Sınıf'ın Efsanesi

Aydın Ilgaz

Aydın Ilgaz

Sınıf'ın Efsanesi

çınar

[3. Baskı]

Aydın Ilgaz, İstanbul'da doğdu. Liseyi Kabataş Erkek Lisesinde okudu. Kazandığı bir bursla, Amerika'da, Michigan Eyalet Üniversitesinde elektronik mühendisliği okudu. Boys Club of America adlı gençlik organizasyonunda yüzme öğretmenliği ve gezi direktörlüğü yaptı. Sorumluluğundaki öğrencilerle Amerika, Meksika ve Kanada'ya eğitim gezileri düzenledi.

Türk Hava Yollarında uçak bakım bölümünde çalıştı. On yedi sene süreyle Türk Sivil Havacılık ve Türk Hava Yolları adına Uluslararası Havacılık ve Teknik Yardımlaşma Grubunda daimi delege olarak görevlendirildi. Türkiye'yi havacılık kongrelerinde yurt dışında temsil etti.

Rıfat Ilgaz'ın kitaplarını basmak için 1983 yılında Çınar Yayınlarının kuruculuğunu üstlendi. 1991'de Türk Hava Yollarından emekli olduktan sonra yayınevinin başına geçti. Aynı yıl Türkiye Yayıncılar Birliği genel sekreteri seçildi. Bu görevini iki dönem sürdürdü.

Aydın Ilgaz, yurt içinde ve yurt dışında yaptığı üç yüzden fazla söyleşi ile genç kuşaklara eğitimci ve edebiyatçı bir aileden gelme kazanımlarını aktarmaya çalışıyor. Ayrıca, babasının ölümünden sonra kurduğu Rıfat Ilgaz Kültür Merkezini yönetiyor. Birçok öğrenciye burs veriyor ve kitap yardımında bulunuyor. Cide'de Rıfat Ilgaz'ın doğduğu evi, Cide Belediyesinin katkılarıyla Kültür Sanatevi ve Müze olarak ülkemize kazandırdı. Kastamonu Üniversitesi Cide Rıfat Ilgaz Meslek Yüksekokulunun açılmasında çaba gösterdi.

Sınıf'ın Efsanesi

Aydın Ilgaz

Sevgili Hasan
Öztürk'e
"Sınıf"tan
Sevgiyle
Aydın Ilgaz
10.11.2019

Çınar®
İstanbul
2011

Sınıf'ın Efsanesi
Aydın Ilgaz

1. Baskı: Mayıs 2004
2. Baskı: Şubat 2010
3. Baskı: Aralık 2011

Kapak Fotoğrafı: İsa Çelik
Baskı: Özal Matbaası (Tel: 0212 565 25 99)

ISBN: 978-975-348-190-8

© Çınar Yayınları, 2004
Tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

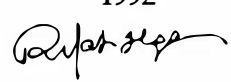
Çınar Yayınları
Rıfat Ilgaz Kültür Merkezi
Çatalçeşme Sok. No: 54 Kat: 1 Cağaloğlu 34410 İstanbul
Sertifika No: 11084
Telefon: (0212) 528 71 40 • Faks: (0212) 528 71 43
cinar@cinaryayincilik.com.tr
www.cinaryayincilik.com.tr
www.rifatilgaz.net
www.hababamsinifi.com.tr
www.markopasa.org

Rıfat Ilgaz'ın eşi Rikkat Hanım ile 1939'da çektirdiği nişan fotoğrafı...

"Okul arkadaşım, hayat arkadaşım, değerli meslektaşım Sevgili Rikkat'e;
Çocuklarımızla, yapıtlarımızla, ürünlerimizle 1936'lardan beri...Unutulmaz anılarla, en içten sevgilerle aydınlık günlere, mutlu geleceklere...

13 Şubat, 2 Mart
1992 "

Eşine imzaladığı 'Bütün Şiirler' adlı kitabının içine yazdığı yazıdan...

Okutma Üzerine

SINIF'ın ozanıyım mimli,
HABABAM SINIFI'nın yazarıyım ünlü.
Kim ne derse desin,
Çocuklar için yazdım hep.

Canım yansın diye
İşimden atarlar sık sık,
Acısını hep çocuklar çeker...
Kendi öz çocuklarım,
Benden önce.

Şunu demek istiyorum!
İki iş tuttum ömür boyu köklü.
Çocukları okutmaktı ilk işim,
İkincisi,
Yazdığımı çocuklara okutmak.

Ne gençlerden, ne çocuklardan
Bir yakınmam yok
Arap'ın dediği doğru:
"Çocuk mazbut..."
Memleketse görülüyor işte,
Güllük gülistanlık...
Ne var ki güllerin dikeni çok!

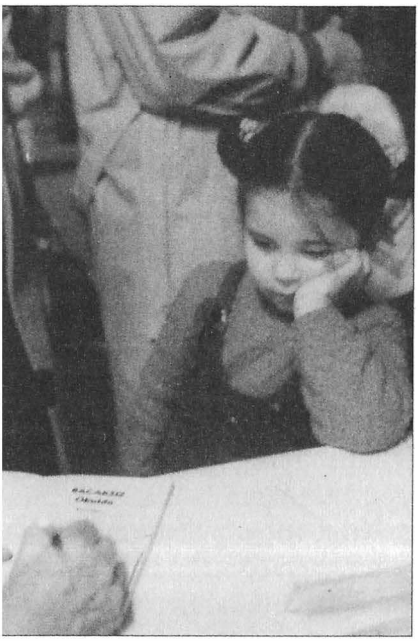
RIFAT ILGAZ

Sınıf'ta Başlayan Yolculuk

Yeni bir filmle, 2004 başlarında bir kez daha gündeme gelen Hababam Sınıfı'nın elli yıllık geçmişini; kitapları, tiyatro oyunları ve filmleri ile nasıl büyük bir efsaneye dönüştüğünü anlatmak, özellikle şimdiki gençler açısından çok yararlı olacaktır. Bu efsaneyi uzun yıllardır yaşayanlar içinse, unutulmaması gereken bazı önemli ayrıntıların ve acı-tatlı anıların yeniden anımsanması açısından anlamlı olacağı düşüncesindeyim. Hababam Sınıfı'nın doğduğu ilk günden bu yana, gerek yazarı babam Rıfat Ilgaz'ın gerekse Rıfat Ilgaz'da örnekleyebileceğimiz bazı aydınların başlarından geçenlerin Türkiye'nin son elli yılına ışık tutacağı da bir gerçek... Kısacası, Hababam Sınıfı'nın bütün öğrencileri, zilin ilk kez çaldığı günün heyecanını hâlâ yaşarlarken onlara 'merhaba' demek gerekiyordu. Birçok değerin anlamını yitirdiği son yıllarda, onların bizim için

ne denli önemli olduklarını unutmadığımızı kanıtlamak amacıyla, ben de onlardan biri olarak, üzerime düşen bu görevi yerine getirmek istedim.

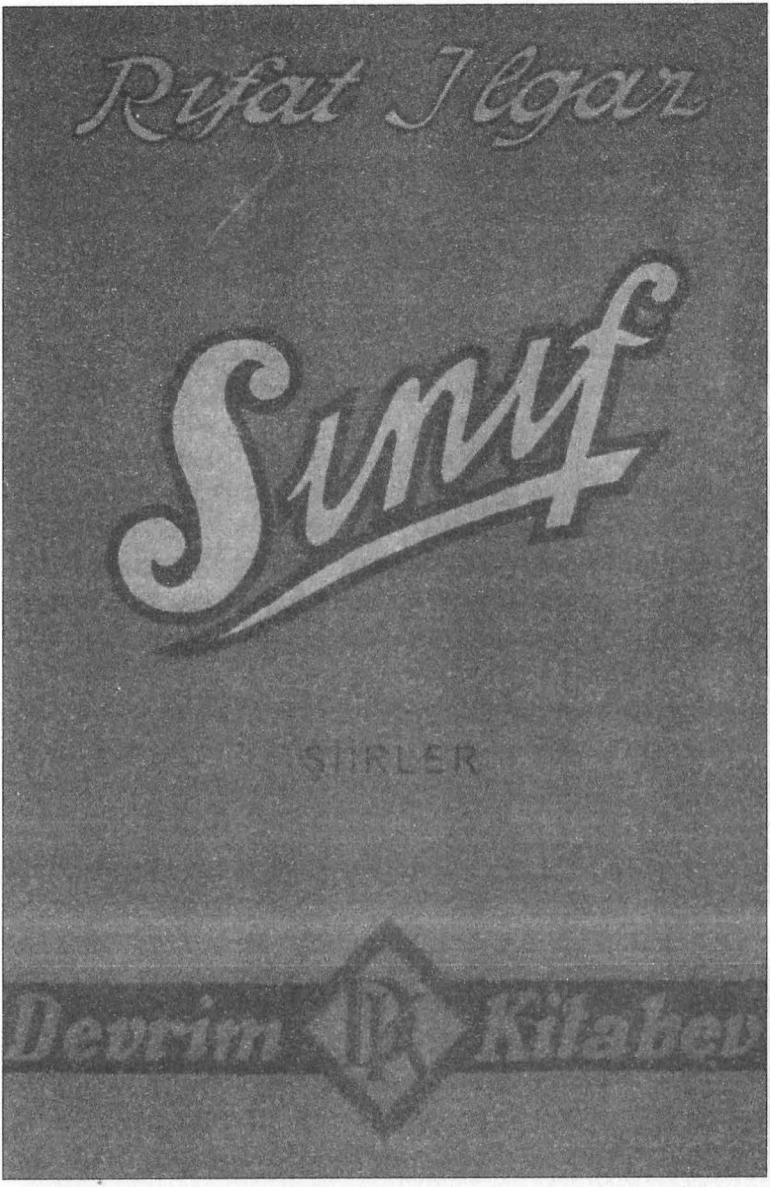
Okutma Üzerine adlı şiirine, *"SINIF'ın ozanıyım mimli, / HABABAM SINIFI'nın yazarıyım ünlü. / Kim ne derse desin,/ Çocuklar için yazdım hep."* diyerek başlamıştı babam. Aslında, bu dizeler onun yaşamının iyi bir özetidir. Şiirle başladığı edebiyat yolculuğu içinde, romanları, öyküleri ve oyunlarıyla birçok yapıta imza atarken 'sınıf' sözcüğünün o yolculuğun sürmesinde nasıl büyük bir öneme sahip olduğunu vurgulamam gerekir. Öğretmen olması nedeniyle, çocuklara duyduğu sevgiyi, daha doğrusu 'insan'a duyduğu inancı dile getirmesinde iki 'sınıf'ın katkısı yadsınamaz. İlki, 1944 yılında yayımlanan *Sınıf* adlı şiir kitabıdır; ikincisi de, ünü yazarını aşacak olan Hababam Sınıfı'dır.

16 yaşındayken yazdığı ve Kastamonu'daki *Nazikter* gazetesinde çıkan *Sevgilimin Mezarında* adlı şiiriyle başlayan serüven, birçok dergide ve gazetede yayımlanan diğer şiirleriyle sürmüş, ilk kitabı *Yarenlik*'le hız kazanmıştı. An-

cak, ikinci kitabı *Sınıf* ile bu serüvene kısa süreli bir ara vermek zorunda kaldı babam.

Bugünkü gençlerin 'Süper Baba' dizisinden tanıyıp sevdiği, dizinin ak sakallı dedesi İhsan Devrim, 1944 yılı Ocak ayında yayımlamıştı *Sınıf*'ı. Devrim Kitabevi tarafından basılan kitap hakkında, adının *Sınıf*, kapağının kırmızı olması nedeniyle toplatılma kararı çıkmıştı. Sadece yirmi beş gün satışta kalabilmiş olan kitap, babam için yeni bir dönemin başlangıcıydı. Aynı yılın 9 Mart günü, Aksaray'da üç öğrencisiyle karşılaştığında, o öğrencilerden biri kitabı imzalatmak üzere babama uzatır. Öğrenci, kitaptaki şiirlerden birinde kendisinden söz edildiğini söyler. Babam, öğrenciyi tanır; 3-A'dan Remzi'dir. Hani, onun adını verdiği şiirinin bir yerinde, "*Benim, bilgili, becerikli çocuğum, / kalktığın zaman tahtaya / yüzünün kızarması neden? / Ayağında sağlamca bir pabuç / sırtında bir ceket yok diye mi? / Ne var bunda sıkılacak, / utanmak bize düşer çocuğum!*" diyerek seslendiği 'çocuğu'... Kitabın ikinci şiiridir *Remzi*; ilk şiir ise, öğretmen bir şairin sınıfta gördüklerinden nasıl bir duyarlılıkla etkilenebileceğinin güzel bir kanıtı olan *Çocuklarım*'dır... O şiirde, babam Balıkpazarı'nda limon satan, Tahtakale'de çaycılık eden, paltosu ve ayakkabısı olmadığı için okula gelemeyen öğrencilerini anlatır. O günün Türkiye'sinde yaşananlar bunlardır çünkü. Değil bugün, o gün bile bu gerçekleri görmezden gelenler vardı. Onlardan 'görmemeleri', 'yazmamaları' isteniyordu. O yüzden, 1940 Kuşağı'nın toplumcu-gerçekçi yazar ve şairleri, yazmanın bedelini ağır ödediler. Bunu en iyi, o kuşağa babamın da çok sevdiği 'Fedailer Mangası' adını koyan Attila İlhan anlatmıştır *Varlık* dergisinde çıkan bir yazısında:

Rıfat Ilgaz
Sınıf
SINIFLER
Devrim Kitabevi

"...sanki kuşatılmış bir fedailer mangasıydı bu, umutsuz olduğunu önceden bildiği çetin bir savaş veriyor; teker teker eksiliyor, tuz parça oluyor, yine de özgürlüğün erkekçe şarkısını söylemekten vazgeçmiyordu. Diktanın baskı aygıtı mükemmeldi. Siyasî polis, işi gücü bırakmış, şairlerin peşine düşmüştü."

Siyasî polisin peşine düştüğü o şairlerden biri de babamdı.

Toplatıldığı ve yasaklandığı için, Remzi'nin adını yazmadan imzalamıştı kitabını. Oradan Aksaray'daki evimize dönerken, sokağın başına geldiğinde üst kattaki komşumuz Perihan Abla'nın eliyle ona "Git!" işareti yapması üzerine kuşkulanmış, kapımızın önünde bekleyen iki polisi farkederek uzaklaşmıştı. İşte *Karartma Geceleri* romanı da buradan başlıyordu. Romanın başkişisi Mustafa Ural, babam gibi, kitabı toplatılan bir öğretmen-şairdir. Onun polisten iki buçuk aylık kaçma serüveni, romanın çatısını oluşturur; ancak özellikle vurgulamak istediğim, o çatının altında yaşananlar salt babamın değil, o kuşağın yaşadıklarıdır. Fedailer Mangası'nın çektiği sıkıntılardır, romanda anlatılan; ki bu, toplumun sıkıntılarından ayrı tutulamaz.

'Sınıf'ta suçlu görünen ne olmuştu peki? 10 Ağustos 1944'te ayrıntılı gerekçesiyle birlikte açıklanan mahkeme kararında sözü edilen bilirkişi raporuna göre, "*Sınıf* adlı kitabın yazarının hasta ruhlu olduğu ve kitabın da edebî açıdan hiçbir değeri olmadığı" görülmüştür. Şair, bu kitabına verdiği adda, okuldaki sınıfı değil, toplumsal bir sınıfı kastetmiştir! Kitaptaki her şiirin bir eleştirmen titizliğiyle tek tek ele alındığı kararda, elbette Remzi'nin de 'icabı görüşülüp düşünülmüştür'... "Bir fakir talebenin perişan halini tasvir ediyor 'ne var bunda sıkılacak, utanmak

bize düşer' demek suretiyle cemiyetimize dil uzattığı, çocuk dersini bilmiyor, fakat her şeyin piyasasını ve karaborsayı bildiğini ve bunun kendisine yeter olduğunu söylüyor. 'bilmediğin şahıs zamirleri olsun' demekle cemiyetimizin iç yüzüne tarizde bulunduğu" anlaşılmıştı.

İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye üzerinde yarattığı havanın yavaş yavaş değişmesi üzerine, babam polise teslim oldu. Mustafa Ural'ın Karartma Geceleri'nde taşıdığına benzer bir kâğıt vardı cebinde. O kâğıda, her sabah aynı metin o günün tarihi atılarak yeniden yazılıyordu. Son kâğıtta şu yazıyordu:

"Bugün 24 Mayıs 1944... Evden, müdüriyete teslim olmak için çıktım. Yolda yakalayanlar bilsinler ki, sırf bu iş için çıktım."

1944 yılında öğretmenlikten atılan Rıfat Ilgaz adına 1994 yılında bir ilköğretim okulu açıldı!..

Babam, altı aylık bir ceza aldı *Sınıf*'tan dolayı. Önce Sansaryan Han'da, sonra Tophane Cezaevi'nde yattı. Babamı ziyarete gidiyorduk annemle. Kadınların görüş gününde annemle birlikte giriyorduk; erkeklerin görüş gününde ise ben yalnız giriyordum. Henüz dört yaşındaydım.

"Dört yaşında cezaevinin kapısını öğrenecekti. Erkeklerin görüş günü kuyruğa girip babasına temiz çamaşır getirecek, aynı çantayla kirlilerini alıp eve götürecekti. Simiti, altı yaşında görüp tanımıştı; ama tüm çocuk hastalıklarını, kızılı, kızamığı, uyuzu, boğmacasıyla birlikte, daha okula gitmeden öğrenmişti." diye anlatır *Yokuş Yukarı* adlı anı kitabında.

Tophane Cezaevi'nde, Türkiye'nin ani hava baskınlarına karşı akşamları ışıkların söndürüldüğü 'karartma geceleri'nden birinde, bir alarm verilir. Babamı ve onlarca mahkûmu zincire vurarak avluya çıkarırlar. Zincir boyunca sağlı sollu kelepçeler var. Babamın yanına ise İstanbul Erkek Lisesi son sınıfından Sami adlı on yedi yaşında bir genç düşer. Sami'nin suçu, Alpullu'da tatil sırasında çalışırken Nâzım Hikmet'in bir şiirini tape etmektir. Babam, üçüncü kitabı *Yaşadıkça*'da yer alan *Bu da Bir Özgürlük Şiiri*'nde anlatır o genci:

"(...) / Bir liseli talebeyle vurulu bileklerin / Kırk mahkûmun sürüklediği zincire / Tek suçunuz hür insanlar gibi konuşmak / Kitaplar suç ortağınız!"

Aynı cezaevinde, babamın "Aynı kurallara bağlı bir cezaevindeydik; ama aynı davranışları görmüyorduk." diyerek kastettiği kişilerden biri de, yan koğuşta Turancılıktan yatan Alparslan Türkeş'tir!

Babamın yaşamı boyunca yakasını bırakmayacak olan tü-

berküloz, o yıllarda kendini gösterdi. Böylece, yoksullukla ve dönemin baskıcı yöneticileriyle olan mücadelesine bir de hastalığını ekledi. *Parmaklığın Ötesinde* şiirine *"İnsanları alabildiğine sevmeyi / Bırakmazlar yanına. / Böyle çekersin cezasını / Üç duvar bir kapı arasında; / Onlardan ayrı / Böyle onlardan uzak."* diyerek başladığını düşünürsek; babam için 'üç duvar bir kapı', ya hapishane oldu ya da sanatoryum.

Rıfat Ilgaz, Hababam Sınıfı'nın ünlü yazarıdır, evet; ama *Sınıf*'ın da mimli ozanıdır bu yüzden. Tıpkı babam gibi öğretmen olan annemin de, artık mimli bir ozanın eşi olmasından dolayı meslek yaşamının zora girmemesi için, ayrılmak zorunda kalmaları, geçmişe dönüp baktığımda beni derinden etkilemiş olaylardandır.

Dönüm Noktası: MARKOPAŞA

1940'ların karanlık yıllarında, babam Şair Rıfat Ilgaz'ın başına gelenlerden kendimce neden-sonuç ilişkileri çıkarıyordum. Örneğin, bir gün başıma şöyle bir olay gelmişti, ki bunu Aziz Nesin çok beğenerek *Gerçek*'te yazmıştı:

Annem öğretmenlik yaptığı için okula giderken beni ev sahibimiz Ali Amca'nın kızı Perihan Abla'ya bırakıyordu. Annemlerin evde olmadığı zamanlarda bana o bakıyordu. Bir gün, Ali Amca, para alamadığı bir kiracısından söz ederken, "Vereceğim onu mahkemeye!" diye bağırmıştı. Ben de korkuyla Perihan Abla'nın kulağına eğilip, "Neden mahkemeye veriyormuş?" diye sorup eklemiştim, "Kitap mı çıkarmış bu adam?"

O yılların edebiyat ortamında, babamın yakın arkadaşları olan Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Orhan Veli, Orhan Kemal ve Sait Faik gibi bugün usta olarak görülen birçok yazar

ve şairi yakından tanıma fırsatı da bulmuştum. Yaşıma karşın hepsini tanıyor oluşum, babamı da hayrete düşürürdü. Yine bir örnek vermek gerekirse; Taksim'e doğru yürürken babamla, Orhan Veli ile karşılaşmıştık. Orhan Veli, Ankara'dan yeni gelmiş. Babamla konuşurken, eliyle benim saçlarımı okşadı. Babamsa, hemen o 'amca'yla beni tanıştırmak istedi; ama ben zaten tanımıştım: O, Orhan Amca'ydı... Ben onu böyle tanıyordum; çünkü *Doğan Kardeş* dergisinde La Fontaine çevirileri yapan Orhan Veli benim gibi küçük okurlarına kendini 'Orhan Amca' olarak tanıtmıştı. Dergide yazdığı köşesine konan resmi, hâlâ hatırımdadır.

Gün, *Gerçek*, *Cumartesi* gibi dergileri çıkaran kadronun içinde bulunarak ve birçok dergiye yazı-şiir vererek yazmayı sürdüren babam için 1946 yılı önemli bir dönemeçtir...

"14 Mayıs 1946'da Türkiye Sosyalist Partisi açılmış... Aziz ile birlikte yayan olarak gidip geliyoruz partiye. İkimizde de metelik yok o günlerde. Parti üyesi işçiler uyanık, bizim yazar olduğumuzu biliyorlar, benim şiirleri biliyorlar. Bir gün dediler ki, '*Markopaşa* adlı bir mizah dergisi çıkaralım!'... Bize bunu öneren ilk önce işçiler. *Markopaşa* adını bulanlar onlar."

Markopaşa adlı siyasî mizah dergisi, Sabahattin Ali, Aziz Nesin ve babamın yazıları, Mim Uykusuz'un karikatürleriyle büyük bir ilgi gördü. Kısa zamanda tirajını altmış bine kadar çıkaracak olan muhalif dergi, iktidarın da dikkatini çekecekti elbette... Sık sık toplatılan ve kapatılan *Markopaşa*, 1949'a kadar 'toplatılmadıkça ve fırsat buldukça' çıkacaktır. *Malûmpaşa*, *Merhumpaşa*, *Alibaba*, *Yedi Sekiz Paşa* ve *Hür Markopaşa* adlarıyla ancak 77 sayı çıkabilmiştir.

Derginin Türk mizah ve dergiciliğinde ne denli büyük bir önemi olduğunu 1952'de Moskova'da olan Nâzım Hikmet, *Novoyo Vremya* (Yeni Zamanlar)'da yazmıştı:

"İkinci Dünya Harbi biter bitmez Sabahattin Ali, *Markopaşa* gazetesini çıkarmaya başladı. Bu, Türkiye'de o zamana dek olmayan bir politik mizah gazetesiydi. *Markopaşa* emperyalizmin aleyhinde yazıyor, Türkiye gericiliğiyle ve burjuva partileriyle alay ediyordu. (...) *Markopaşa*'nın demokrasi, ulusal bağımsızlık ve barış uğrunda ve emperyalizme karşı yürütülen savaştaki rolü çok önemlidir."

Dergiyi basmaktan çekinince matbaalar, bir sayıyı babamlar teksir makinesinde çoğaltmak suretiyle basıp dağıtmışlardı. O teksir makinesine de Gutenberg Matbaası adını vermişlerdi. Şiirden mizaha geçişi böyle başlamıştır Rıfat Ilgaz'ın; ama yaşamı boyunca ısrarla vurguladığı bir nokta vardır: Mizah diye edebî bir tür olmadığını söylerdi. Mizah için, "Bir bakış, bir görüş, bir yorumlayış, çelişkiler, zıtlıklar, sürprizlerle gerçeği anlayış, göremeyenlerin, görmek istemeyenlerin gözlerine sokuştur." derdi. Yani, şiirin de, öykünün de, romanın da içinde mizahın olabileceğini, ama bunların yanında mizahı ayrı bir tür olarak görmemek gerektiğini belirtirdi.

Mizah, Rıfat Ilgaz'ın yaşamında vardı. Bu konuda verebileceğim en güzel örneklerden biri, Temmuz 1949'da başından geçen şu olaydır:

Babam, Cağaloğlu Yokuşu'nda avukat arkadaşı Vasık Balkış'la karşılaşır. Balkış'ın Adliye'de küçük bir işi vardır; o işi görüp sonra içmeye karar verirler. Adliye'de, İkinci Ağır Ceza'nın önünden geçerken mübaşir babamı görünce, "Vakit var sana daha!" der... Babam durumdan haber-

siz, şaşkınlıkla sorar, "Ben mi? Duruşmam mı var bugün?" diye... Babamın beraat ettiği, Cumhurbaşkanına hakaret davasında alınan kararı Yargıtay esastan bozduğu için, yeniden bakılacaktır aynı davaya... Yargıç, 'sanığın tutuklanmasına' karar verince, babam eve bile gidemeden üçü aç yedi gün Sultanahmet Cezaevi'nde kalır. Bütün bu çarpıklıkları mizah yoluyla yermekti amacı; ama şiirden de koparmak istemiyordu kendini. Şükran Kurdakul, A.Kadir, Arif Damar ve Orhan Kemal ile birlikte 1951'de *Yeryüzü* adlı dergiyi çıkardı. Sonra, *Tan* gazetesinde imzasız fıkralar yazdı. Ocak 1953'te de *Devam* adlı şiir kitabı çıktı. Bir ay sonra ise, kitap toplatıldı. Karşısına çıkartıldığı basın savcısı, babamın neden hep 'memleketi kötüleyici' şiirler yazdığını sorup, biraz da 'memleketin güzel yanlarını' yazmasını istemiş. Babam, "Ben realist bir şairim; gördüklerimi yazarım." deyince, basın savcısı bu kez, "Realist olmaya mecbur musun? Natüralist şair ol! Ormanlardan, ağaçlardan, çiçeklerden söz et!" demiş... Babamın edebiyat yaşamında mizah, ta buradan başlıyordu işte.

Ve 23 Şubat 1956... İlhan Selçuk yönetimindeki haftalık *Dolmuş* dergisinin yazı kadrosuna katılır.

Galatasaraylıymışım Ben*

Dolmuş mizah dergisinde harıl harıl yazılar yazıyorum. Fıkralar, dizi yazıları, düşsel röportajlar, öyküler... Ama hiçbirinin altında adım yok... *Dolmuş*'un parçalarından takma adlar: Direksiyon, egzoz, çamurluk, stepne... Patronumuz İlhan Selçuk... Ama tam patron, tek satır yazı yazmayan, hababam bize yazdıran sıkı bir dergi sahibi!

"İlhan Bey, bakın *Akbaba*'ya!.. Yusuf Ziya'ya! Her sayı nasıl başyazı yazıyor. Bizim patronumuzun da şöyle derginin başında başyazısıyla boy göstermesini görmek hakkımız değil mi? Yoksun bırakma bizi bu onurdan!"

Dedim ya, İlhan Selçuk o günlerde patron ve yönetici... Pek doğal ki, sizli bizli konuşacağız... O da patronluğu çok

(*) *Yokuş Yukarı* adlı kitabından...

benimsemiş olacak ki, ölçülü bir hoşgörüyle geçiştirecek isteğimi:

"Rıfat Bey! Yazı yazmak çok başka ve çok zor bir iş! Aynı zamanda bir kabiliyet (O zaman yetenek yok!) meselesi..."

"Bir deneseniz! Ben sanıyorum ki biraz da cesaret meselesi..."

Bir incelikle sözümü kesiyor:

"Bu kadar değerli yazarlar dururken dergimizde..."

Evet, kimler yazı yazmıyor ki o yıllarda bu *Dolmuş* dergisine! Aziz Nesin'ler, Çetin Altan'lar, Bülent Oran'lar, Süavi Süalp'ler... Kimler çizmiyor ki... Semih'ler, Oğuz'lar, Eflâtun'lar, Suat'lar, Zeki'ler, Orhan Enez'ler, Tonguç'lar, Şadi'ler... En başta derginin ikinci sahibi İlhan'ın ağabeyi Turhan'lar... Cafer de çizecek çizmesine ama henüz acemi, gelip gidip ilk derslerini almakta... Karikatüristler, yazarlardan daha özgür kişiler... Tümünün imzaları geçerli... Biz yazarlar, yazar değil, yazı kaçakçısı. Uydurma adlarla piyasaya sürüyoruz mallarımızı. Daha çok, Aziz'le ben! Kimbilir, biraz da yazıdan 'sabıkalı' olduğumuzdan...

Günler haftalar geçtikçe İlhan Bey'in 'Bey'liği kalkıp İlhan'laşıyor... Yani biraz daha yakınlaşıyor yazarlığa...

"İlhancığım! Gene benim fıkralardan birini başyazı yerine koyup altına da atmışsın 'Dolmuş' imzasını! İlhan Selçuk ne zaman yazacak başyazısını öğrenmek istiyoruz!"

"Bir denedim bu hafta... Çok zor bu iş Rıfatçığım! Olmuyor!"

"Biraz dişini sıkıver! Biz başyazı yazmayan patron istemiyoruz, anladın mı?"

Hababam Sınıfı öğretmen kadrosu: Solucan Nuri, Yavşak Şadi, Paşa Nuri, Sıfırcı Hamdi, Topuz Hoca, Piyale İhsan, Susak Cafer, Maraton Raşit, Müdür, Felsefeci Öküz Kont, Kel Mahmut, Vakvak Rıza.
Hababam Sınıfı öğrenci kadrosu: Dursun Sektirmez, Refuze Ekrem, Sidikli Turan, Güdük Necmi, Kalem Şakir, Tulum Hayri, İnek Şaban, Palamut Recep.

hababam sınıfı

Yarım kalmış yazısına bir göz atıyorum. Çok umut verici... İnanıyorum, bir gün en azından bir mizah dergisine başyazarlık edeceğine. Bu kadar yazıdan, mizahtan anlayan nasıl kıvıramaz yazarlığı? Kültürse kültür... Diplomaysa diploma... Henüz Hukuk Diploması'nın mühürü bile kurumamış... Söz açılmışken yazıdan kendim için de bir şeyler sorsam:

"İlhancığım," diyorum, "her hafta bir hikâye yazacağıma... Bir diziye başlasam da... Her hafta bu diziden bir hikâye yayımlasak..."

"Ne dizisi... Konu ne olacak?" diye soruyor ilgiyle.

"Şu kadar yıldır, yatılı okullarda okumuşuz. Sanıyorum sen de, Turhan da... Bilirsiniz bu okullarda geçen olayları... Şakalaşmalar..."

"Çok güzel! Hemen başlayabilirsin! Adı ne olsun?"

"Sözgelimi... Haytalar Sınıfı... Hababam Sınıfı... Daha... Daha..."

"Hababam Sınıfı güzel!"

Üç öykü birden yazıp masanın üzerine bırakıyorum.

Hemen o hafta başlıyor bizim Hababam Sınıfı...

Turhan da resimliyor. Yazan: Stepne... İkinci yazı, derken üçüncü... Üçünü bir çırpıda yazdığımdan dördüncü, beşinci için yeniden patronumu görmem gerekiyor:

"Devam etsin mi yazılar?" diye soruyorum.

"Aman kesme!" diyor İlhan, "Çok güzel gidiyor! Senin haberin yok, ne telefonlar, ne mektuplar... Çamlıca'dan bir bayan telefon ediyor ki... Kim yazıyor bu yazıları diye so-

ruyor. Hangi okulda okumuş?.. Mutlaka Galatasaraylıdır... Yahu var mı senin Galatasaraylılığın?"

"Ne Galatasaray'ı... Ben olsam olsam Anadolu'dan geldiğime göre... Fenerbahçeli olmam gerekir..."

"Canım, okul olarak..."

"Ne okudum Galatasaray'da, ne de öğretmenlik yaptım."

"Anlat, o Çamlıcalı bayana öyleyse!.. Bu akşam çalışmaya geleceğini bildiğim için sekizde burada dedim, arayacak seni!"

Tam sekizde çalıyor telefonun zili. Kalemi bırakıp, alıcıya yapışıyorum:

"Buyurun!"

"*Dolmuş* dergisinden birini arıyorum. Stepne adıyla yazı yazan... Sekizde gelecek demişlerdi de..."

"Benim, Stepne adıyla yazı yazan..."

"Adınız?"

"Söylediğiniz gibi, Stepne!.."

"Yani yedek lastik anlamına gelen Stepne, öyle mi?"

"Evet hanımefendi."

"Asıl adınız?"

"Sakıncalı olmasaydı, dergi asıl adımı yazardı. Stepne diye yazıldığına göre..."

"Peki öyleyse, liseyi nerede okuduğunuzu söyleyin! Galatasaraylısınız değil mi?"

"Nereden çıkardınız Galatasaray'ı, hanımefendi?"

"Kocamdan... Hep onun anlattığı olaylar. Siz yalnız Galatasaraylı değil, kocamın mutlaka sınıf arkadaşısınız! Ah sağ olsaydı da onu size gönderseydim. Bir akşam sizi yemeğe çağırır, bana anlattıklarını bir de sizin ağzınızdan dinlerdim."

"Vah, vah! Kocanız öldü demek!"

"Hem de siz bu diziye başladığınız günlerde... Bu yazıları kocam yazıyor sanıyorum."

"Öbür dünyadan öyle mi? Yazıp yazıp postaya veriyor gibi geliyor size..."

"Dergiyi nasıl sabırsızlıkla bekliyorum, bilemezsiniz... Eğer mahzur yoksa bir akşam buyursanız da... Bizim Çamlıca'ya..."

"Çok sağolun hanımefendi... Hemen her saat ayrı ayrı yerlerde işim var... İşler birden açıldı da son günlerde..."

"Ama ben gene sizi arayacağım... İyi akşamlar!"

Bir gün Bizim Yokuş'un renkli kişilerinden yazar Ali Rauf'a rastladım:

"Yahu Rıfat!" dedi, "Sen bilirsin, bu *Dolmuş* dergisinde Hababam Sınıfı'nı yazan Stepne'yi! Hani Stepne takma adıyla bizden biri var ya?"

"Sizden biri mi dedin?"

"Yahu bu Stepne kim?"

"Bilmeem! Ne yapacaktın?"

"Bizim Macit soruyor da..."

Bu kez de ben ona sordum:

"Kim bu Macit?"

"Macit, Galatasaray Müdürü! Benim de Galatasaray'dan sınıf arkadaşım! 'Bu Stepne'yi bul getir!' dedi bana!"

"Ne yapacakmış bu Stepne'yi?"

"Sınıf arkadaşımız diyor..."

"Yani senin de sınıf arkadaşın öyle mi?"

"Tabii..."

"Yalnız şunu söyleyebilirim: Bu Stepne, ne senin sınıf arkadaşın, ne de Macit Bey'in!"

"Sen şair adamsın, ne bileceksin bunları yazanı! Bizim sınıfta geçti onun anlattığı 'Satılık İnek' şakası... La vache Vendu'yü gözümle gördüm bizim Şemsi'nin sırtında! Hadi dostum, orevuar!"

Biraz da öfkeli ayrıldı. Tam bir hafta sonra Haluk Yetiş'in idare odasında yüz yüze geldik. Beni görünce konuyu anımsamış gibi Haluk Yetiş'e döndü:

"Haluk Bey!" dedi, "Sen bilirsin şu Stepne'yi! Hani şu Hababam Sınıfı'nı yazan?"

"Rıfat Bey'e sormadın mı?" dedi. İnceden gülümsüyordu Haluk Yetiş.

"Sordum!" dedi, "Bilmiyor!"

"Bak Rauf Bey, o bilmezse, kimse bilmez Stepne'yi! Boşuna yorulma!"

Rıfat Ilgaz, Hababam Sınıfı'nı
İlk Derse Çağırıyor!..

Eşek Değil İnek*

Kel Mahmut, Hababam Sınıfı'nın kapısına dikilmiş yırtınıyordu:

"Hangi eşek, bu başımda tepinen!"

Ses yok.

"Söyle Recep, kimdi bu herif?"

Müdür Yardımcısı Kel Mahmut'un odası, Hababam Sınıfı'nın tam altındaydı. Biri hızlıca yürüdü mü, hemen yukarı çıkar, ağzına geleni söylerdi. Sınıf Mümessili Palamut Recep, bir taktik inceliği göstermek zorundaydı:

"Şaban'dı efendim!"

Biliyordu ki İnek Şaban, az sonra nasıl olsa Tulum Hayri'yi ele verecekti. Şaban, ayağa kalktı:

(*) *Dolmuş*'ta çıkan ilk Hababam Sınıfı öyküsü...

"Durun," dedi, "anlatayım!"

Kel Mahmut'un Şaban'ı kolladığını hep bilirdik. Biraz yumuşayarak:

"Ne oldu gene?" dedi.

"Efendim, Hayri şey yaptı..."

"Ne yaptı?"

"Şey yaptı efendim..."

"Söyle, ne yaptı? İnek mi dedi?"

"Hayır efendim, demedi ama... Tarih kitabımın içine..."

"Söyle çabuk... İnek mi yazdı?"

"Ot koydu efendim!"

Kel Mahmut'la birlikte, yattık yerlere gülmekten. Müdür yardımcısı:

"Gözünle gördün mü?" diye sordu.

"Başka kim koyacak efendim? Bir de açtım ki... Fransa Büyük İhtilali'ne çalışacaktım..."

İnekliğine bakmadan bir de yağcılık yapıyordu. Kel Mahmut, tarihe gelirdi bize.

İşi kapatmak için:

"Sonra... Sen de kalktın vurdun, değil mi?" dedi.

"Kalktım; ama vurmadım."

"Demek, başımda tepinen eşek sendin!"

"Hayır efendim!"

"Peki, demin 'Kalkan bendim.' demedin mi?"

"..."

"Söylesene!"

"Ben eşek değilim!"

"Nesin sen, hayvan herif?"

"..."

Kalem Şakir, Refüze Ekrem'in kulağına:

"Bilmeyecek ne var, inek!" diye fısıldadı; ama Kel Mahmut'tan başka herkes duymuştu. O da, kopan kahkahadan, verilen yanıtı çoktan bulup çıkarmıştı. İpin ucunu kaçırmamak için:

"Heyyy!" dedi, "Yarın yazılı yapacağım! Siz gelin bakalım, ikiniz!"

İki etüt sınıfta çıt çıkmadı. Harıl harıl kopya hazırladık.

Ben de Hababam Sınıfı Öğrencisiyim!

Babam *Dolmuş* dergisindeyken, ben de o zaman Kabataş Erkek Lisesi'nde Edebiyat-C şubesi öğrencisiydim. Okulda on sekiz yatılı arkadaşımla birlikte kalıyorduk.

Babamın sağlık sorunlarından dolayı, onunla birlikte oturamadığımız günlerdi. Tüberküloz hastalığı nedeniyle hastanede geçirmek zorunda kalıyordu zamanının çoğunu. Eve pek gelemiyordu. Ben de zaten, yatılı okulun kuralları gereği, yalnızca haftasonları ve çarşamba günü öğleden sonraları çıkabiliyordum dışarıya.

Şimdi değerli bir profesör olan Ankaralı bir arkadaşım vardı: Sıtkı Erinç... Sıtkı'nın edebiyata ve şiire ilgisi oldukça fazlaydı; bu yüzden kendime yakın hissederdim onu. Onunla birlikte *Varlık*'ı ve diğer edebiyat dergilerini okurduk. Okuldan ayrılabildiğimiz zamanlarda bazen Sıtkı da gelirdi benimle; babamın yanına giderdik. O hafta okulda geçen olayları anlatırdık babama. Bunlar genelde

öğretmenlerimizle biz öğrencilerin arasında geçen gülünç olaylar olurdu.

Bu arada, o yıllara dair anlattıklarıma mutlaka eklemem gereken önemli bir ayrıntı var:

Ben, Kabataş Erkek Lisesi'ndeyken, babamın 'Rıfat Ilgaz' olduğunu arkadaşlarımdan da, öğretmenlerimden de saklamaya çalışırdım; çünkü onun 'sakıncalı' olması nedeniyle, öğretmenlerin etki altında kalıp bana tavır koyacağını düşünürdüm ve bunun da öğrenimimi aksatmasını istemezdim.

Örneğin, Sami Nafiz Tansu adında bir tarih öğretmenimiz vardı. İtalya'da öğrenimini tamamlamış, İkinci Dünya Savaşı'nın Mussolini diktasını yaşamıştı. Rıfat Ilgaz'ın dünya görüşüyle ters düşen bir yapısı vardı. Bir gün, bizim sınıfı ders gezisi için Yedikule Zindanları'na götürmüştü. Arkadaşlarım, tramvayın arka sahanlığında kendisiyle konuşurken, "Rıfat Ilgaz diye bir şair var, onun oğlu bizim okulda..." demişler. Tahminime göre, soyadımdan dolayı benim kim olduğumu biliyordu; ama bilmemezlikten geliyordu. Arkadaşlarımın söylediklerini dinledikten sonra, beni yanına çağırdı:

"Senin baban neden güle-çiçeğe ait şiirler yazmıyor da, onun bunun sorunlarını kendine dert edinip bunu şiire döküyor?" diye sordu.

Kim olduğum anlaşılmıştı; deşifre olmanın üzüntüsünü yaşadım. Bunun üzerine tramvaydan atlayıp kaçtım. Onlarla birlikte gitmek istemedim.

Sonra, Fındıklı'daki Atatürk Kız Lisesi'nde öğretmen olan annemin yanına gidip, "Ben artık Kabataş'ta okumayacağım!" dedim; fakat annemin telkinleri sonucunda o gece okula yeniden döndüm.

Ertesi gün, annem okul müdürünün yanına gelip onunla konuştu. Dersten çağrıldım. Sami Nafiz Tansu, benden özür diledi; çünkü Faik Dranas babamın Gazi Eğitim Enstitüsü'nden arkadaşı olduğu için, benim kim olduğumu o zamana kadar bilse de, belli etmiyordu. Bu olayla o da belli etmek zorunda kaldı. Annem, bir öğretmen olarak, öğretmenime "On altı yaşındaki çocuğun üzerinde böyle baskılar kurmayın. Onu bu konuda rahatsız etmeyin, rica ederim!" demiş; Tansu da, gelip benden özür dilemişti.

İşte böyle bir ortamın içinde, ben babama ara sıra gidip ondan harçlık alırdım. Haftasonlarında ve çarşamba günlerinde görüşebiliyorduk. Ona o zamanlar okulda olup bitenleri büyük bir hevesle anlatır, *Dolmuş*'ta süren Hababam Sınıfı dizisine kendimce katkıda bulunmak ister, onun heyecanını taşırdım içimde.

Rıfat Ilgaz ve eşi Öğretmen Rikkat Ilgaz

Hababam Sınıfı'nda adı geçenlerden biri olan Sallabaş Kemal, Kabataş'ta benim öğretmenimdi örneğin. Kemal Gürsel'di adı ve Türkiye'de ders kitabı olarak okutulan kitapları vardı. Ona biz Sallabaş Kemal derdik; babam kitapta da başka bir adla söz eder ondan...

Başka bir örnek vermem gerekirse; Bacak İsmail geliyor aklıma... O, bizim beden eğitimi öğretmenimizdi; fakat ona bütünüyle 'Badi Ekrem' olarak bakmam yanlış olur. Babamın Kastamonu'da aynı branştan başka bir öğretmen arkadaşı vardı. Badi Ekrem, onunla Bacak İsmail'in bir karışımıdır. Bacak İsmail, derslerde bize, "Ben bu vücudu spor sayesinde yaptım!" diyerek şov yapardı. Bu iddiasının tam tersine; zayıf, çelimsiz, kasları gelişmemiş birisiydi.

Buna benzer olayları babama anlatırdım; fakat babam sözü geçen herkesi veya yaşanan her olayı aynen yazmazdı. Hatta bazen tam tersini yazardı; ama ne olursa olsun, okuduğum okulda, Kabataş'ta, onun *Dolmuş* dergisinde yazdıkları hakkında konuşulur, ben sessizliğimi korurdum. Hiç belli etmeden, sözkonusu yazıların yazarının babam olduğunu belirtmeden, sessizce dinlerdim yapılan konuşmaları. Bu durum hoşuma da gitmiyor değildi.

Hatta ilk öykülerin yayımlanmaya başlamasından birkaç ay sonra, şöyle bir olay başıma geldi:

Robert Koleji (şimdiki Boğaziçi Üniversitesi) öğrencileri, *Dolmuş* yazarlarının ve karikatüristlerinin hepsini okullarına çağırmışlardı. Çarşamba günüydü; İlhan Selçuk bana "Sen de gel!" dedi ve o coşkuyu orada onlarla birlikte yaşamamı istedi. Babam, ciğerlerinden rahatsız olduğu ve bundan dolayı sık sık öksürmek zorunda kaldığı için, ko-

nuşma yapmak istemedi. Konuşmayı ben yapacaktım onun yerine! Kürsüye çıktım ve Hababam Sınıfı'ndan bir bölüm okudum. Olağanüstü bir ilgi gördü; herkes uzun bir süre alkışladı. Sonradan, babamın orada bulunan dostları söylediler, bu çılgınca alkışın üstüne şunu söylemişim:

"Eh, beni de Aziz Nesin kadar alkışladılar!"

Hababam Sınıfı, elbette bizim aile yapımızı da, yaşam tarzımızı da çok etkiledi. Kimi zaman onun yazarının oğlu olmaktan onur ve mutluluk duydum; kimi zamansa, Hababam Sınıfı'na duygusal yaklaşıp da onun yazarının 'sakıncalı' olduğunu düşünen kişilerin benden de uzak durmaya çalışmasına üzüldüm.

Behçet Necatigil, lisede benim öğretmenimdi; çok sevdiğim ve saydığım birisiydi. Hem şair olarak, hem de iyi bir öğretmen olarak, okuldaki bütün öğrencilerin sevgisini kazanmış olması beni de sevindiriyordu; çünkü babamın yakın bir arkadaşıydı. Buna karşın, o bile, benimle çekinerek konuşurdu. O dönemin 'baskı'lı ortamından zannediyorum; koridorlarda karşılaştığımızda, "Nasılsın, iyi misin Aydın? Bir sıkıntın var mı?" diye sorar, fazla uzatmazdı. O günlerde, Rıfat Ilgaz'ın oğluyla konuşmak bile, babamın siyasî konumu nedeniyle herkesi ürkütürdü.

Stepne'den Çeviri*

Dolmuş dergisinin en hızlı günleriydi. Hababam Sınıfı öyküleri üçten ona, ondan yirmiye, yirmiden de otuza doğru ilerliyordu. Ben "Keselim mi artık?" diye sordukça; İlhan Selçuk, "Aman kesme, iyi gidiyor!" diyordu.

Gerçekten de iyi gidiyordu Hababam Sınıfı. Kabataş Lisesi'nde yatılı okuyan oğlum, bana yeni yeni olaylar getiriyor, anılarımı zenginleştiriyordu. Ölümsüz Üniversiteli Haydar, kaldığımız Yeşiltulumba Sokağı'ndaki evimizin bir odasında Haydarpaşa Lisesi'nde başından geçen olayları anlatıyor, üç gün sonra anlattıklarını dergide okuyunca, "Olmuyor!" diye küplere biniyordu.

"Ben sana böyle mi anlattım? Bu Tulum Hayri de nereden çıktı? O sözleri ben söylemiştim, bizim fizik öğretmeni Sarı Kenan'a. Sen tutmuş Tulum Hayri'ye söyletiyorsun!"

(*) *Yokuş Yukarı* adlı kitabından...

"Bakma kusura Haydarcığım, o kadarcık olur. Senin anılarını yazmıyorum ki... Beni padişah efendimizin vakanüvisi mi sandın!"

Haydar'ın güvensizliği bu yazıların gerçeğe uymamasından değil, benim mizah yazıları yazamayacağıma inanışından geliyordu. Birçok arkadaşa göre ben 1940 Kuşağı'nın hızlı şairlerindendim. Bu tür yazıları nasıl yazabilirdim? Mizah çok başka bir işti. Mizaha mizah yazarı olarak başlamalı, böylece de sürdürmeliydi. İşin tuhaf yanı, ben de başka türlüsünü düşünmüyordum. Adımı ancak şiirlerimin altında görmeliydim.

Mizah öyküleri yazmak benim gibi bir şaire yakışmazdı.

Sınıf adlı bir kitap çıkarıp Türkiye'mizde 142'nci maddeden ilk kez içeri tıkılan anlı şanlı bir şairdim. *Markopaşa* dönemini üstü kapalı atlatmıştım. Tek başıma bu ünlü dergiyi yürüttüğüm yıllarda bile yazılarımın altında adım yoktu. Sahibi ve sorumlu müdürü olarak adımın geçtiği yıllarda bile kimi yazıları benim yazdığıma kimse inanmıyor, ben de inanmamaları için elimden geleni yapıyordum. Yalnız Basın Savcısı'nın karşısına çıkınca dipten doruğa ben yazmış görünmeliydim, bir iki arkadaşı kurtarmak için. Nasıl olsa yazsam da yazmasam da gidecektim okkanın altına, sorumlu müdür olarak.

Bir gün İlhan Selçuk:

"*Dolmuş*'taki Hababam Sınıfı öykülerini bir kitapta derleyelim!" deyince şaşırmıştım. Kitabın bir yazarı olacaktı. Gelenek böyleydi. Şairliğimi iki paralık edip adımı böyle bir kitabın üstüne koyduramazdım. Öyküler dergiden kesildi. Turhan Selçuk güzel bir kapak çizdi. Hababam Sınıfı'nın haytaları jimnastiğe çıkar gibi dizilmişlerdi çift sı-

YAZAN

STEPNE

RESİMLER

TURHAN SELÇUK

Hababam Sınıfı

dolmuş

MİZAN YAYINLARI

ra... Başlarında da Kel Mahmut... Bu kapağa adımın yazılmaması için hiç bir engel kalmamıştı. Ortalık süt limandı artık. Hele böyle bir kitabın basın savcısını kuşkulandırması için bir neden de yoktu ortada. İlhan:

"Koyalım adını..." dedi, "Hiçbir sakınca yok!"

"Hayır!" dedim, "Gene dergideki gibi Stepne yazılsın kapağa!"

"Derginin adı *Dolmuş* olunca Stepne'nin bir anlamı olabilir; ama bir kitabın üstünde Stepne ne anlama gelir!"

"Onu okurlarımız düşünsün!" dedim.

Kitap çıktı. Yazarı Stepne... İster *Dolmuş*'un yedek lastiği olsun, ister kitabın yazarı... Okuyucu kafasını bu konu üzerinde hiç yormadan beş bin kitap dergi gibi eriyip gitmişti. Kitapçı vitrinlerinde yerini bile almaya vakit kalmamıştı. Aldığım 250 lira, mizahtan, mizah kitaplarından aldığım ilk telif ücretiydi. Şairlik adımı kullanmadan mizah yazarı olmuş, kitap çıkarmış, ilk kez kitaptan para kazanmıştım.

Dergi kapandıktan sonra geriye kalan yeni Hababam Sınıfı öykülerinin bir bölümünü de Tan Basımevi'nde Haluk Yetiş basmıştı. Nasıl olsa kitap kendini sattıracaktı. Bu bakımdan dizgi-baskı hacıbaba işi olmuştu. Kapağını bile Turhan Selçuk'un dergideki çizgilerinden yararlanarak ben düzenlemiştim. Olmuşken olsun dedim.

Ünü Rıfat Ilgaz'ı çoktan aşan Hababam Sınıfı'na ilerde sahip çıkabilmek umuduyla kapağa da adımı koydurdum. Birinci kitabın her bakımdan bir devamı olduğu halde ilk eleştiriler çok umut kırıcıydı:

"Birincisi çok daha güzeldi. Ne gerek vardı bu ikincisine?"

Oysa dergide severek okudukları öykülerdi bunlar. Kitap olarak derlenince mi gereksizleşiyor, değerden düşüyordu? Bu tür eleştiriyi yapanların gene de iyi niyetli arkadaşlar olduğunu sonradan öğrendim. Babıali demirbaşlarından dağıtıcı Faruk kitabı evirip çevirdikten sonra:

"Nerde Stepneee?.." demişti, "Nerde Rıfat Ilgaz?.. Herif yazmış... Ancak iki hikâyesini okuyabildim bu yeni kitabın. Bırak dostum sen bu işleri!"

Ne demek istediğini anlayamamıştım. Şaşkın şaşkın bakıyordum yüzüne:

"Rusçan fena değil!" dedi, "Doğrusu ilk kitabı çok güzel çevirmişsin!"

Ben Rusça biliyordum haaa?.. Haraşo'dan başka tek sözcük bilmiyordum Rusça olarak. Şaşkınlıkla sordum:

"Ben mi çevirmişim. Hangi yazardan?"

"Hangi yazardan olacak! Stepne'den."

"Yani bu Stepne Sovyet yazarı, öyle mi?"

"Bırak lâf cambazlığını... Ha Sovyet yazarı, ha Rus yaza-

rı... Hepsi bir kapıya çıkar... Baktın birincisi iyi gitti, ikinciyi de sen yetiştirdin geriden."

Babıali'nin Kral Faruk'u beni sinemacılarla karıştırıyordu. Ya da Mayk Hammer üreticilerine benzetiyordu. Bir koyundan iki post çıkarmakla suçluyordu yani... Haklıydı bir bakıma. Yanlışlığı birinci kitabın kapağına Stepne koymakla değil, ikinci kitabın üstüne kendi adımı yazmakla yapmıştım. Hey garip kişi! Durup dururken ne diye böyle işlere özenirsin! Baban da mı mizah yazarıydı!.. Şairlik neyine yetmiyordu senin!

Hababam Sınıfı Yazı Dizisi Neden Bitti?

Hababam Sınıfı öykü dizisi, aralıksız yetmiş sekiz hafta sürdü. Babam da çok yorulmuştu artık.

Lisede, şimdi emekli kaptan pilot olan Tarhan Bayram adında bir arkadaşım vardı. Okulun en hızlılarından biriydi. Ortaköy'den bir kız arkadaşı vardı Tarhan'ın. Yıl sonuna doğru, bir gün kız arkadaşıyla otururken Ortaköylü gençlerin saldırısına uğramış. Okula "Tarhan'ı dövüyorlar!" diye bir haber geldi. Biz de, okulun bütün erkekleri olarak hemen koştuk; Tarhan'ı kurtardık. Okul yönetimi, son günlerimiz olmasına rağmen, bize gözdağı verdi:

"Sizi okuldan atacağız, kovacağız!" dedi.

Şu anda oturduğum evimin yan komşusu, yarım asırlık dostum ve Türk Hava Yolları'ndan yeni emekli olan A-310 airbus pilotu Turan Oral da Kabataş'ta bu olayları yaşamıştır.

Bundan arkadaşlarım gibi ben de ürkmüştüm; ama Tarhan'ı kurtarmış olmanın haklı gururunu hepimiz yaşıyorduk. Bu olayı, gidip, babama da büyük bir hevesle anlattım.

Babam da, bu olayı bir vesile bildi; yorgunluğu ve hastalığından dolayı hastaneye yatması gerektiğini düşünüp Hababam Sınıfı dizisini noktaladı.

O da, yazdığı son öyküsünde; Hababam Sınıfı öğrencilerini yemekhanelerde çıkan yemekler ve kendilerine verilmesi gereken palto, ceket, gömlek gibi giysilerin verilmemesinden kaynaklanan giysi yoksunluğundan dolayı okul yönetimine karşı başkaldırdıklarını anlattı.

Bizi, Tarhan'ın başına gelen olaya karıştığımız için Anadolu'ya darı gibi serpeceklerinden söz ettiler.

Kitap da buna benzer bir şekilde son bulur.

Artık Anadolu'nun her yerinde, her bir köşesinde birer Hababam Sınıfı oluşacaktır!

Bu gerçekleşti ve artık öyle bir hale geldi ki, Hababam Sınıfı efsaneleşmeye başladı.

Biz de sık sık duyuyorduk; Anadolu'nun çeşitli yerlerinden "Biz de bir Hababam Sınıfı'yız!" ya da "Bizim okulda da bir Hababam Sınıfı var. Biz de o sınıfın öğrencileriyiz!" gibi haykırışlar geliyordu kulağımıza. Halk, kısa sürede benimsemişti; kendini bulduğu her yapıt gibi, bunu da bağrına basmış, sahiplenmişti.

Bu, 1959'ların coşkusuydu aynı zamanda.

Kitap bittiği zaman benim de yaz tatilim başlamıştı.

Hababam Sınıfı Anadolu'ya Sürgün* Giderken...

(...)

Bizi daha çok idarenin vereceği karar ilgilendiriyordu. Tulum Hayri ile Çolak Hamdi elebaşı görülüyordu bu işte. Hababam Sınıfı toptan suçluydu.

Tam bir hafta sonra Ankara'dan bir emir geldi. Hababam Sınıfı önayak olduğu için, parasız yatılıların Anadolu liselerine; paralıların da, zaten on kişiyi geçmezdi, öbür şubelere dağıtılmasına karar verilmişti.

Bir sabah, Kel Mahmut, Tulum Hayri ile Kalem Şakir'i aldı. Haydarpaşa İstasyonu'na kadar götürdü. Ertesi sabah, Refüze ile Güdük Necmi'yi yolcu etti. Her sabah böyle ikimizi üçümüzü istasyona bırakıyor, ıslak gözlerle dönüyordu. Bu işin, ona çok ağır geldiği belliydi.

Hababam Sınıfı'nın genel merkezi işte böylece kapatılmış oluyordu. Genel merkez kapatılmıştı; ama bütün Anadolu liselerinde teker teker Hababam Sınıfı'nın şubeleri açılmıştı.

SON

(*) *Dolmuş*'ta çıkan son Hababam Sınıfı öyküsü...

Bu 'Son'la Başladı Asıl Öykü...

Babam, o yıllarda sık sık yaptığı gibi, hastalığı şiddetini yeniden artırınca hastaneye yattı. Annemse görevi nedeniyle Amerika'ya gitti. Türkiye'de deneme liseleri projesi başlayacaktı; onun eğitimini almak üzere altı aylığına oraya gitmesi gerekti. Bu durumda benim evde yalnız başıma kalmam gerekiyordu.

Annemin arkadaşları Darüşşafaka Lisesi'ne yerleşebileceğimi söylediler. Eylül ayında, okuldan çıkınca gece kalmak üzere Darüşşafaka Lisesi'ne gidiyor, oranın öğrencilerine akşam etüt çalışmaları sırasında etüt ağabeyliği yapıyordum. Orada, son sınıf öğrencisi olan Yalçın Pekşen ile tanıştım. Bugün çok değerli bir yazar arkadaşım kendisi. Onunla da edebiyat üzerine sohbet eder, tartışırdık. Ne yazık ki, hem Yalçın'la hem de Darüşşafaka'da geçen günlerim çok uzun sürmedi. Bunun nedeni ise, Hababam Sınıfı idi!

Oraya başladıktan bir hafta sonra, okulda yapılan bir aramada, çocukların yataklarının altında, dolaplarında ve sıralarında Hababam Sınıfı kitapları bulunmuş. Okulun yönetim kurulu, mütevelli heyeti denirdi o zaman, beni hemen görüşmeye çağırdılar. Yapılan toplantı daha çok beni yargılar bir havada geçti. Bana direkt olarak, Rıfat Ilgaz'ın benim neyim olduğu soruldu.

"Babam." dedim.

"Sen mi," dediler, "kitapları okula soktun, çocuklara dağıttın, onlara okutuyorsun?"

Oysa benim, böyle bir kitabı okulda öğrencilerin gizlice okuduğundan hiç haberim yoktu. Beni sorguya çeken okul yöneticilerine, böyle bir şey yapmadığımı, hatta aksine yapmamam gerektiğini bildiğimi söyledim. Yoksa suçlu duruma düşecek, bu nedenle okuldaki görevimden alınacak ve yurttan ayrılmak zorunda kalacaktım. Bunların hepsini uzun uzun onlara anlatmama karşın, Darüşşafaka Lisesi'nde öğrencilerin yanlarında Hababam Sınıfı kitapları bulundu diye beni kovdular.

Bu, benim yaşadığım ilk büyük şok oldu. Okul anılarının veya okulla ilgili olarak, Türkiye'deki eğitim sistemini eleştiren mizah öykülerinin kitaplaşması ve o kitaptan dolayı yine öğrencilerin suçlanması, hatta okuldan kovulması... Bunu düşünmek, bugün birçoğumuza komik geliyor; ama ben bu gerçeği yaşadım.

Aradan yıllar geçti... Bir gün, Şan Tiyatrosu'nda Hababam Sınıfı müzikali sahneye kondu. O günlerde ben de sık sık gidiyordum oraya. Egemen Bostancı, çok yakın bir dostumdu; onunla oyunun gidişatı hakkında konuşuyor, ondan aldığım haberleri babama iletiyordum. Mazhar-Fuat-

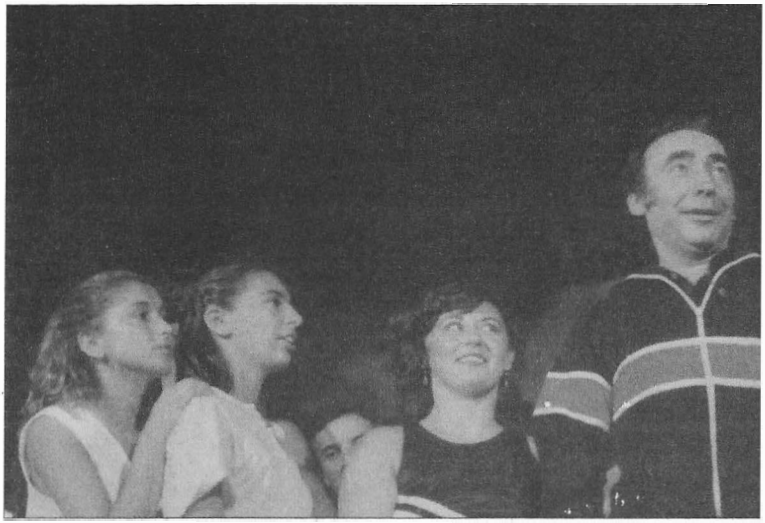
Özkan'ın müziklerini yaptığı, Derya Baykal'ın, Şener Şen'in, Adile Naşit'in, Ahmet Gülhan'ın, Ayşen Gruda'nın, İlyas Salman'ın, Şevket Altuğ'un, Ulvi Alacakaptan'ın, Aydın Arkun'un, USG Dans Grubu'nun ve Parla Şenol'un rol aldığı bu müzikalin çok beğenilerek izlendiğini görüyordum. Hababam Sınıfı'nın büyük bir tiyatroda, çok kalabalık bir kadroyla müzikal olarak sahnelenmesi, bizi çok mutlu etmişti.

Müzikal oyun başlamıştı; ama galasını izlemek mümkün olmamıştı. Egemen Bostancı'ya, "Ne zaman bizi davet edeceksin? Babam galaya gelmek istiyor." dediğim zaman, "Birkaç gün daha bekleyin." dedi. Bunun sebebini sonradan öğrendim; ikimiz de çok güldük.

Emel Sayın'ın eski eşi Yüksel Kasapoğlu, Darüşşafaka Li-

sesi'nin Okul Aile Birliği başkanıymış. Egemen Bostancı'nın yakın bir arkadaşı olan Kasapoğlu, Hababam Sınıfı müzikalinin biletleri daha satışa konmadan ilk iki haftalık biletlerin tamamını satın alıp Okul Aile Birliği üyelerine yüksek fiyatlarda satarak Darüşşafaka Lisesi'ne yardımda bulunmak istemiş. Buradan elde edilecek gelirle de, okula bir spor salonu yapılması amaçlanmış.

Yıllar önce, ben aynı lisede, arama sonucu Hababam Sınıfı kitapları bulundu diye suçlanmış ve kovulmuştum; ama ne acı ki, 1982 yılında, yirmi yıldan da fazla bir süre geçtikten sonra, aynı yapıt aynı okula yararlı bir hale geliyordu. 1950'lerin sonlarında o yapıtı okulda bulundurmak yasaktı; ama o yapıtın müzikale çevrilmesi ve o müzikal biletlerinin satılması sonucu spor salonuna kavuşacaktı Darüşşafaka Lisesi!

Bunu şöyle de açıklayabiliriz:

Darüşşafaka Lisesi spor salonunun ilk harcında Hababam Sınıfı'nın katkısı çok büyüktür.

Bu olay, Rıfat Ilgaz'ın neden güçlü bir mizahçı olduğunu açıklayan örneklerden biri. Dediğim gibi, babamın yaşamı zaten mizahtı; o günlerde yaşadıklarımız da, tıpkı daha sonra yaşayacaklarımız gibi mizahla dolu olacaktı.

Hababam Sınıfı Hep Kapalı Gişe!

Liseyi bitirdikten sonra üniversite sınavlarına girdim ve matematik bölümünü kazandım; ancak biz hiçbir şey yapmasak da Ilgaz soyadından dolayı birçok kişinin dikkatini çekiyorduk. Annemse, bunun kardeşim Yıldız'la benim öğrenim yaşamımızı etkilemesini istemiyordu. O yüzden; Yıldız Üsküdar Amerikan Koleji'nde okurken, ben de burs kazanarak Amerika'daki bir üniversiteye kaydımı yaptırdım.

Artık Türkiye'den çok uzaklardaydım. O zamanlar, telefon, teleks, faks ve internet gibi bugün yaşamımızı kolaylaştıran iletişim araçlarından hiçbiri yoktu; yalnızca mektup aracılığıyla haberleşebiliyordum ailemle. Amerika'da kaldığım yedi yıl boyunca bir kez olsun, ne ülkeme gelebildim ne de annemin, babamın ve kız kardeşim Yıldız'ın sesini duyabildim.

Hababam Sınıfı ve diğer olaylar hakkında babamla yazışıyor, gelişmeler hakkında ancak ayda bir alabildiğim bu mektuplarla haberdar olabiliyordum. Ara sıra, Hababam Sınıfı ciltleri geliyordu bana mektupla. Uçak çok pahalı olduğu için; böyle yüklü, ağır mektuplar ve kitaplar gemiyle geliyordu. Yani, Türkiye'de olup bitenleri birer ikişer ay arayla izleyebiliyordum. Babamın yaşamındaki o yıllara rastlayan iniş çıkışları, hep o mektuplarda okuma olanağı bulabiliyordum.

1960 Devrimi'nin olduğunu, yazarlara az da olsa özgürlük sağlandığını, artık belli gazete ve dergilerde kendi imzasıyla yazılarının yayımlandığını yazıyordu babam. Gelen dergilerde, 'Rıfat Ilgaz' imzalı yazı ve şiirler gördükçe onun adına seviniyor, mutlu oluyordum.

1960'ta yapılan devrim, bir bakıma, Türkiye'de Rıfat Ilgaz'ın yeniden gündeme gelmesini sağladı. O yıllarda, *Türk Solu* ve *Demokrat* gibi dergilerde şiirler ve yazılar yazarak, sanatçı kimliğini açıkça ortaya koyma olanağı buldu babam.

1966'da artık Türkiye'ye dönme zamanım gelmişti; fakat parasal açıdan sıkıntı içindeydim. Dönecek param yoktu. Amerika'daki öğrenciliğim boyunca, bursla karşıladığım okul masraflarım dışındaki tüm masraflarım için çalışıp para kazanmak zorundaydım. Ailemin maddi durumu, benim oradaki giderlerimi karşılayacak güçte değildi. Çeşitli işlerde boş zamanlarımda çalışarak, kazandığım parayla, zorunlu harcamalarımı karşıladım.

Amerika'ya, orada bir ailenin yanında kalmak üzere gitmiştim. O ailenin kızı Sally de, İstanbul'a bizim eve gelmiş ve Türkiye'de okuyan ilk Amerikalı lise öğrencisi olmuş-

tu. Annem o sırada Atatürk Kız Lisesi'nin müdür yardımcılığı görevini yürütüyordu. Sonra, o kız bir Türk gencine aşık oldu. Ailesi apar topar kızını alıp Türkiye'den, Amerika'ya geri getirdi. Kız liseden mezun olmuştu ama... Bu olay, bizim o aileyle olan ortaklığımızı bozmuş, ben de onların yanlarından ayrılmak zorunda kalmıştım. Önümde iki seçenek vardı: Ya Türkiye'ye dönecektim, ya da okula devam edecektim. Okula devam edebilmem için çalışmam gerekiyordu. Türkiye'den para gelme olanağı da olmadığı için, birçok işe girip çıktım. Neredeyse her türden işte çalışıp; cep harçlığımı kendim kazandım.

Ancak şimdi Türkiye'ye dönüş için bana gereken uçak parası oldukça yüksekti. Babama bir mektup yazdım:

"Dönmeyi düşünüyorum; ama iyi bir para biriktirip de, uçak bileti alınca dönebileceğim."

Bir gün, Detroit'teki KLM uçak şirketinden bir bayan aradı beni. Türkiye'ye dönüşüm için gereken bilet paramın ödendiğini söyledi. Yani, Avrupa üzerinden ülkeme dönebilecektim artık. Şok olmuştum!

Bu para nereden gelmiş, bu bilet nasıl alınmıştı?.. Kim vermişti bu parayı?..

Görevli bayana sordum; ama ona yalnızca biletle ilgili bilgi gelmiş, ondan biletimin hazır olduğunu bana bildirmesi istenmiş...

Babama yazdığım mektup ve sonra ondan bana gelen mektup, üstüste çakışınca anladım ki, babam bana bir şekilde bilet parası bulmuştu. Bulduğu o parayla da, Türkiye'ye dönmemi sağlıyordu.

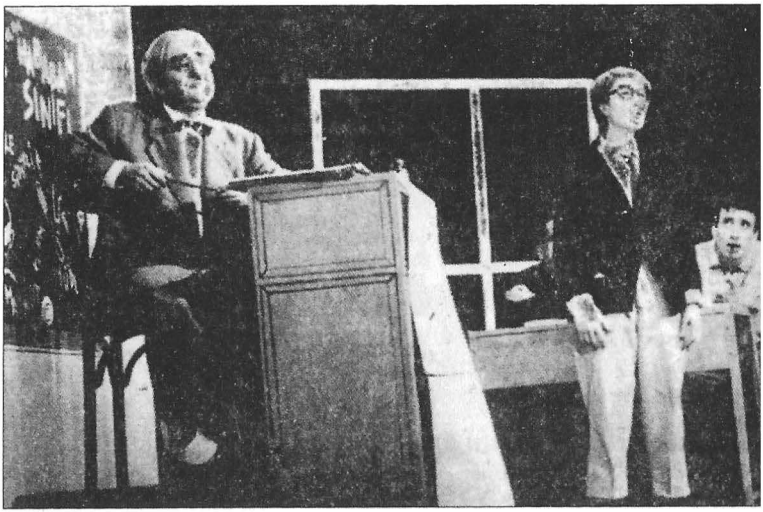
O para, Hababam Sınıfı'nın, kitaplarının dışında, tiyatro-

sunun babama kazandırdığı ilk paraymış. Ben, Hababam Sınıfı'nın sayesinde Türkiye'ye geri dönebildim!..

Geldiğimde, Hababam Sınıfı sahneye yeni konmuştu. Zeki Alasya, Metin Akpınar, Ahmet Gülhan, Suzan Ustan, Ali Yalaz, Ercan Yazgan, Zihni Küçümen, Meral Koral ve diğer oyuncularla sıcak bir dostluk kurdum. Onlarla birlikte her gün ben de tiyatroya gidiyor; onlar oynarken, ben de izliyordum. Babam da, birbirimizden ayrı kaldığımız o yedi yılın özlemiyle ve biraz da bana o güne kadar yeterince yardımcı olamadığı düşüncesiyle sık sık benimle bir araya geliyordu. Oyunun halk tarafından tutulması ve bu denli çok beğenilmesi onu da mutlu etmişti; sürekli bir geliri olduğu için de, artık biraz daha rahat görünüyordu, her zaman olduğu gibi gene başı dikti.

Hatta Türkiye'ye geldiğim ilk gün buluştuğumuzda, Ulvi

Uraz Tiyatrosu'na götürmüştü beni. Tiyatro, Istiklâl Caddesi üzerinde şimdiki Atlas Sineması'nın üzerinde, Küçük Sahne'nin bulunduğu yerdeydi. Onun altında Kulis adında bir bar vardı; o barda karşılıklı uzun bir sohbete başladık.

Bana, "Bugüne kadar bildiğin nedenlerle bir aile yuvası içinde yaşayamadık. Ben her zaman ya hapishanedeydim, ya da hastanede... Bu yaştan sonra, artık silbaştan bir baba-oğul ilişkisine girmeyelim. İstersen gel biz arkadaş olalım bundan böyle!" dedi.

Bir duble rakı uzattı, sigara içip içmediğimi sordu. İçmiyordum; ama 'dostluklar böyle başlar' deyip, bir de sigara yaktım. İşte Rıfat Ilgaz'la benim aramdaki baba-oğul ilişkisinin ilk defa arkadaşlığa dönüşü Hababam Sınıfı'nın oynandığı tiyatronun altındaki barda gerçekleşti.

Oyunu çoğu zaman babamla birlikte izliyorduk. Bazı zamanlarsa, buluştuğumuzda karşı kaldırıma geçip, gişenin

önünde, bugünkü Küçük Sahne'den Ağa Camisi'nin oradaki Hacı Bekir'e kadar uzayıp giden bir kuyruk oluştuğunu görüp keyifleniyorduk. Üstelik bu kuyrukta üç dört kişi yan yana duruyordu; büyük bir şerit halinde bekleyen kalabalığı görenler birbirlerine "Ne var, ne oluyor?" diye sorarken, bilenler bilmeyenlere "Tiyatro gişesinden bilet almak için kuyruğa girmişler!" diyordu.

Bu kuyruğun uzaması veya kısalması, hep ilginin yoğunluğu üzerinde yorum yapmamıza neden oluyordu. Gişe önündeki kuyrukta bekleyen insanların sayısında az da bir azalma olduğunda, "Acaba oyuna olan ilgi azalmaya mı başladı?" diye düşünüyorduk. Yani, bizim göstergemiz, Küçük Sahne ile Ağa Camisi'nin oradaki Hacı Bekir arasındaki uzaklık ile biletlerin satışı arasındaki ilişkiydi.

O günlerde sahnelenen Hababam Sınıfı tiyatrosundaki en ilginç taraf, Suzan Ustan'ın bayan bir oyuncu olarak, oyunun en belli başlı karakterlerinden İnek Şaban'ı canlandırmasıydı. Ustan, başına peruk geçirmiş, yüzüne boya ile çiller yapmış, bir de kalın çerçeveli gözlük takmıştı. Üzerine de siyah ve dar bir ceket, paçaları kısaltılmış uzun bir pantolon giyerek değişik bir öğrenci tiplemesi yaratmıştı. Çok sempatikti; izleyiciler onun bayan olduğunu bildikleri için, erkekçe davranışlarından müthiş bir zevk alıyorlardı. Zeki Alasya, Tulum Hayri'yi; Metin Akpınar, Refüze Ekrem'i; Ulvi Uraz, coğrafya öğretmeni Vakvak Rıza'yı oynuyordu.

Hababam Sınıfı'nın tiyatroya uyarlanması öyküsü de ilginçtir.

Ulvi Uraz Tiyatrosu, son oynadığı birkaç oyunda istediği gişe başarısını sağlayamadığı için madden zor duruma düşmüş, iflas etme tehlikesiyle karşı karşıya kalmış.

HER GECE ERKEK OLUYOR

KADIN — Suzan Uztan Küçük Sahne'nin kapısından girerken.

ERKEK OLMUŞ — Makyajını yapmış kıyafet değiştirmiş, erkek pabucu alıyor.

İNEK ŞABAN — Çok çalıştığı için arkadaşları ona bu adı takmışlardı

Küçük Sahne'nin son günlerde garip bir talibi var. Kadın oyuncular erkek, erkek oyuncular da kadın rolüne çıkmaya haşladı. «Hababam Sınıfı» nda da erkek rolüne çıkan Suzan Uztan bunlardan en yenisi

n li' gibilerden laflar ediyor. Geçen biri 'Bravo... Yaşa İnek' diye ba-

dı. Bize başından itibaren kısaca

, bir kızı varmış, annem oğlan deşim Şükran benden yarım saat 'yı ancak kartpostallarından tanı- layışıyla Anadolu'yu karış karış erleşmişiz. Ben küçük yaşta ba- Madam Margot'a gidip gelirken ir süre oynadıktan sonra 1948'de ar birçok oyunda oynadım. 1957' zidens Tiyatrosunda bir yıl staj n.»

a'da Meydan Sahnesinde 'İndeki- atroda oynamaya kararlıydım, bu düşündüm. İstanbul'a geldim, Is- matineleri ve Arena Tiyatrosunda isafir olarak 'Puntila Ağa' da sah-

HERKES ERKEK SANIYOR «Küçük Sahne» ni önünden geçenler onun bir «aktris» olduğunu asla tahmin etmiyorlardı...

Oyuncular, kendi aralarında yaptıkları değerlendirmede, belki de son şansları olarak Hababam Sınıfı'nı oynamaya karar vermişler. Ulvi Uraz da, bu niyetlerini babama iletmek istemiş.

Babamın Cağaloğlu'nda kitabevi sahibi olan çok yakın bir arkadaşı vardı; sık sık onun yanına giderdi. İşte o arkadaşı aracılığıyla Ulvi Uraz babamla tanışmış. Babamdan ricaları, Hababam Sınıfı romanının olabildiğince erken oyunlaştırılması yönünde olmuş.

Babam teklifi kabul ettikten sonra da, bu çalışmayı en rahat şekilde, sakin bir yerde yapabileceğini düşünüp Karamürsel'e gitmiş. Orada üçüncü sınıf bir otel bulup, oyunu yazmaya başlamış. Daktilosu olmadığı için elde yazıyor, sayfa başına beş liraya anlaştığı arzuhalciye de daktiloda yazdırıyormuş. Dikkatinizi çekmek istediğim bir nokta var; o da, toplum olarak bazı sanat yapıtlarının hangi şartlarda üretildiğini düşünmemiz gerektiğidir. Bugün eğer 'Hababam Sınıfı' denildiğinde, herkesin yüzünde tatlı bir gülümseme oluşuyorsa, bunu babamın o günlerde çektiği sıkıntılara borçluyuz. Yurtdışında eğer bir yapıt bu kadar ilgi görseydi, onun yazarı daktilo bile alacak parası olmadığından, yazmak için bu çilelere katlanmak zorunda kalmazdı. 1991'de Kastamonu'da çocukluğunu geçirdiği sokağa kendi adı verilince, söyledikleri hâlâ kulaklarımdadır:

"Şöyle kasılalım biraz!.. Artık, bir sokak sahibi olarak!.. Bir dikili çöpüm yok... Evim, köyüm yok; ama artık bir sokağım var... Mülkiyet duygusu ne güzel şeymiş!"

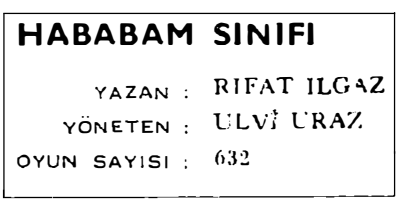
Babam, arzuhalciye yazdırdığı o tek kopyayı alıp hemen İstanbul'a gelmiş. Ulvi Uraz, oyun metnini okuduktan sonra babamı çağırmış ve ağzından hiç düşürmediği,

Fransızca 'tamam' anlamına gelen, "Dakor!"u söylemiş yine...

Hababam Sınıfı oyununun sahnelenmesi çalışmalarına babam daha yakın olabilmek için Taksim'de Mis Sokak'ta bir terzi dükkânı üzerinde küçük bir ev tutmuş. "Tiyatroya kolayca gidip gelebilirim böylece." diye düşünmüş. Oyuncularla birlikte provalara katılıyor, sahneye uygun düşmeyen uzun replikleri kısaltıyor, metni yeniden düzenliyormuş.

Oyunun sahnelenme aşamasına kadar gelen bu öyküyü ben babamdan dinledim; çünkü ben geldiğimde, bütün çalışmalar bitmiş, izleyici karşısına çıkmıştı bile.

Oyun metni üzerindeki çalışmalar, ara provalarda da sürdü. Küçük çaplı düzeltmeler yapıldı oyunun sahnelenmeye başlandığı günlerde de.

Bu oyun, babamın ve tiyatroda çalışan herkesin endişelerine karşın, gerçekten tutmuştu. İzleyicilerden gelen olumlu tepkiler ve uzayıp giden kuyruklar bunu kanıtlıyordu. Altı ay kapalı gişe oynadı. O sırada Beyoğlu'nda, İstiklâl Caddesi çevresinde on iki tane tiyatro vardı. Ulvi Uraz Tiyatrosu, 450 kişilik, bugün için oldukça büyük sayılabilecek bir salona sahipti. O koca salon tıklım tıklım doldu her akşam, üç ay boyunca... Bu, babamın moralini çok yükseltti. Basında çıkan yorumlar da, yazınsal yaşamında ona güç kattı.

O Günkü Basından...

Rıfat Ilgaz'ın Hababam Sınıfı, Ulvi Uraz Tiyatrosu'nda oynanıyor. (...)

Hababam Sınıfı, olağanüstü bir ilgiyle seyrediliyor ve tutuluyor; çünkü herkesin sınıfıdır Hababam Sınıfı... Piyale İhsan, herkesin hocasıdır. Tulum Hayri, Kalem Şakir, Refüze Ekrem, Güdük Necmi, İnek Şaban, Sidikli Turan, Çengel Dursun herkesin arkadaşlarıdır. Türkiye'de orta öğretim hayatına bulaşmış herkes Hababam sınıflarında okumuştur. (...)

Hababam Sınıfı, Türkiye'de şimdiye kadar hiç el atılmamış bir dünyanın mizahını yapıyor. Bu çağın okullarını Rıfat Ilgaz'ın kalemiyle Türk edebiyatına tespit etmiştir Hababam Sınıfı... Parasız yatılıların, fakir çocuklarının sınıfıdır Hababam Sınıfı... Onlara iltimas edilmez, onlara iyi yemek çıkmaz, onlara öğretmen gönderilmez, onlara iyi muamele edilmez... Ve onlar da bunu pek iyi sezdikleri için kendiliklerinden silahlanmışlardır, hayat mücadelesini daha okul sıralarında yürütmeye başlamışlardır.

İLHAN SELÇUK
Cumhuriyet, 31 Ocak 1966

Hababam Sınıfı Oyuncularından Haber Alınamıyor!..

Ulvi Uraz Tiyatrosu, Hababam Sınıfı oyununun İstanbul'da gördüğü yoğun ilgiden sonra, turneye çıktı. İlk durak Ankara'ydı...

Suzan Ustan, Ankara'ya gitmedi; onun yerine İnek Şaban'ı Zihni Küçümen oynadı. Zeki Alasya ve Metin Akpınar ile birlikte kadrodaki herkes tamamdı. Oyunun oynanacağı salon ise, bugün bu satırları okuyan herkesi şaşırtabilecek büyüklükte bir salondu. 1400 kişilik kapasitesiyle, Ankara Kızılay'daki Büyük Sinema... Şimdi yıkıldı orası; büyük hanlar yapıldı, yıkılan o ve diğer binaların yerine.

O yıllarda yaka mikrofonu olanağı da olmadığı için, oyuncuların seslerinin duyulabilmesi için, salonda balkonun altında bulunan bölüm kapatılıyor, koltuk sayısı bine dü-

şürülüyordu. Ankara'da bin kişilik bu salonda günde iki matine, hatta cumartesi-pazar üç matine oynanıyordu. Oyuncular artık çok yorulmuşlar, sinirsel olarak yıpranmışlardı. Öyle ki, bir kez, Zeki ile Metin arasında bir gülme krizi yaşandı. Bu içtenlikli bir gülme değil, yorgunluğun yarattığı sinirlilik halinden kaynaklanan bir gülmeydi. İkisi karşılıklı, durmadan gülüyorlardı. Sonra, onların o haline izleyiciler de gülmeye başladı.

Hababam Sınıfı Ankara'da o kadar ses getirdi ki, dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, torununu alıp gitmiş, oyunu torunuyla birlikte izlemişti. Ertesi günkü *Milliyet* gazetesinde, dede-torun kahkahayla gülerken fotoğrafları çıkmıştı. Cumhurbaşkanımızın o kahkahasının haber olmasının hemen ardından bu kez Genelkurmay Başkanı Tural Paşa'nın, eşiyle birlikte oyunu izlemeye gittiğini öğrendik. Yine *Milliyet* gazetesinde verilen habere göre, Tural Pa-

şa'nın eşi oyunu beğenmemişti. "Yanlış şeyler öğretiyorlar izleyenlere, çocuklara... Türk eğitim sistemini kötülüyorlar." diyordu. Bir edebiyat öğretmeni olarak, öğretmenlerin alaya alındığını düşünüp, bundan hoşlanmamıştı. O günün eleştirmenlerinin, Cumhurbaşkanı ile Genelkurmay Başkanı'nın eşi arasında seçim yapmak durumunda kaldığını anımsıyorum şimdi. Birinin beğenisi ve diğerinin yergisi... Karar veremediler hangisi doğru söylüyor...

Hababam Sınıfı'nın Ankara'da da ses getirmesi üzerine Anadolu turneleri başladı. Ankara'da çıkan *Yenigün* gazetesindeki köşesinde babam, Hababam Sınıfı tiyatro ekibinin turneye çıktıktan sonra kaybolduğunu, kendilerinden bir daha haber alınamadığını yazdı!.. Ekip öyle uzaklara gitmeye başladı ki, Anadolu'da her gün başka bir yerde olduklarından kendileriyle iletişim kurmak ve nerede olduklarını izlemek çok güçleşmişti.

Refüze'ler, Tulum'lar, Kalem'ler, Güdük'ler, İnek'ler*

Milliyet gazetesinin sahibi sayın Ali Naci Karacan'ın patlak meşin koltuğunu gündüzleri bizzat patronumuzun, geceleri de benim işgal ettiğim Demokrat Parti'nin baskı yılları...

Gazeteler şimdiki gibi bir gün önce akşama doğru çıkmıyor... Biz düzeltmenler, bütün gazetelerin basımının bittiği saatlerde yani akşamın yedisinde, sekizinde ancak başlayabiliyoruz işe... Gecesine göre tam sekiz dokuz saat sürüyor işimiz, sabaha doğru dörtte beşte de bitiyor. İkide, üçte bittiği geceler de olmuyor değil... İşimiz erken bitti mi kar, tipi alıp verirken çıkıyorum yola Cağaloğlu'ndan, *"Elmalı'dan çıktım yayan... Dayan, ey dizlerim dayan..."* hesabı... Yolun bir bölümünde bir dolmuş bulursam ne âlâ... Bulamazsam, yayan yapıldak taaa Kabataş'a, Dolmabah-

(*) *Yokuş Yukarı* adlı kitabından...

çe'ye... Uyku sersemi yürü babam, yürü... Araba vapuru mu olur, arabasız vapur mu, geçerim Üsküdar'a... Oradan da gün ağarırken tabanvayla doğru Kuzguncuk...

Fırtınada devrilen bir çınar, bir yakadan karşı yakaya köprüdür, diye uzatıldı mı, Menderes tören takımıyla gidip açılış kurdelesini nutuklarla kesti mi, o gece bizim iş de yattı demektir. İşimiz ancak Nurosmaniye'de sabah ezanı okunurken biter... Ne yapacaksın, yola girip Kuzguncuk'a gidecek değilsin ya, yeni günden çalarak... İster istemez Naci Bey'in meşin koltuğuna tüneyip kestireceksin!

Böyle bir gece telefoncu, Menderes'in parça parça Ankara'dan verilen tören nutuklarını alıp alıp gece sekreterine koşturur. Sayın sekreter, yardımcısıyla kafa kafaya verip başlık çıkaracak. Telefoncu söylevin birçok yerini yanlış duyup yanlış alıyor. Sekreterler ancak Türkçe sözcükleri anladıkları oranda söylevin içinden çıkabiliyorlar. Menderes'in Arapça, Acemce esprilerini nasıl çözümlesinler de başlık çıkarsınlar; ama Naci Bey her iki dili de mükemmel biliyor, hele hele Acemce'yi. Ya bir yanlışlık olursaaa!.. Telefoncu uyku sersemliği ya kozu, kaz anlamışsaaa! Ya bu yanlış anlamanın ucu, dönemin devlet adamlarına dokunursaaa...

Ne yapmalı?

İçerde saika-i kaderle musahhih olmuş* eski kuşaktan Osmanlıca'yla okutulup eski harflerle yazdırılmış bir musahhih eskisi var... Salıver, ona kadar gitsin!.. Genç sekereterler, dizgiye verilip de tashihten dönen kolonları alıp alıp başlıyorlar ara başlık çıkarıp, manşet düzenlemeye!.. Söylevin başlıkları yerine oturunca iş de sabaha doğru sona eriyor!..

(*) Kaderin çarpmasıyla düzeltmen olmuş

Ermesine erer de, iki genç arkadaşın sorunu yeni başlar. İkisi kafa kafaya verip düşünürler:

"Ya bu adam burda kalıp da Naci Bey gece sekereterliğini onun omuzlarına yüklerseee!.. Ya bu adamın Osmanlıca'ya olan yatkınlığı gelecek için tehlike doğurursaaa... Eeee bu adam öğretmenlikten de uzaklaştırılmamış mı? Ne yapması gerekir? Dalgınlıkla yapabileceği bir yanlış, sekreterlerce düzenlenen bir rapora iliştirildi mi değme keyfine!.."

Bilenler, iyi bilir. Tashihte yazının kendisi ayrı gelir, başlığı ayrı... Biri önce gelir, ikincisi çok sonra... Araya başka yazılar da girdi mi konu unutulup gideceği için ikisi arasındaki ilişki de kalkıverir ortadan!.. Almanya'nın silahlandırılmasından mı söz ediliyor, yoksa silahsızlandırılmasından mı, karıştırıp gider düzeltmen. Dizici de harfleri yanlış dizdi mi, siz harflerin yerli yerinde olup olmadığına bakar, anlamına pek kulak asmazsınız...

İş sabahın dördüne beşine kadar da sarkınca, bizim silahsızlandırma, olur mu silahlandırma!.. Al sana kasıtlı bir büyük yanlış! Hemen bizim iki kafadar sekreter kafa kafaya verip, bu dalgınlığı değerlendirmesini bilirler. Asıl sorun, gazetenin kaderi değil, kendi gelecekleridir. Bilmezler ki bu felekzâde düzeltmenin ne sekreterlikte gözü vardır, ne herhangi bir yönetmenlikte... Şimdilik bu düzeltme işi bile çoktur ona, bu solculuk sağcılık çekişmesinde.

Ay sonunda, ay içinde hak ettiğimiz ücret Nurettin Demirkol eliyle uzatılırken bir de sözlü teşekkür:

"Müesssesemiz size teşekkür eder, bugüne kadar sizinle çalışmaktan onur duyar. Velakin bugünden sonraaa..."

Demirkol bizim Tan basımevinin muhasebesinden yetiş-

medir. Geçerken Haluk Yetiş'e şöyle bir uğrayıp durumu dile getiriyorum kısaca:

"Kovuldum!"

"Neden?" diye şaşkınlığını belirtiyor. İdare Müdürü olan Nurettin, arkadaşı çünkü.

"Almanya'yı vakitsiz silahlandırdığım için!" diyorum.

"Yani dalgınlık!"

"Nasıl olur! Başka nedeni olmalı!"

"Bunu arkadaşın bilir, idareci olarak... Bi sor istersen!"

Telefonu açıp soruyor. Demirkol'un ne dediğini duymuyorum; ama Haluk Yetiş inanmadığını belirtiyor.

"Yahu hiç böyle şey olur mu! Bir dalgınlık olduysa, aylığından beş on lira kesersin, olur biter..."

Gene de işin en iyi yanı, bizim solculuktan söz edilmemesi! Bu iş öylesine ustalıkla işletilmeli ki, ancak kulaktan kulağa dolaştırılmalı! Böyle kulaklıktan kulaklığa değil! Gerçek nedenini birlikte çalıştığım genç arkadaşlarımdan öğreniyorum:

Tashih yoluyla, propaganda!

1955'le 1957 arası yeniden *Tan* çıkmaya başlayınca adımızı madımızı karıştırmadan başlıyoruz gazetenin bir köşesinde küçük küçük fıkralar yazmaya... Şakalar yapmaya. *Milliyet* yeni kuruluşlara geçmiş, sayın Refi Cevat Ulunay, *Takvim*'den tek tek yaprakları koparıyor, köşesinde... Üstadın yazılarını tatlı tatlı okuyup tadını çıkarmaktan geri kalmamaya çalışıyoruz. Ne de olsa eski gazetemiz. Bir gün zehir zemberek bir yazı.

"Gençler Türkçe bilmiyor!"

Yanıp yakındığı bir yana, verip veriştiriyor da... Eh o zamanlar genç olmasak bile yaşlı da sayılmayız; ama gene de alınıyoruz ister istemez. İşin içinde Türkçe var mı, yok mu? Ne de olsa eski Türkçe öğretmeniyiz!

Bir yazı da ben döktürüyorum, aşağı yukarı aynı sertlikte... Adsız yazımda, "Üstat," diyorum, "Türkçe'yi gençler değil asıl, sen bilmiyorsun! Bilseydin, bu suçlama yazısında Yunanca diyecek yerde Yunanice demezdin".

Yazı *Tan*'da çıkınca beni çok sevdiğine inandığım Baş Mürettip Natık Usta koşup geliyor.

"Aman Rıfat Beyciğim, ne yaptın sen? Bu adam, hiç hatır gönül dinlemez, saldırır. Babıâli'de şerrinden yılmıştır herkes üstadın!"

"Merak etme ustacığım! Bir şey yapamaz."

Hemen iki gün sonra Natık Usta, *Milliyet*'te çalışan kızı Nursen Erenkara'dan edindiği bilgiyi bana da aktarıyor:

"Üstat kızmış, köpürmüş... 'Bu yazıyı yazsa yazsa Aziz yazmıştır. Alacağı olsun onun!' diye söylenmiş, durmuş!"

Derken suçun asıl failinin ortaya çıktığını gene sayın ustam üzüntülerle belirtiyor çok geçmeden. Hemen her gün kızının eve getirdiği *Milliyet*'ten üstadın beni nasıl sıvayacağını kolluyor; ama bir şey çıkmıyor altından. Şunu demek istiyorum, *Milliyet* gazetesinin çok değerli sekreterine, biz en savaşçı kalemşorları bile böyle silahsızlandırırız işte! Hadi bakalım, şimdi gösterin hünerinizi!

Gel zaman git zaman bizim Hababam Sınıfı'nı Ulvi Uraz, Küçük Sahne'de halkımıza sununca ilginin büyüğü de gene *Milliyet*'ten geliyor! Sayın Abdi İpekçi'nin tüm arkadaşlarını toplayıp oyunu görmek istediğini Ulvi'den ha-

ber alınca, gişeden aldığım biletleri elimle sunuyorum kendisine. Gelmeyeceğini düşünerek Üstat Ulunay için bilet ayırmamıştım.

Bir gün değerli dostum Hasan Pulur'dan bir telefon:

"Ulunay da Hababam Sınıfı'nı görmek istiyor!"

"Deme!"

"Biz konuyu anlattık çok heveslendi!"

"Bir bilet de ona göndersem?"

"İş biletle bitmez önce telefonla davet edip geleceği günü, saati soracaksın!"

"Yahu, terslerse beni..."

"Hele sen bi telefon et, biz yatıştırırız!"

Korka korka açıyorum telefonu. Bu mesleğimizin ustasını, saygıyla buyur ediyorum oyunuma.

"Hay hay Rıfat Beyciğim!" diyor, "Cuma akşamı için bilet isterim!"

Mübarek günü oyuna ayırmasına şaştığımdan olacak:

"Cuma için mi?" diye yineliyorum.

"Evet, evet cumaya! En ön sıradan olsun... Daha iyi duyup görebilmek için... Malûm ya ihtiyarlık!"

Cuma akşamı kapıda karşılayıp buyur ediyorum. En ön sıranın tam ortasına oturtuyorum üstadı. Oyun başlayınca gerilerden kolluyorum. Hayranlıkla izliyor Ulvi'yi, Suzan Ustan'ı, Zihni Küçümen'i, Zeki'yi, Metin'i, Ahmet'i, Âli Yalaz'ı, Ercan'ı.

Sıcağı sıcağına da *Takvimden Bir Yaprak* köşesinde övgüle-

rini belirtiyor. Yazısında öylesine kendinden geçiyor ki, Arapça hocasının beslediği kuzuyu nasıl kesip yediklerini bile anlatıyor. Kitabımın onuncu, on birinci basımlarında MISTIK'ın yaptığı kapağa, sayın Ulunay'dan şu satırları alıp koyuyorum:

"O Refüze Ekrem, Tulum Hayri, Kalem Şair, Güdük Necmi, İnek Şaban, Sidikli Turan bizlerden sizlerden başkaları değil ki..."

Evet sayın Üstat... Onlar bizlerden sizlerden biriydiler... Büyüdüler, çok büyüdüler... Çok büyük birer oyuncu oldular...

Matbaa İşçileri İhbar Ediyor: "Hababam Sınıfı burada basıldı!.."

Hababam Sınıfı tiyatrosunun bu denli yoğun bir şekilde gündeme oturduğu günlerde, kitaplarla ilgili sorunlar ortaya çıktı. Daha doğrusu; basımından, ödenmesi gereken telif ücretine kadar yayınevleri ile hep sorunlar yaşamıştı babam.

En başa dönmek istiyorum. Hababam Sınıfı'nın ilk basımının hangi şartlarda ve nasıl gerçekleştiğini anlatmalıyım...

Babam, tüberkülozun şiddetini yeniden artırması nedeniyle Yedikule Verem Hastanesi'nde sırasını bekliyordu. Sırası gelince yatabilecekti hastaneye.

Üç dört ay bekledikten sonra, sırası geldi; ama ben gidip onun adına başvurduğumda, 'siyasî nedenlerle' hastaneye

yatırılamayacağı söylendi. Babam bunu duyunca çok üzülmüştü. Büyük acılar çekerek beklediği o üç aylık dönemin sonunda, bu gerçek(!) ile yüz yüze gelmiş ve artık yatacak bir hastane bile bulamayacağını anlamıştı.

Galatasaray'daki Çiçek Pasajı'nın demirbaşlarından, Lefter adında çok yakın bir dostu vardı babamın. O günlerde ona bu sorunundan sözetti. Lefter, Balıklı Rum Hastanesi'ndeydi; belki yardımcı olabilir, diye düşünmüştü babam. Türkiye Cumhuriyeti devlet hastanesinin 'siyasî nedenlerle' tedavisini kabul etmediği hastaya, "*Hababam Sınıfı*'nın ünlü yazarı ama *Sınıf*'ın mimli ozanı" Rıfat Ilgaz'a Balıklı Rum Hastanesi kol kanat açtı.

Bir vakfa ait olup Rum vatandaşlarımız için açıldığından, o zamanlar bu hastanede babam, bazı kısıtlamalar dahilinde ve bazı gerekçeler göstererek yatabilecekti. Bunlardan biri, fakir ilmuhaberesi idi. Yani, Müslümanlar, ancak muhtardan fakirlik kâğıdı getirdiği zaman başvuruları kabul ediliyordu.

Lefter'in önerisi üzerine, o hastanede yatabilmek için, fakirliğini muhtara onaylattı babam!

Artık tüberkülozunu tedavi ettirebilmek için her türlü koşulu yerine getirmişti...

Uzun bir süre kaldığı Balıklı Rum Hastanesi'nde, yatma, yeme, içme hastane tarafından karşılandığı halde, ilaç parasının kendisi tarafından karşılanması gerekiyordu. Bundan dolayı, babam hastane yönetimi ile pazarlık yapmıştı. Bu pazarlığa göre, tedavisi bitip de hastaneden çıktıktan sonra ilaç parasını getirecekti.

Hastaneye, o günlerde ben de annemle sık sık gittim. Sirkeci-Halkalı arasında, elektrikli tren daha yeni işlemeye

başlamıştı o zaman. Gıcır gıcırdı vagonlar... Annemle Kazlıçeşme'de iner, köprünün altından geçerek hemen yakındaki hastaneye yürürdük.

Unutmadan söylemeliyim, babam orada Rumca da öğrenmişti; ama öğrendiği sözcükler biraz farklıydı!..

Annemin, yanında büyüdüğü büyükannesi Giritli olduğu için ara sıra takılırlardı birbirlerine. Hangisinin daha iyi Rumca bildiği üzerine şakalaşırlardı. Bir gün, "Bak ben de Rumca biliyorum artık!" diye bir Rum arkadaşına tüm bildiklerini sıralayınca arkadaşı gülmüştü; çünkü babamın bildiği Rumca, hastanede yanıbaşında ölen Rum vatandaşlarımız için papazların ettikleri dualardan oluşmuştu.

Arkadaşı, "Kimi gömüyorsunuz?" diye espiri yapmıştı.

Bu da şunu gösteriyor ki, o yıllarda babamın Rumca öğrenmesi için, yanıbaşında çok kişinin ölmesi gerekiyormuş. Herhalde bu da gerçekleşmişti ki, babam ezberleyebilmişti duaların neredeyse tamamını.

Sonunda iyileştiği için çıkma zamanı geldi.

Hastaneye borçlandığı ilaç parasını bulmak için iş başa düştü.

Hababam Sınıfı, 1961 yılında yayına hazır bir şekilde babam tarafından Cağaloğlu'ndaki yayınevlerine sunulduğunda, o günlerin birçok büyük yayınevi babamın 'sakıncalı' yazar olmasından dolayı kitabı basmayı kabul etmemiş. Yayınevi sahipleri, "Rıfatçığım kitabını basarız; ama başımıza iş açarsın!" diyorlarmış.

Cağaloğlu'nda yokuşun başında, yukarı doğru çıkarken şu anki İnkılap Kitabevi'nin karşı çaprazına düşecek bir yerde, Ak Kitabevi vardı. Ak Kitabevi'nin sahibi İhsan

Manavoğlu, basmayı kabul etmiş Hababam Sınıfı kitabını...

İhsan Manavoğlu'nun yayıncılığı, pek de öyle kültür-edebiyat yayıncılığı değildi. Ne türden bir yayıncı olduğunu söylemeden önce size leblebicilerden söz etmeliyim...

O yıllarda, 'leblebiciler' diyorduk biz onlara. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde dolaşır, sırtında siyah bir torbanın içinde sarı leblebileri kasaba kasaba, köy köy taşır, kurşun veya bakır bulur, karşılığında çocuklara bir bardak dolusu leblebi verirlerdi. Örneğin, binalardan çıkma kurşundan su boruları çok önemliydi; onları ve bakırdan eşyaları toplarlardı.

Bir de, karınca duaları satarlardı 'leblebiciler' gittikleri yerlerde...

İşte Ak Kitabevi o karınca duaları ve benzeri dinî kitapları basıyordu. Yani, böyle bir yayınevi Rıfat Ilgaz'a o zaman kucak açtı diyebilirim; fakat sonradan bitmek tükenmek bilmeyen sorunlar oldu aralarında...

Yıllarca sürdü bu sorunlar, yaklaşık yirmi yıl... Yirmi yıl boyunca, Hababam Sınıfı kitaplarının ne kadar basıldığını bilmek çok zor; çünkü o yıllarda birçok matbaa ve yayınevi faturasız çalışırdı. Yayınevi sahibi ile yazar arasında karşılıklı güvene dayanırdı her anlaşma. Yayınevi sahibi, "Şu kadar bastım, karşılığında sana vereceğim telif ücreti de şu kadar!" dediği zaman yazarın ona güvenmekten başka yapabileceği bir şey yoktu.

O günkü basım teknikleri de ilkeldi, doğal olarak. Kitap dizgisi, kurşunla yapıldığı ve bu, epey masraflı ve uzun süren yorucu bir iş olduğundan, iyi satacağı tahmin edilen

ha
ba
bam
sınıfı

bir kitap tek seferde yaklaşık yirmi bin adet basılırdı. Tekrar tekrar uğraşmak istemezdi hiç kimse.

Babam, Hababam Sınıfı'nın satışının iyi gittiğini bilmesine rağmen, İhsan Manavoğlu doğruyu söylemek istemedi hiçbir zaman; çünkü her baskıda yazara telif ödemek zorundaydı. Babama hakkı olan parayı ödememek için, kitapların iyi satmadığını söylüyordu; yeni baskı yapmadığını anlatıyordu. Kitapların üzerindeki baskı sayısı da hiç değişmedi. Yazara aynı yalanı söyleyen birçok yayıncı gibi, aynı kitabı defalarca basmasına karşın, kitabın künyesinde yazan baskı sayısını hiç yükseltmiyordu.

Babam, İhsan Manavoğlu'nu on bir kez mahkemeye vermesine rağmen, mahkemelerin hepsini kaybetti. Bu türden davalara Ticaret Mahkemeleri'nde bakılıyordu. Sözkonusu olayın, bir malın alınıp satılması sırasında ortaya çıkan bir sorundan kaynaklandığı şeklinde yorumlanırdı hukuksal açıdan.

Mahkemenin birinde, yargıç, "Evi sattın, para ettiğini görünce pişman oldun; şimdi adamdan para mı koparmaya çalışıyorsun?" diyerek babamı azarlamıştı.

Babamsa ısrarla buna karşı çıkmış, "Ben bu kitabın çoğaltma hakkını sattım, kitabı satmadım. Yani bu 'mal', o adamın değil!" demişti.

Oysa, o mahkemelerde bu soruna, bir ev ya da arsanın alınıp satılması gibi bakılıyordu.

Şu an eğer, telif hakları üzerine mahkemelerde verilen mücadeleyi ve o mücadele sırasında olup bitenleri anlatmak isteyen birileri çıkarsa; bence Hababam Sınıfı ve Rıfat Ilgaz'ın yayıneviyle olan ilişkisini kendisine konu olarak seçebilir. Hababam Sınıfı, telif hakları konusunda yazarı-

nın yıllarca verdiği uğraşı ile de araştırılması gereken bir kitap...

Özellikle 1965'li yıllarda tiyatrosu yapılınca, bu oyun çok beğenilerek İstanbul içinde ve dışında defalarca sahnelenince, Hababam Sınıfı'nın kitabına olan ilgi de eskisine oranla daha da arttı. Kitabın satışı çok artmasına karşın, babam hiçbir şekilde kitap yeniden basıldı diye telif almayı başaramadı.

Babam, hapishane ve hastane arasında gidip gelirken bir yandan da bu sorunla uğraşıyordu. Davanın görüşüldüğü sırada babam eğer hapishanede ya da hastanede olduğundan dolayı mahkemeye gelemiyorsa, 'avukata başvurma' seçeneği üzerinde hiç durulmuyordu; çünkü o baba dostları da, başka nedenlerle hapishanelere düşmüş oluyordu. Davalar, takipsizlikten düşüyordu böylece...

Bir yıl sonra yeniden dava açılıyor, 'daha iyi bir avukat bulundu', 'bu kez daha iyi bir yargıç bakıyor davaya' derken değişen hiçbir şeyin olmadığı çok geçmeden anlaşılıyordu.

Babamın, on bir kez açtığı dava, hep hüsranla sonuçlandı.

İhsan Manavoğlu, "Bu mal benimdir!" diye tutturmuştu. Hatta kitabı o kadar benimsemişti ki, kitabın içinde yazarın adının yazdığı sayfaya o adın yazımında kullandığı harflerden daha büyük puntolarla "Yayına Hazırlayan: İhsan Manavoğlu" yazmıştı.

Babam, kendi kitabını verdiği yerden geri alamayan bir yazar çaresizliği içinde, Turhan Selçuk ve İlhan Selçuk ile başbaşa düşünüp bu soruna bir çözüm bulmaya çalışmış. En sonunda da, Hababam Sınıfı'nın resimli romanını çıkarmaya karar vermişler.

Bugün haftalık olarak yayımlanan dergiler gibi, fasikül halinde satışa sunup, o fasiküllerden iade gelenleri de kitap olarak ciltleyip yeniden satışa sunmak yoluyla bir çözüm aramışlar. Dergi on sekiz sayı çıktıktan sonra, kitabı da *Resimli Hababam Sınıfı* adı altında piyasaya tam sürülecekken, bu kez İhsan Manavoğlu babamı mahkemeye vermiş. İşin ilginç yanı, bu davayı da kazanmış.

Babam, kendi yayımladığı kendi kitabına kendi adını koyduğu halde ve bu kitaba Resimli Hababam Sınıfı demesine rağmen mahkemede yine kaybetmiş ve kitapları elinden alınmıştı. İşte babamın içine düştüğü bu durum, yazarın, sanatçının o yıllarda nasıl elinin kolunun bağlanıp çaresiz bırakılabileceğinin en açık kanıtıdır.

Bugün bile var olan yasa, bir sanatçının yapıtlarını güvence altına almakta oldukça yetersiz kalıyor. Özellikle son yıllarda yayınevlerinin kurumsallaşmak amacıyla izledikleri yayıncılık politikasının değiştirmeleri ve üretilip çoğaltılan sanat yapıtlarının bandrolle denetim altında tutulması ile bu olumsuz hava biraz dağılmış olsa da, çirkin olaylar yine yaşanmakta...

Hababam Sınıfı filmlerinin yayını ve CD olarak çoğaltılıp dağıtımı sırasında ya da film müziğinin çeşitli yerlerde izin dahi alınmaksızın kullanılmasında aksaklıkları bizzat ben yaşıyorum. Hakların korunduğundan söz etmek çok zor...

Yayıncı kimliğimle bu soruna baktığımda gördüğüm manzara hiç iç açıcı değil. Yayıncılar Birliği Genel Sekreteri görevini yürüttüğüm sırada birçok Kültür Bakanı'na bu konuyu açtığımda aldığım yanıtlar hep aynıydı:

"Yeni çıkacak yasada bunların hepsini çözeceğiz!"

Ben, yayıncılığa 1983'te başladım. Şimdiye kadar geçen yirmi bir yılda çıkan yasaların hiçbiri yeterli değildi; yaptırım gücü yoktu hiçbir yasanın. Hep sözcük oyunlarının yapıldığı, hep değişik cümlelerin kurulduğu ama sonuçta aynı anlama gelen yasalar oldu bunlar. Kaldı ki, çıkan yasalar kâğıt üstünde bu sorunu çözmek için yeterli olsa bile, uygulanmadığı zaman hiçbir anlamı olmuyor. Bu yasayı uygulamakla yükümlü olan birimlerin işlerini ne derecede ciddiye aldıklarını, caddelere açılan korsan kitap ve CD tezgâhlarından anlayabiliyoruz.

İşte Hababam Sınıfı'nın romanı da, ta 1984'e kadar aynı yayınevi tarafından defalarca basıldı ve ne acı ki böyle birkaç baskı da değil, onlarca baskı bizim hiç bilgimiz olmadan yapılıp, binlerce kitap satıldı.

Bir gün, babam bir ihbar almış matbaacılardan. Matbaada çalışan işçiler babama sık sık "Hababam Sınıfı burda basıldı!" diye haber verseler de, babam çoğu zaman hasta olarak yattığı için yatağından kalkıp da onun bunun peşine düşemiyor; ama bu kez bu ihbarın üstüne gitmekte kararlı...

Bir matbaada yirmi bin adet daha basıldığını duyar duymaz, mahkemeye başvurmuş.

Hakimi alıp, kitapların basıldığı matbaaya getirdiğinde, hakim kitapları görememiş ve "Rıfat Bey, hani kitaplar?" diye sormuş. Babam da, raflarda forma forma ayrılmış kitapları göstermiş.

Hakim bunun üzerine, "Sen bana yirmi bin adet kitabının basıldığını söyledin; ama ben burada kitap değil bir sürü kâğıt görüyorum!" demiş.

Matbaadan bir yetkili ise, hemen araya girip, "Efendim, bunlar da önceki kitaplardan kalan formalar; boşa gitmesin diye saklıyoruz, Rıfat Bey'den izin alarak onları yeni baskıda kullanacağız." diyerek kendini savunmuş.

Oysa, raflarda yığılı o formalar, bir gün önce basılmış, cilt makinesinde katlanıp kırılmayı bekliyor. Kapaklar ise başka bir depoda... Gelen siparişin yoğunluğuna göre, bazen 1500 adet, bazen 2000 adet hemen ciltlemeye giriliyor. Diğer depodan kapaklar getirilip kullanılıyor ve binlerce kitap gizlice, kaçak olarak satılıyor.

Babam, bu konuşmaların geçmesine ve hakimin basılı sayfaları görmezden gelip kitap bulamayınca yine kendisini azarlamasının şaşkınlığı içinde...

1984 yılına kadar, Hababam Sınıfı kitapları ile yaşadığımız bu sıkıntı sürdü.

Ben de o yıllarda Türk Hava Yolları'nda çalışmaktaydım; anlaşmalar müdürü olarak görev yaptığım sırada yurtdışına çıkışlarımda oralarda bu işlerin nasıl yürüdüğünü inceleme fırsatım oldu. Aslında benim işim, uçak parçalarının patent hakları ve uçaklarda kullandığımız müziklerin ve benzeri film bantlarının telif haklarını yabancılarla anlaşmalar yaparak düzenlemekti. Buradan çok bilgiler edindim.

Babam da bu konudan dolayı artık sinirlenmeye başlamıştı, uğraşıp bir sonuç alamamak onu çok üzmüştü. Birlikte sürekli, ne yapabileceğimizi konuşuyor, tartışıyorduk.

1983 yılında Çınar Yayınları'nı kurduktan bir yıl sonra, İhsan Manavoğlu ile konuşmaya gittim.

"Artık ben de yayıncı oldum. Sen bu Hababam Sınıfı'ndan

yeterince yararlandın; şimdi sen bırak da, biz torun torba yararlanalım artık!" dedim.

Bana eliyle işaret ederek, "Nah, sen bunu alırsın!" dedi, "Ben bununla ev bark, matbaa, işhanı sahibi oldum."

Cumhuriyet gazetesinde avcılık öyküleri yazan, *Rastgele* köşesinin sahibi çok sevgili dostumuz Avukat Raif Ertem bize bu konuda yardımcı oldu. Biz, 'cayma' hakkımızı kullanacaktık. Ayrıca, ben bir yerden şunu da duymuştum:

Bir edebiyat yapıtını veya halka malolmuş herhangi bir yapıtı, birisi biçimsel olarak, görsel olarak bozarsa, 'yapıtın bütünlüğüne halel getirme' maddesi kullanılarak, o kişi durdurulabilirdi.

Ak Kitabevi'nin bastığı kitabı incelemeye aldık. Kitapta dizgi sırasında yapılan bazı hataları saptadık. Bir de, kitap ince olsun diye öykü bölümleri arasında sıklaştırma yapmışlar. Hiç aralıksız, hiç boşluk bırakılmaksızın, kitap görsel olarak çok çirkin hale getirilmiş. Özen gösterilmeden hazırlanmış bir kitaptı. Örneğin, 'muhabere' ile 'muharebe' sözcükleri birbirlerine karıştırılmış. İkisi arasındaki anlam farkının büyüklüğünü gerekçe göstererek ve saptadığımız böyle birçok örneği de dosyaya ekleyerek dava açtık. Yapıtın bütünlüğüne halel getirildiği kararı verildi ve biz davayı kazandık.

İş artık bizim yayınevimizde bu kitabın yeniden düzeltilerek ve görsel zenginliği de eklenerek basılmasına kalmıştı. İşte o zaman anladım ki, piyasaya kitap bizim tahminimizden de fazla yayılmış durumda. Ben hız alıp da, bu yanlışı durdurana kadar fazlasıyla uğraşmam gerekecekti. Kitabı Çınar Yayınları olarak bastık.

Bunun üzerinden beş altı yıl geçti; bir gün, bir katalogta Ak Kitabevi'nin verdiği ilana rastladım. İlanda, bastıkları kitapların adları vardı. O kitapların içinde, Hababam Sınıfı da!..

Ben hemen bir yabancı gibi, Ak Kitabevi'ne gidip bu kitaptan istedim. Adam, raftan bir tane çekip bana verdi. Bu kitabın, geçmişten kalanlardan biri olacağını düşünerek, "Bundan daha istesem ne kadar verebilirsiniz?" diye sordum.

Adam uyanır gibi oldu ve "Birkaç tane daha bulabilirim, bizde fazla yok!" dedi.

Adamın verdiği bu yanıtla ikna olmadım.

İş yerime gelip, yanımda çalışan bayandan, yayınevini arayarak, Balıkesir'deki bir eğitim enstitüsünde okul aile birliği başkanı olduğunu ve okulda bulunan bütün öğrencilere yıl sonunda Hababam Sınıfı kitabı armağan etmek istediklerini söylemesini istedim. Sonunda da, "Toptan alırsak kaça veriyorsunuz? Bin ile iki bin arasında bir alım yapmak istiyoruz." diye ekleyecekti.

Yayınevindeki yetkili, bunu duyunca, iki bine yakın kitabı bize hemen sağlayacaklarını söyledi. İndirim oranı az, fiyat da gayet yüksekti... Tam bu konuşma sırasında, telefonu kaptım ve ona bu yaptığının kalleşlik olduğunu söyledim.

Anlaşıldı ki, onlar kitabı basmayı hâlâ sürdürüyorlardı.

Rıfat Ilgaz'ın Hababam Sınıfı'na yasal olarak 'kavuşmasının' öyküsüne son noktayı koymadan önce eklemek istediğim bir konu daha var:

İhsan Manavoğlu, kendisine açtığımız davayı kaybedece-

ğini anladığı zaman, adresimizi öğrenip benim evde olmadığım bir gün babama orta boyda bir bavul dolusu para getirip 'ortaklık' önermiş. Yani, ben Çınar Yayınları sahibi Aydın Ilgaz olarak, Ak Kitabevi sahibi İhsan Manavoğlu ile Hababam Sınıfı'nı yayımlama işinde ortak olacaktım!

Bu, biraz da duygusal bir olaydı onun için; çünkü daha önce de anlattığım gibi, kitabı babam kadar benimsemişti. Yazar Rıfat Ilgaz'ın adından daha büyük yazınca kendi adını, 'karizmasını' yükseltiyordu. Rıfat Ilgaz adını okuyan herkes, onun adını da okuyordu. Hırsı tamamıyla, kendi egosunu tatmin etme gereksiniminden kaynaklanıyordu. Başka kitaplara aynı duyarlılıkla yaklaşmıyordu. İhsan Manavoğlu, bu kitaba çocuğuymuş gibi sahip çıkıyordu böylece...

Hababam Sınıfı Neden Bu Kadar Çok Sevildi?

Bugün de, okurlardan çoğunun gözünde, Rıfat Ilgaz, büyük bir mizah ustasıdır ve başta da Hababam Sınıfı'nın yazarıdır.

Bu değerlendirmede, gerçeğin elbette büyük payı var: Rıfat Ilgaz, çağdaş Türk mizahının önde gelen birkaç yazarından biridir; Hababam Sınıfı da, onun o alandaki ustalığının simgesidir. 40'lı yılların ikinci yarısındaki ünlü 'Markopaşa serüveni'nde pişmiş ve olgunlaşmış kalem, 1959'da yayımladığı o eserle, aynı zamanda çağdaş mizahımızın bir şaheserini koyar ortaya. Rıfat Ilgaz, sözkonusu eserle, mizahın o büyük gücüne dayanarak, yani güldürerek, Türkiye'deki eğitim düzeninin bir eleştirisini yaparken, ülkemizde okul sıralarından geçmiş hemen hemen herkesin anılarına da tercüman olur. Bu eserin onca şöhret kazanmasının, tiyatroya ve sinemaya da aktarılmasının altında yatan da budur.
(...)

SERVER TANİLLİ
(*Rıfat Ilgaz-Bütün Şiirleri* kitabı için yazdığı 'önsöz'den...)

Hababam Sınıfı'ndan Başka Neler Yazdı?..

Ülkemizde siyasî iktidarların biri gidip diğeri gelirken, hepsinin yazara-şaire bakışı farklı olduğu için, dün kötü sayılan birine bugün iyi diyebiliyorlardı. Bir iktidarın batırdığını, diğeri kendi elleriyle çıkarıyordu. Bu yüzden, birçok sanatçımızın yaşamı, onun sanatçı kimliğini derinden etkileyecek iniş çıkışlarla doludur.

Ressamlarımızdan tutun da, tiyatro ve sinema oyuncularımıza, yazarlarımıza ve şairlerimize, müzisyenlerimize kadar sanatın her dalında yoğun bir uğraş veren, büyük emek harcayan insanlarımız, değişik dönemlerde toplumun önüne teker teker bir prototip olarak sunulmuştur.

Bir şarkıyı ele alalım... Müziğiyle ve sözleriyle aynı şarkıyı söyleyen birçok ses sanatçısı arasında hep bir seçim sözkonusudur. "Şarkıya değil, söyleyene bak!" der gibi... Bu, edebiyat dünyamızda da böyledir.

Bir zamanlar, öne çıkarılmayan, adının anılması bile yasak olan, yapıtlarından korkulan Nâzım Hikmet, yıllar sonra benimsenmiş ve kendisine yaşarken tanınmayan özgürlük ölünce kitaplarına sağlanmıştır. Hatta bu öyle bir hal almıştır ki, Alparslan Türkeş bile bir konuşmasında onun şiirlerinden örnekler verebilmiştir. "İşte Nâzım Hikmet de var, Necip Fazıl da!" diyebilmiştir; ama bu iki ad öne sürüldükten sonra, bu arada var olan diğer adlar üzerinde hiç durulmaz, onlar yok sayılır. Onlardan örnekleme yapılmaz, onların yapıtlarından alıntılar yapılmaz.

Birbirine zıt iki kişiyi, karşıt iki görüşü aynı anda anmakla, o günün iktidarı ülke üzerinde uyguladığı politikasındaki hoşgörüyü göstermek ister. Uçlardaki bu iki insanı örnekleyerek, yapmacık hoşgörülerinin simgesi haline getirirler; ama nice aynı değerde, aynı nitelikte sanatçımız, adları ağızlara alınmadığından, değil her zaman, yeri ve zamanı geldiğinde bile anılmadığından, unutulur gider.

Bazı adları sanki o sanat dalının ülkemizdeki kilometre taşlarıymış gibi sunarlarken, bazılarını ısrarla ve bilerek açıklamazlar, belirtmezler.

Eğer Çınar Yayınları'nı kurarak, Rıfat Ilgaz'ın kitaplarını yayımlamamış olsaydım, birçok kitabı değişik yayınevlerinin elinde olduğu için zamanla hiç basılmaz olacaktı. Kala kala geriye yalnız, satışı iyi gittiği için ve ne olursa olsun artık kabullenildiği için Hababam Sınıfı kalacaktı belki de. Onun dışındaki kitaplara, aynı değerin yayıncılar tarafından verilmeyeceğine emindim.

Örneğin *Pijamalılar* romanı...

Babam *Pijamalılar*'ı, Hababam Sınıfı'ndan sonra yazmıştı. Aynı mizah duygusunu ve yazım tarzını bu kitapta da

sürdürmüştü. Hatta, daha usta günlerine ve yazarlık yaşamının daha yetkin günlerine rastladığı için, *Pijamalılar*'ı çok sevmişti.

Ferit Öngören, 1959'da yayımlanan *Türk Mizah Hikâyeleri Antolojisi*'nde şunu yazmıştı:

"Hababam Sınıfı, hiciv edebiyatımızın değişik bir örneği olduğu gibi, yazın hayatımızın özel kitaplarından birisi. Hababam Sınıfı'nın çekiciliğini kaybetmesi için, ortaokul ve liselerin kaldırılması gerekiyor. Önemli bir yapıt Hababam Sınıfı.

Bizim Koğuş'ta (Pijamalılar), verem hastaneleri anlatılır. Hastalıkların en onulmazına tutulmuş kişilerin bile mizah yapmadan duramadıklarını öğreniyoruz bu eserden.

Bu iki eser üstüne birden konuşulacak yanlar bulabiliriz. Hababam Sınıfı'nın her hikâyesinde muziplikler anlatılır. *Bizim Koğuş*'ta da, aynı muzipliklerle karşı karşıya kalıyoruz. Okulda muziplik ister istemez kendisini gösteren bir motif diye düşünebilirsiniz. Aynı motifi *Bizim Koğuş*'ta da görünce, Rıfat Ilgaz'ın muzipliklere çok önem verdiği, hayatta hep muziplikleri aklında tuttuğunu söyleyebiliyoruz. Bu, Rıfat için anılabilecek bir özellik. Ne var ki ancak iki kitap için anılabilecek bir özellik. Diğer hikâyelerinde muziplikler bu denli yoğun değil."

Ben, birçok yerde babamın bu yapıtından sözettiğimde, "Biz yine de Hababam Sınıfı'nı basalım, çoğaltalım!" diyerek işin kolayına kaçıyorlardı. Zaten öne çıkmayı başarmış, artık tanınan bir kitaptan güç alıp onu hiç yorulmadan satmak istiyorlardı. Kitap satınca da, bu başarıdan kendilerine pay çıkarmadan edemiyorlardı.

Türkiye'de bir sanatçının yok oluşu nasıl mı oluyor?

Diyelim ki, siz işini iyi yapmaya çalışan ve sonuçta da iyi yapıtlar veren bir sanatçısınız. Eğer, en az bir yapıtınız tutmazsa, ya da tanıtılmasında, duyurulmasında başkalarının yapıtları kadar çalışılmazsa, diğer yapıtlarınızla birlikte kıyıda köşede kalır, unutulursunuz. Ben, bu anlamda, Türkiye'de hâlâ birçok olayın ilkel bakış açıları ile değerlendiriliyor oluşunun örneklerini çok yaşadım. Hâlâ bir yazarın en bildik kitabı okunur da, diğerleri hiç merak edilmez. Çoğu okur, bir yazarın tüm kitaplarını okumak yerine, her yazarın hakkında en çok söz edilen bir ya da iki kitabını okumakla yetiniyor. O yüzden, bu konudaki bilgi dağarcığımız da çok dar... Çoğumuz, ne yazık ki, bu cehaletimizi saklamak için, "Müzikte şu, resim de şu, edebiyatta şu..." diye birer ikişer adı aklımızda tutup, onları sayıyoruz sürekli. Yani, bunun üçüncüsü, dördüncüsü, beşincisi yok. Ezberleyebildiklerimizle yetiniyoruz. Aklımızda hep 'en sevdiğimiz yazar' vardır. Kaç yazar biliyoruz ki, onların da bütün kitaplarını okumuş olalım, diğerleriyle karşılaştıralım ve en sevdiğimiz o olsun?.. Bu toplumun en okumuşu da, en cahili de aynı şeyi söylediğine göre şunu belirtmeliyim:

Edebiyattan çok anlayan ama hiç okumayan kişi, aklını kullanmaya gerek de kalmadan 'ezbere' konuşuyor.

Hep düşünmüşümdür; yüz kişiye sorsak, kaçı acaba üçbeş kişiden daha fazla bir Türk ressamı adı sayabilecek?

Bu, resimde henüz bir adı öne çıkaramadığımızdan kaynaklanıyor ve Türkiye'de sanki hiç ressam yokmuş gibi algılanıyor; ama eminim ki, o yüz kişiye yabancı bir ressam adı sorsak, çoğu doğru-yanlış bir yanıt verecektir. Hem de o kadar ressam adı sayılacaktır ki, bu sayı bir önceki soruya verilen yanıt sayısını beşe katlayacaktır. Söylemek iste-

diğim; bu, bizim ressamlarımızın yabancılar kadar usta olamamasından değil, aynı zamanda bizim toplum olarak onlara ne kadar değer verdiğimizle de ilgili...

Bu konuyu, bir araba markası üzerinden de örnekleyebiliriz. Türkiye'de hangi araba gündeme gelmişse, hangi markanın distribütörü iyi çalışmış ve Anadolu'nun her yerinde şubeler açmışsa bugün bildiğimiz markalar bunlar. Ya da, Nordmende televizyonları anımsıyorum şimdi. Bir zamanlar, Telefunken ve Nordmende firmalarının çok iyi çalıştığı zamanlarda, biz dünyada yalnız ve yalnız Nordmende televizyonlarının en çok tutulduğunu sanırdık. Sonraki yıllarda Sony geldi ve ardından Nordmende markası kayboldu, akıllardan silindi.

Ben, sanatçılarımızı da bu mantıkla değerlendirdiğimize inandığım için; Rıfat Ilgaz'ın altmış beşe yakın kitabı olmasına rağmen, ticarî açıdan birçok kişinin işine öyle gelmesinden dolayı, sadece Hababam Sınıfı'nın yazarı olarak bilinir. Başka kitaplarından kimse söz etmez.

Eleştirmenlerin ya da bize yol gösteren yazarların bazıları, 'tekerleme'yi iyi ezberleyemeyip adları arka arkaya getiremediği için akıllarına ilk geleni bize anlatıyorlar; bize de onların ağızlarından çıkanı önemsemek kalıyor.

Hababam Sınıfı'nın efsaneleşmesi bir yana, Rıfat Ilgaz'ın aynı mizah gücüyle ortaya koyduğu *Pijamalılar*, *Hoca Nasrettin ve Çömezleri*, *Apartıman Çocukları* ve *Meşrutiyet Kıraathanesi* gibi yapıtlarını da önemsemek gerekir.

Rıfat Ilgaz'ın yazarlığı ve şairliğini eleştirmeden önce, onu salt Hababam Sınıfı'nın yazarı olarak görme yanılgısına düşülmemeli...

İster roman olsun, isterse şiir ya da öykü; bütün yazdıkla-

rının temelinde 1940 Kuşağı edebiyatçılarının çektiği acılar vardır. Sözkonusu yapıt mizah içerikli de olsa, o ince mizah anlayışını ta buralardan ele alıp irdelemeli, sorgulamalı.

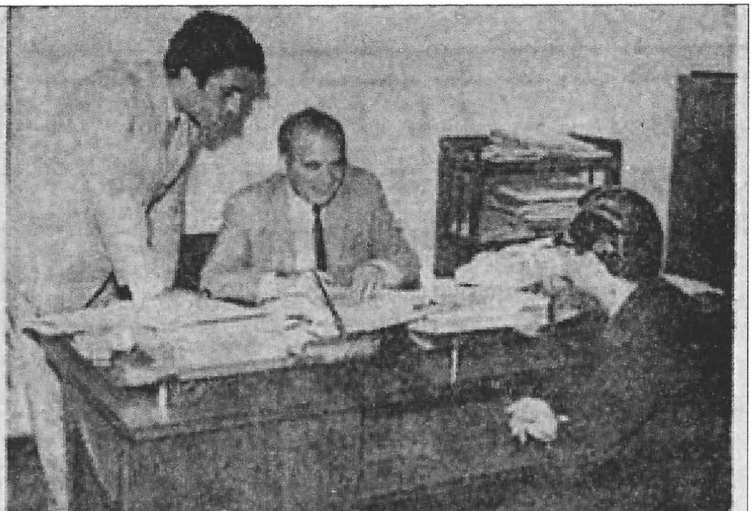
Bugüne dek hep yüzeysel değerlendirmeler yapıldığı için, birçok sanatçımızı tanıyamadık. Oysa derinlerde hep, asıl güzellikler saklı. Onu bulup çıkarmalı...

Ben, Bir Öğretmene 'Kel Mahmut' Dedirtmem!..

Tiyatro oyununa bu ilginin gösterilmesi, bu kez sinemacıların dikkatini çekti. Orhan Günşiray ve Atıf Yılmaz, babamın iki arkadaşı olarak, bu konuda ilk uğraşan kişiler oldular. İkisinin ortak olduğu Yerli Film Yapımevi, 1966'da Hababam Sınıfı'nın çekim hakkını aldı; ama sansür engelini aşamadı.

Atıf Yılmaz, bu kitabı sinemaya uyarlama konusunda iyi bir çalışma yapabilecek yetenekte bir yönetmendi. Oysa hep sansüre takıldı film; bir türlü bu projeyi gerçekleştiremediler.

Geçenlerde derginin birinde Rıfat Ilgaz'ı az bilen birisi, babamın azılı komünist olmasından dolayı yapamadıklarını söyledi. Tam tersine, sansür kurulunda takılan ad Rıfat Ilgaz değil, Kel Mahmut'tu!..

SANER Film'e 50 bin liraya satılan «HABABAM SINIFI»nın mukavelesi imzalanırken. Adnan Saner, Rıfat Ilgaz ve Atıf Yılmaz Batıbeki

'Hababam Sınıfı„ filme alınıyor

Sekizinci baskıya erişen kitabı yüzbinin üstünde okuyucu tarafından okunan, piyesi 700 defa oynanan ve yarım milyondan çok ne, jimnastikhanedeki ilişkilerini anlatan «Hababam Sınıfı» daha önce Yeşil Film'in sahibi Orhan Günşiray tarafından satın alınıp,

Sansür kurulu üyelerinden öğretmen kökenli Mualla Hanım, "Ben, öğretmene 'Kel' dedirtmem!" diyerek karşı çıktığı için, senaryoya uzun bir süre izin verilmedi.

Daha sonra 1974'te Ertem Eğilmez yönetmenliğinde Arzu Film, bunu çekmeye karar verdi. Eğilmez, bu işin piyasa koşullarını biraz daha iyi bildiğinden, senaryodaki 'Kel Mahmut'ların hepsini 'Mahmut Hoca' diye değiştirmiş. Tarık Akan, bunu sonradan anlatmıştı bize.

Sansür kurulu bu kez onayladı senaryoyu!..

Burada Mualla Hanım'ın farkında olmadığı bir noktayı aydınlatmamda yarar görüyorum:

Ertem Eğilmez

Kel Mahmut, babamın yıllar önce yazarken öne çıkardığı bu öğretmen tip, birkaç kişinin birleşimiyle oluşmuştu. Romandaki 'Kel Mahmut' tipinde ağır basan kişiyse, babamın Kastamonu'daki öğretmeni Nihat Dicle'dir.

Dicle, yıllar sonra, filmi televizyondan izledikten sonra babama ondan gururla sözeden bir mektup yazmıştı.

Bu mektubu yazmaktaki birinci sebep, geçen akşam televizyonda çok kıymetli eseriniz olan Hababam Sınıfı filmini seyretmek olmuştur. Daha önce tüm akrabalarım ve blok komşularımız bu filmi seyretmişlerdi. Bana verdiğiniz Kel Mahmut rolünden dolayı size minnettarlığımı, takdirlerimi, gurur ve iftihar duygularımı iletmektir amacım. Ne yapacağımı bilemiyorum. Yalnız, televizyon gibi bir yayın aracında, eserinizi tüm memleket bireylerinin iftiharla seyretmesi kâfidir. Sağolunuz, var olunuz. Duygularımı takdirlerinize bırakıyorum.

NİHAT DİCLE

1983 yılında sevgili dostum Mehmet Saydur'un, *Kastamonu* gazetesinde Dicle ile yaptığı röportajı yayımlanmıştı. Saydur, "Yetiştirdiğiniz öğrencilerden sizi arayanlar oluyor mu?" diye sorunca, Mualla Hanım'ın, senaryodaki adına kızdığı Kel Mahmut bakın ne demişti babam için:

"Kala kala bir Rıfat Ilgaz kalmıştır, diyebiliriz. Diğerleri hemen hemen (çoğunluğu) Rahmet-i Rahman'a kavuştu; fakat Allah'a çok şükür ki, evvela sağlığını, kendi durumunu ve bulunduğu bölgeye de hizmet etmek için Rıfat Ilgaz'ın çalışmalarını, hizmetlerini takdirle, şükranla anarım. İsterim ki, her gence örnek olsun. Ve örnektir de... Çünkü benim gibi yaşlı bir öğretmeni unutmamış; Hababam Sınıfı'nda örnek olarak göstermiştir. Ben de her yönden kendi çalışmamın meyvesini onun yazdığı eserde yer vermesiyle gördüm. Minnetlerimi, teşekkürlerimi sunmayı vicdani bir vazife bilirim. Allah ona uzun ömür versin; memlekete daha büyük hizmetlerde bulunsun. En büyük hizmetlerden birisi de, memleketi olan Cide'de çalışmasıdır. Başkaları, doğduğu, büyüdüğü şehri beğenmez; büyük şehirlerde oturmayı, yaşamayı ister. Rıfat Ilgaz bu bakımdan da takdire şayandır. Saygıyla onu gözlerinden öper, daha üstün başarılar sunarım."

İşte, sözkonusu bir sanat yapıtı ise, iki kişi arasındaki anlayış ve hoşgörü bu boyutlarda yaşanabiliyor. Öğrencisi Rıfat Ilgaz hakkında böyle konuşan Nihat Dicle için yapıtta konan ad olan 'Kel Mahmut'a 'kraldan çok kralcı' mantığıyla karşı çıkılmıştı. Türkiye'de kültürün ve sanatın neden gelişip yaygınlaşamadığına dair çok çarpıcı bir örnektir bu.

Hababam Sınıfı filme uyarlanırken, romanından ve üç tiyatro kitabından yararlanıldı. Biraz ekonomik biraz da siyasî nedenlerle, yapıtın aslından sapmalar oldu. Piyasaya bir an önce sürülüp bir an önce para kazanmak amacıy-

la aceleye getirildi filmlerin çoğu; bugüne kadar gelebilen klasik filmlerin içinde kaldı.

Genel olarak değerlendirmem gerekirse, var olan ortak bir film anlayışı nedeniyle, kitaplardan uyarlanan filmlerde çok sık yaşanan bir sorun, yazılana sadık kalmama... Elbette, filme alınması elverişli olmayan öğeler çıkarılabilir, içerik bozulmadan yerine yenileri eklenebilir; ama söyleneni bütünüyle silmek, içeriği saptırarak senaristin kendinden bir şeyler katmaya çalışması doğru değil...

Bu konudaki düşüncelerimi daha açık anlatabilmem için, bir örnek vermek istiyorum:

Bir hastalığın tedavisinde kullanılan bir hap, belli dozda karışımların bir araya getirilmesi ile üretiliyor. Üretici, bu hapı kullanacak kişinin hastalığının iyileşmesi için karışıma katacağı her maddeyi kafasına göre değil de, birçok deney ve gözlem sonucu saptanmış dozlara göre koyuyor. Oysa, onun kendi dilediği miktarlarda kullansaydı, o hapı içen kişi iyileşemeyeceği gibi, ölüm tehlikesiyle de karşılaşabilirdi.

Bu örnekten yola çıktığımızda; bugün bir kitaptan uyarlanan birçok sinema ya da tiyatro gösterisinin neden izleyeni doyurmadığını anlayabiliriz. Evet, izlediklerimizden bir şeyler öğreniyoruz; ama ya o yazarın yazdıkları neler? Bunu merak edip de, karşılaştırma yaparsak, ortaya konan aynı adlı iki yapıt arasında dağlar kadar fark görebiliyoruz.

Hababam Sınıfı, filmleriyle de salonları doldurdu.

Ankara'da Akün Sineması, Hababam Sınıfı filmi ile açmıştı gişelerini. Çok büyük bir sinemaydı ve 28 hafta boyunca ilk seanstan son seansa kadar insanlar salonları tıklım tıklım doldurdular orada.

Şimdi bir sinema filminin bu denli büyük bir gişe başarısı göstermesi hiç rastlanmayan bir durum. Oysa o günlerde Hababam Sınıfı, tiyatrosuyla ve sinemasıyla bunu başarmıştı.

Tiyatro için bir örnek vereceğim. Vereceğim örnekte geçecek olan rakamlara ulaşmayalı kaç yıl oldu, kimbilir...

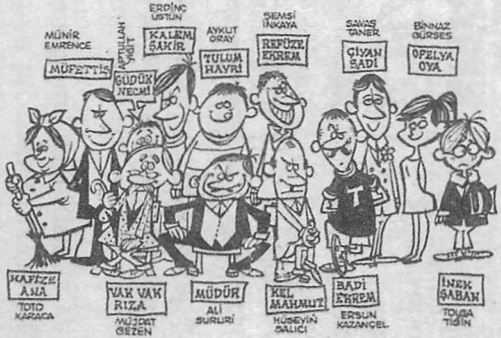
Oğuz Aral'ın Müjdat Gezen ile yapımcılığını üstlendiği *Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı* adlı oyunda, ayrıca Toto Karaca ve Tolga Tiğin de rol almıştı. İnek Şaban'ı Oğuz Aral'ın eşi Tolga Tiğin oynamıştı... Arşivi karıştırırken bir ilana rastladım bu oyunla ilgili. "Elhamra Sineması 6 Matinesi... Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı... 130. Oyun... 51.720 seyirci" yazıyordu.

Bugün dışarıdan ithal edilen, onlarca gazetede boy boy reklamları çıkan ve büyük gişe başarısı beklenen filmlerin ya da oyunların birçoğu, bu başarıyı elde edemiyor.

Ben, hâlâ şaşarım; elli bin koltuk dolduran, 130-140 kez sahnelenen bu oyunlar neden Devlet Tiyatroları'nda ya da Şehir Tiyatroları'nda oynanmaz?..

Moliere'in *Cimri* adlı oyunu, ilk yazıldığı metinle yıllarca tekrar tekrar bize izlettirilmeye çalışılırken; günümüze uymayan ve bizim toplu-

OĞUZ ARAL'ın fırçasından Yeni Hababam Sınıfı Hatırası

Yukarıda, Hababam Sınıfının tipleri görülüyor. Altlarında onları sahnede canlandıracak oyuncuların isimleri yazılıdır.

Hababam Sınıfı şimdi de sınıfta kaldı!..

YANDI VAK VAK RIZA

Hababam Sınıfının öğrencileri öğretmen Rıza'nın başına

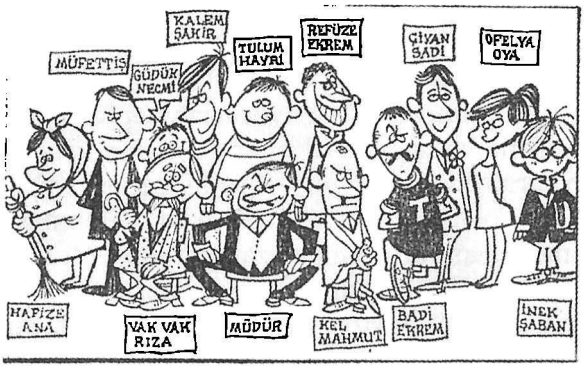
mumuza uzak düşen bölümleri neden yeniden düzenlenmez? Bir felsefî görüşü, herhangi bir oyunla bize zorla kabul ettirmeye neden çalışırlar? Sonra koltuklar boşalmaya, salonlar dolmamaya başlayınca da, halkımızın cehaletinden, tiyatroyu sevmemesinden söz ederler. Bizden olanı dışlamışlar, dışarıdan geleni de bize sevdirmeye çalışmışlar...

Bugün Rıfat Ilgaz'ın ve Aziz Nesin'in nice oyunları var; sahneye konulmuyor. İthal oyunların hepsi, dünya çapında bir öneme ve değere sahipler de; bizim kendi yazarlarımızın yarattıkları kötü mü? Elbette, yabancı oyun metinlerinin de Türkçe'ye çevrilmesi ve sahnelenmesi gerekiyor; ama bu arada bizim yazarlarımızı yok sayamayız. Değişmediği için, günümüze uyarlanmadığı için ya da sahnelemede yeterli özen gösterilmediği için, birçok yabancı yapıt da izleyici bulamaz oldu. Burada benim suçlamak istediğim kişiler, bu repertuarları hazırlayanlar; yatılı okullardaki yemekhaneler için yemek listesi hazırlar gibi sezonluk oyun listeleri hazırlıyorlar. Pazartesi şu oyun, salı şu, çarşamba şu... Sonra da, ocakta şu oyun, şubatta şu, martta şu... Durmadan, geçmişte kullanılan aynı listeleri fotokopi ile çoğaltıp, repertuar üzerinde çalışmadan, özensiz bir incelemeyle her yıl yenisini koyuyorlar.

Zamanında Hababam Sınıfı oyununda bu kadar gişe yapan Anadolu tiyatroları eminim ki, bizim kendi özümüzden konacak ve bizim özümüzü yansıtacak tiyatro yapıtı olmadığı için izleyici bulamıyor.

Benim, Beyoğlu'nda İstiklâl Caddesi çevresinde on iki tiyatro vardı diyerek kastettiğim yıllarda, şu an unutulan birçok nitelikli oyun orda oynandığı için ilgi çok büyüktü; tiyatrolar bu yüzden maddi sıkıntı çekmiyorlardı.

Seyircilerin isteği üzerine "Hababam sınıfı „devam ediyor

HABABAM SINIFI HATIRASI

Kitabı yıllardır elden ele dolaşan, iki yıldır gösterildiği tiyatroda büyük bir seyirci kitlesi tarafından takdirle izlenen Rıfat Ilgaz'ın ünlü komedisi "Hababam Sınıfı" kendini sevenlerin arzularına uyularak yazarı tarafından devam ettirilmiştir.

Gerek kitabı okuyanların, gerekse oyunu seyredenlerin "Niçin bu güzel eser böyle bitiverdi? Devam edemez mi sanki?" şeklindeki ısrarlarına dayanamayan Rıfat Ilgaz sonunda herkesi sevindirmek için "Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı" diye eserin ikinci kısmını yazmak zorunda kalmıştır.

"Halkımızın gülmeye çok ihtiyacı var" diyen Rıfat Ilgaz "Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı" nın ilk oyundan daha iyi olduğunu belirtip, seyircinin kendi ağlanacak halimize bakıp gülmelerini gördükce, onların kahkaha ihtiyaçlarını giderdiği için mutlu olduğunu söylemiştir.

Bu ayın sonunda İstanbul Tiyatrosunda başlayacak olan oyun Oğuz Aral tarafından sahneye konulmuştur.

Hababam Sınıfı filmlerinin her biri ayrı zamanlarda aynı coşkuyla karşılanmıştı; ama bizim açımızdan durum biraz farklıydı. Bazılarının yapıldığından babamın haberi dahi olmadı. Filmlerin gişesi iyi oldukça, bir yıl sonraya yeni bir film sipariş edilir olmuştu; senaryolar gerekli özen gösterilmeden hazırlandı. Kısa zamana sıkıştırılmaya ve yetiştirilmeye çalışılan bu filmlerden babam da hoşnut olmamaya başlamıştı.

O yıllarda üst üste yapılan filmlerden sonuncusu, *Hababam Sınıfı Dokuz Doğuruyor* idi. Bu film üzerinde biraz durmak istiyorum; çünkü babamın çok kızdığı bir konu vardı bu filmde.

Kel Mahmut adından dolayı ilk filmde sorun çıkaran sansür kurulu, bu filme hiç fütursuz izin vermişti. Bu, belki de o kurulun çok büyük bir gafletiydi. Dünyanın hiçbir ülkesinde yatılı bir okulda bebeği olan bir kişinin bebeğine bakılmaz, o çocuk okulda büyütülmez. Bu, hukuk bakı-

mından da, pedagoji bakımından da, mantık olarak da çok yanlıştı. Ben bunu yıllar sonra bir yerde anlatırken, Müjde Ar bu düşüncenin kendisinden çıktığını ve bu öneriyi Ertem Eğilmez'e kendisinin yaptığını söyledi. Aklımda kaldığına göre, Ar'ın bu düşüncesine de başka bir film kaynaklık etmiş. Bir Katolik okulunda böyle bir olay olmuş ve bunun üzerine İspanya'da büyük tartışmalar çıkmış; sonra da bu tartışmayı konu alan bir film yapılmış. Müjde Ar da o filmi Londra'da izledikten sonra etkilenip, Ertem Eğilmez'e bildirmiş. Eğilmez de Londra'ya gidip filmi izlemiş. Bunun üzerine de, *Hababam Sınıfı Dokuz Doğuruyor* yapılmış.

Diyelim ki, bu film Hababam Sınıfı dizisi içine konuldu; romanda böyle bir öykü yok ki! Özünde olmamasına rağmen, bir dizi içinde gösterilmiş olması Hababam Sınıfı'nın genelindeki diğer filmlerin içeriğini de etkilemekte, bakış açısını bozmakta. Belki İspanya'da tartışma konusu olan filmin felsefesi üzerine, pedagojik bir yorum getirecek bir film yapılabilirdi; ona da başka bir ad verilirdi. Hababam Sınıfı'nın bir parçası gibi gösterilmesi yanlıştı. Babam buna isyan etti.

Çok soruldu, "O halde Rıfat Ilgaz bu filmlere neden izin verdi?" diye...

O filmlerle birçok genç oyuncu kendini gösterme fırsatı yakaladı. Bugünkü ününü, bu filmlere borçlu olan birçok sanatçı var; ki onlar bugün meslek yaşamlarının zirvesindeler. Hababam Sınıfı, onlar için bir okul olmuştu. Bir kuşaktan oyuncuları saymaya başladığımız zaman, hani neredeyse Hababam Sınıfı filminde rol almayan çok az ada rastlıyoruz. Bugün, televizyonda defalarca gösterilirken bu filmler; bütün bu oyuncuları sık sık anıyor ve anımsı-

yoruz. Yani, yetenekli gencecik oyuncuların bir araya gelip, gelecekte oynayacakları birçok filmin kapılarını kendi elleriyle aralarken, babam filmlere izin vermemezlik edemezdi.

Bir de Hababam Sınıfı'nda çalan müziklere ve söylenen şarkılara değinmek istiyorum.

Filmin herhangi bir yerinde, filmin konusu ile hiç ilgisi ol-

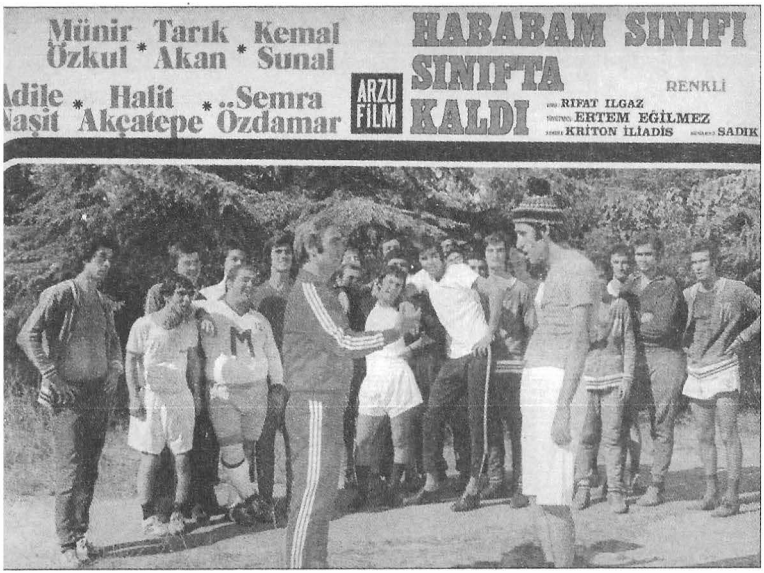

masa da söylenen şarkılar bugüne kadar gelebildi. Örneğin, Beyaz Kelebekler'in söyledikleri şarkılar, aklımızda hep filmlerin nostaljisi ile kaldığından, şarkıları da seviyoruz ve hiç unutmuyoruz.

Melih Kibar'ın yaptığı film müziği de öyle... Film görsel olarak topluma sık sık gösterildiği için, filmdeki görüntülerle müziği artık bir arada düşünüyoruz. O müziği ne zaman duysak, gözümüzün önüne hemen filmlerden birkaç sahne geliveriyor. O sahnede bizi etkileyen ya da güldüren ne varsa onu anımsıyor, gülümsüyoruz; böylece müziğe sempatimiz artıyor.

Melih Kibar, Hababam Sınıfı filmi ile bu kadar özdeşleşmiş müziği başka yerlerde kullandı. Bazı reklam filmlerinde, bu müzik çaldı. Oysa, filmlerin vazgeçilmez bir parçası olmuştu, öyle de kalmalıydı.

Hababam Sınıfı halka bu kadar malolmuş olması nedeniyle her türlü baskıya, direnişe ve kendisine yönelik olumsuz davranışlara karşı dimdik kalabildi, gücünü hiç yitirmedi. Dünyanın hiçbir ülkesinde bu kadar izlenen, bu kadar sevilen ve bu kadar okunan böyle bir yapıt yoktur. Kitaplarında yer alan Turhan Selçuk imzalı çizgiler, dünyada az rastlanır güzellikte klasik çizgilerdir ve bu yüzden o çizgiler de hiç unutulmadı. Bugün Turhan Selçuk'un varmış olduğu noktaya baktığımız zaman, Hababam Sınıfı karikatürlerini çizdiğinde henüz genç bir sanatçıydı; Selçuk'un başka konularda çizdiği karikatürlerin de dünya çapında kabul gördüğü bir gerçek... İşte öyle bir kalemden çıkan çizgilerin Hababam Sınıfı'nda da yer alması hiç gözardı edilmemelidir.

Hababam Sınıfı kitabının son kapağının grafik çalışmasını yapan Mengü Ertel, Moskova Olimpiyat Oyunları resmî afişini, TRT ve Turkcell'in logolarını yapan, yine dünya çapında bir grafik sanatçımızdı.

Dolmuş dergisini yönetirken, Hababam Sınıfı yazı dizisinin başlamasında ve sürmesinde büyük katkısı olan İlhan Selçuk da bugün Hababam Sınıfı'na güç veren başka bir aydınımız...

İlhan Selçuk'un Gözüyle Hababam Sınıfı...

Hababam Sınıfı, çeşitli engeli yıkarak gelmiş ve kitaplığımızdaki yerine zorla oturmuştur. Nedir Hababam Sınıfı?

Anlatması pek kolay... Hepimizin sınıfıdır o... Öğretmeniyle ve öğrencisiyle... Kara tahtası, tebeşir kokusu, haytalarının gürültüsü, kâğıt hışırtısı, sıra gıcırtısı, yazılısı, sözlüsü, kopyası, karnesi, yoklaması ve bütünlemesiyle okul hayatının acı ve tatlı anıları... Türkiye'nin gerçeği içinde orta eğitim hayatını mizah edebiyatında klasikleştiren bir eserdir Hababam Sınıfı. Köy gerçeği, Anadolu gerçeği, İstanbul gerçeği diye yürüyen edebiyatımız, görüyor ki bir de 'Hababam Sınıfı' gerçeği var. Ve Türk toplum hayatının çok önemli bir kesimidir o...

Hababam Sınıfı, herhangi bir okulun yatılı sınıfıdır... Alfabesinin son harflerine düşen bir şube...

Etütlerinde şiirli, mânili nameler donatılır, memleketten para

çekmek için kitap isimleriyle dolu mektuplar yazılır, liglerin puanları, averajları hesaplanır, patırtılı, kızdırmalı kulüp tartışmaları yapılır, kopya ruloları hazırlanır. Hiçbir şey yapılmadığı saatlerde de roman okunur, bol bol uyunur.

Derslerde hocanın gözünün içine baka baka dalga geçilir.

Palamut Recep, Tulum Hayri, sınıf mümessilleri... Kalem Şakir, Refüze Ekrem, Güdük Necmi, Domdom Ali, Yıkılmaz Hadi, Yamuk Osman, Hayta İsmail, Düdük İsmet, Karga Bekir, Çiyan Sadi, Küp Arif sınıfın kalburüstü elemeleri... İki de gülü var sınıfın: İnek Şaban ile Sidikli Turan...

Müdür Bey, bütün müdürler gibi... Kel Mahmut onun tatlı sert yardımcısı... Domuzdan yana mı, çocuklardan yana mı belli değil. Her taşın altında o! Piyale İhsan, gülpembe edebiyat öğretmeni... Haşim der de, başka şey demez. Maraton Raşit, tabiiyeci olduğu kadar da sporcu. Vakvak Rıza'nın kendisi mi, ölüsü mü coğrafyaya gelir, bilinmez. Sıfırcı Hamdi, bütün sıfırcı öğretmenlerin en cömerti...

Ve Hababam Sınıfı'nda hepimizin dirsek çürüttüğü sınıfların en sıcak, en tatlı havası dalgalanır, Rıfat Ilgaz'ın kadife gibi Türkçesiyle...

Bu kadar bizim içimizden, bu kadar bizden kitap yazılmadı sanırım. Batı edebiyatı örneklerine dikkatle özenen kalemlerimiz çoktur; ama Hababam Sınıfı'nın korkunç bir sadelik içinde bizim çizgilerimizi rahatça yakalaması hepimizi düşündürmelidir. Bazen kolay gibi görünen edebiyatın en zor olduğunu anlamak için insanın çetin denemelerden geçmesi gerekiyor.

İLHAN SELÇUK
Cumhuriyet, 24 Mayıs 1965

Allahınızı Severseniz, Bana Ciddi Bir Kitap Getirin!..

İktidarlar neden sevmedi Hababam Sınıfı'nı?..

Çünkü Hababam Sınıfı, Türkiye'de eğitim sisteminin yanlışlarının hiç değişmeden her dönemde sürüp gittiğini söyledi.

Kitaplarına, oyunlarına ve filmlerine halk tarafından her zaman aynı yoğunlukta duyulan sevgi karşılarına çıktıkça iktidarlar rahatsız oldular.

Eğitim sistemimizin asıl amacını bir türlü doğru saptayamadığımız için, her gelen iktidar kendi dünya görüşü doğrultusunda yama yapmakla yetindi. O iktidarın gidip yerine yenisi geldi; yeniler de eskilerin yaptıklarını beğenmeyip yeni yamalar yapınca, gençlerimizin geleceklerini kurmakta onlara temel hazırlayan ne varsa hepsi yok edildi, bozuldu.

Anımsıyorum, örneğin 'kredili sistem' denildi; bunun uygulaması yapılmaya başlandığı sırada ben Beyoğlu'ndaydım. Açtığımız Rıfat Ilgaz Kültür Merkezi oradaydı. Gencecik lise öğrencileri, ders aralarının boşluğundan dolayı dışarı bırakılıyordu. Gençler, o saatlerini barlarda ya da kafelerde geçiriyorlardı. Bu eğitim sisteminde düzeltilmesi gereken her neyse, onun tam tersi bir amaca hizmet etti. Gençlerin, yaşam tarzlarındaki, hiç beklemedikleri ve belki de hazır olmadıkları o boşluklar, okuldan gün içinde de kopmalarına neden oldu.

Türkiye'de eğitim sorunları üzerine konuşma hakkını kendimde görüyorum; çünkü ailemin her ferdi öğretmen olarak çalıştı.

Ben de yedek subay öğretmen olarak Hatay Samandağ'da Sutaşı Köyü'nde iki yıl görev yaptım. Köy çocuklarına, kendi isteğimle, öğretmenlik yaptım. Yedek subay öğretmen değil de, yedek subay olarak da kalabilirdim; ama seçme hakkı tanıdıklarında ben bunu seçtim.

Daha önce de, Amerika'daki öğrencilik yıllarımda, çocuk yetiştirme kulüplerinde çalıştım. Bugün belki Çocuk Esirgeme Kurumu olarak algılanabilecek yapıda, ama ona hiç de benzemeyen, ülke çapında altı yüz şubeli, Boys Club of America adlı bir kurumdu... Yedi yıllık öğrencilik dönemimde, çalıştığım işlerden biriydi o da. Yaz aylarında da o kurumun çocuk kamplarında görev yaptım. O çocukların içlerinden seçilenlerden oluşturulan gruplara, yaz aylarında Amerika'nın çeşitli yerlerine turlar düzenleniyordu. O gruplardan birinin başı olarak, üç buçuk ay süreyle Amerika'nın kırk yedi eyaletini dolaştım. Eğitim çağındaki 15-16 yaşlarında çocukların yaşam tarzlarını ve aile yapılarını yakından izleme olanağım oldu. Hem yazın

kamplarda, hem de kışın kentlerde zenci, beyaz, Kızılderili, Çinli, Porto-Rikolu vb. olan çocukların bir araya getirilişini ve onlara verilen eğitimi gördüm. Yabancı öğrenci olduğum için benimle yapılan röportajlarda, eğitim sistemlerimizi karşılaştırmam istendiğinde, sordukları sorulara benim verdiğim yanıtların onlarda uyandırdığı tepkileri de yaşadım. Gerek kiliselerde, gerekse okullarda yaptığım konuşmalarda sürekli bizim eğitim sistemimizle onlarınkini karşılaştırdım.

Eski Millî Eğitim Bakanımız Avni Akyol ile Yayıncılar Birliği Genel Sekreteri iken yaptığım konuşmada bir benzetme yapmıştım; çok hoşuna gitmişti, basında da kendisi tarafından sık sık yinelendi. Ona, "Bize millî coğrafya derslerinde Missisipi nehrinin debisini öğretiyorlar, saniyede akan suyun metreküp hesabını yaptırıyorlar, nehrin hızının ne olduğunu bize öğretiyorlar!" demiştim.

Amerika'da bir televizyondaki konuşmamda da aynısını söylemiştim; çok şaşırmışlardı. Televizyonda aynı kişi bana Türkiye'de hangi eğitimi aldığımı sormuştu. Liseden mezun olmuştum; ama lisede aldığım dersleri saymaya başladım:

Fizik, kimya, psikoloji, astronomi, felsefe, mantık, askerlik, resim, İngilizce...

Tam yirmi iki ders saymıştım. Bütün bunları yalnızca üç yıllık bir süre içinde aldığımı hayretle karşılarken konuşmasını şöyle noktalamıştı sunucu:

"Aydın Ilgaz'ın yirmi iki ders hakkındaki bildiklerini anlamak istiyorsanız, şu andaki İngilizce'sinden o derslere ne kadar hakim olduğunu görebilirsiniz."

Kabataş Erkek Lisesi'nde üç yıl aldığım İngilizce; bir de

ondan önce ortaokuldaki üç yıl... Altı yıllık bir İngilizce öğrenimi sonrasında Amerika'ya gittim. Üç dört ay da orada geçirmeme ve arkadaşlarımla hep İngilizce konuşmama karşın, konuşurken sözcük dağarcığımın hiç de iyi olmadığını farketti. Bu da, ona benim diğer dersleri de ne kadar öğrenmiş olduğum konusunda bir fikir verdi. Yani, "Altı senelik İngilizce öğretiminin sonucunu işte görüyorsunuz, diğer derslerin sonucunda Aydın Ilgaz'ın neler öğrenmiş olduğunu da siz tahmin edin!" demek istedi.

Çünkü ben Alabama'da yetişen tütünü, Teksas Mobil limanından petrol ihraç edildiğini, Almanya Leipzig'te deri endüstrisinin geliştiğini bütün ayrıntılarına kadar bildiğimi gösterince, benim aldığım bu eğitimin o yaşlarda ne kadar gerekli olduğu tartışıldı.

Şunu da söylemeliyim ki, bugün edebiyat derslerinin içeriği, genç kuşakların çağdaş edebiyattan yeterince nasibini almadan liseyi bitirmelerine neden oluyor. Ancak meslekî eğitim sırasında verilebilecek o ağır Divan Edebiyatı'ndaki failatûn-failatûn-mefailûn'dan Kırım'a, Kırım'dan tutun Kıbrıs'a kadar yüzlerce ad çocuklara edebiyatçı diye lanse ediliyor ve onlardan bu adları ezberlemeleri isteniyor. Çağdaş Türk yazarlarını tanıyamadan okulu bitiren çocuk, ilerleyen yaşlarında kitap okumanın zevkine varacak kadar zaman ayırmıyor kendine. Bırakın kitabı, ilkokuldan öğreniminin sonuna kadar ders kitapları dışında okuduğu roman, öykü, şiir, deneme örnekleri o kadar az ki!

Geçmişten ta bugünlere kadar sürüp gelen klasik eğitim anlayışı içinde Talim Terbiye Kurulu'nun önerdiği kitaplar dışında hiçbir kitabı okul sınırlarına sokmadan yürütülmeye çalışılan bir düzen... Eğer kurul, "Okullarda oku-

tulması uygundur." diye onay vermezse, o kitabı okulda bulundurmak suç... Müfettiş, okul kütüphanesinde, bu onayı almamış bir kitap bulursa, öğretmenlerden okul yönetimine kadar herkes suçlu duruma düşebiliyor. Televizyon ve sinemalarda gösterilenlere karışma gücünü bulamayan bu kurumlar okul kütüphanelerinde veya öğrencinin elinde yakaladığı bin-ikibin adet basılmış kitaplara okul binası içinde karışabiliyor; ama okul kantinlerinde satılan gıdaların tazeliğine, niteliğine ve kalorisine karışamıyor.

21. yüzyılı yaşayan Türkiye'de hâlâ okul kütüphanelerinde, öğrencilerin edebiyat, müzik ve diğer sanat dalları hakkında bilgi edinmesinde onlara yardımcı olabilecek kaynak yapıtlar yok... Hep o günkü iktidarların düşüncesini yansıtan politikalara alet ediliyor okullar. O düşünceye uymayan kitaplar, bugün hâlâ kütüphanelerden atılabiliyor, kitaplara yasak gelebiliyor.

Yani, bugüne dek Hababam Sınıfı'nı okuyan çocukların hepsi, bu toplumun nitelikli bir eğitime gereksinim duyan bireyleriydi!..

Ben, Hababam Sınıfı kitabının kendinin yasak olduğu günleri anımsıyorum.

1981 yılının Mayıs ayında, babam da Cide'deyken, evleri aranan lardan biri de Felsefe Öğretmeni Sevil Yıldırım'mış. Evinde bulunarak götürülen kitaplardan biri de Hababam Sınıfı... Babam, Yıldırım adına endişelenerek sormuş, "Kitabım imzalı mı?" diye... O da, "İmzalı kitabı bereket versin ki, saklamıştım! Ellerine geçmedi." demiş. Babam gülerek, "Daha hangi yasak kitabı buldular sizin evde?" diye sorunca da, "Bertrand Russell'ın kitabını... Her ikisini

de savcılık mahkemeye verdi, benimle birlikte!" yanıtını almış. Babamın bu konuyla ilgili yaptığı çarpıcı yorum, *Kırk Yıl Önce Kırk Yıl Sonra* adlı, gözaltı anılarını anlattığı kitabında yer alır:

"Oysa ben tam tersini yapardım. Evinde Bertrand Russell'ın kitabı bulunmayan tüm felsefe öğretmenlerini verirdim mahkemeye."

Hababam Sınıfı kitabının 'tutukluluk' günlerine ilişkin verebileceğim başka bir örnek daha var:

1991'de dört ilde (İstanbul, Ankara, İzmir, Kastamonu) 80. Yaş Kutlama Törenleri yapılmıştı. Pek az yazar, bu mutluluğu yaşamıştır. 13 Aralık 1991'de Kızılırmak Sineması'nda, törenlerin Ankara ayağı gerçekleştirildi. O zamanki Kültür Bakanı Fikri Sağlar'ın törene katılıp yaptığı konuşma, toplum olarak yaşadığımız çelişkilerin kanıtı gibiydi:

"Rıfat Ilgaz'ın Hababam Sınıfı'nı bugün mahzenlerde tutuklu kitapları arasında gördüm ve onu azat ettim. Yazar serbest; ama kitabı tutukluydu..."

Fikri Sağlar, "Türk ulusu olarak özgürlük ve demokrasi adına harcamış olduğunuz bunca çaba ve emekten dolayı size sonsuz minnettarlığımızı sunmak istiyoruz," diyerek plaket verdikten sonra babam da teşekkür ederek "Çok sevdiğim öğretmenlik mesleğimden bana hiç sormaksızın kollarımdan tutarak beni atan hükümetlere de üzüntülerimi belirtiyorum; çünkü ben on beş yaşındayken bu ülkenin yöneticileri ile karşılıklı bir anlaşma yaptım. Yaşamımın sonuna kadar öğretmen olacağım diye söz vererek öğretmen okulunda öğrenciliğe başladım ve öğretmen olmak için çaba göstereceğime ant içtim; ama ne acı ki, yaz-

mış olduğum kitabın adı *Sınıf*, kabı kırmızı ve üstünde Devrim Kitabevi yazıyor diye (ki bu kitabevinin sahibinin adı İhsan Devrim olduğundan böyleydi), kitabımın içindeki sözcükleri başka amaçlarla yazdığım düşünülerek bana altı ay hapis cezası verdiler. Öğretmenlikten uzaklaştırıldım. Kitabım toplatıldı. Bugün profesörlüğe kadar yükselmiş hukukçularca hazırlanan bilirkişi raporunda, kitabımın hiçbir edebî değer taşımadığı belirtilmiş, benim de hasta ruhlu olduğum saptamasında bulunulmuştu." diye de ekledi.

İşte iktidarların değişmesi ile sanatçılara bakışın da değiştiğini söylerken bunu kastetmiştim... Ülke aynı, sanatçı aynı, kitap aynı; ama biri yok sayarken diğeri plaket veriyor. Rıfat Ilgaz'ın mizahı da buydu işte...

Gelen iktidarlar, geçmişteki iktidarları özellikle ekonomik başarısızlıklardan dolayı suçlarlar. Oysa, bir ülkenin iktidarlara bağlı olmaksızın her zaman sahip çıkması ve korunması gereken sanatçılara bir önceki iktidarın hiç destek vermemiş olması, hatta korkunç bir yıldırma politikası uygulayarak onları pes etmek zorunda bırakmaya çalışması hiç eleştirilmez. Aynı yanlışın ya da eksikliğin süreklilik kazanması, bunu hükümetlerin değil devletin bir sorunu haline getiriyor.

Babamın, *Sınıf*'tan sonra *Devam* ve *Yaşadıkça* adlı kitaplarında da suç teşkil eden sözcükler bulunarak ya da uydurma gerekçeler gösterilerek toplatma kararları çıkarıldı.

Rıfat Ilgaz'ı Hababam Sınıfı adlı yapıtından dolayı saygıyla ananlar, diğer yapıtlarıyla bir bütün olarak onun sanatçı kişiliğinin uğradığı haksızlıkları da bilmesi, öğrenmesi gerekir.

Hababam Sınıfı'nın gülmece yönü ele alınıp, kitabı 'gayrıciddi' bir yapıt olarak görmek ve bu kitabın içeriğindeki felsefeyi ciddiye almamak, eğitime bakışımızın da olumsuz yönde etkilenmesine neden oluyor.

Sağlık ve eğitim gibi kurumlarda hata yapıldığı takdirde, bu, düzeltilmesi güç yaralar açabiliyor toplumda.

Küçük yaşlardaki insanların yanlış tedavisiyle, yanlış beslenmesiyle fiziksel olarak özürlü duruma düşmesi, onların yaşamı boyunca bu toplum için üreten değil, bu toplumun ürettiğini tüketen durumuna düşmeleri ile sonuçlanıyor. Ya da, sağlıksız yetiştiği için, üretecek gücü kendinde göremiyor.

Aynı şeyi eğitim için de düşünürsek; iyi bir eğitim almayan bir genç, yaşamı boyunca toplumda başarı gösteremediği, üretemediği, daha doğrusu yaratıcılık tarafını ortaya koyamadığı için verimli olamıyor. Hükümetler de ona iş bulmakta, onun iş gücünü değerlendirmekte güçlük çekiyor; sonuçta işsizler ordusuna bir kişi daha ekleniyor.

O bakımdan, bir ülkenin kalkınması için, bireylerin önce sağlık, sonra da eğitim açısından kollanması zorunludur.

Atatürk zamanında ortaya konan bir gerçek var: Millî Eğitim...

Yani, devlet bu görevi üstlenmiştir. Ülkenin hangi köşesinde olursa olsun eşit şekilde bir eğitim gerekmektedir; bu nedenle buna 'Millî Eğitim' denmektedir.

Son yıllarda hükümetlerin aldıkları kararlar sonucunda, birçok kurum eğitim ile ilgili herhangi bir kurum açarsa o kurum vergiden muaf tutulmuştur. Daha en baştan, alınan bu kararları değerlendirecek kurumların eğitime kat-

kıdan çok, vergi kaçırmanın yollarını düşünebileceği hissedilmektedir. Bence o kurumlar vergiden muaf tutulacağına, o kurumların eğitime ayıracağı paraların direkt olarak devlet tarafından alınıp, millî boyutlarda harcanması gerekmektedir.

Hababam Sınıfı'nın felsefesinde yer alan eğitim yergileri hep bu yöndedir; o yüzden mizah kitabı diye gülüp geçmek yerine, mizah kitabı diye ciddiye almak zorundayız.

Kadıköy'deki Gençlik Kitabevi'nin açılışı sırasında ilginç bir olaya tanık olmuştum.

Açılışa Cumhurbaşkanımız Celal Bayar da katılmıştı. Gençlerden bazıları ellerindeki kitapları Celal Bayar'a imzalatıyorlardı. Biri, elindeki Hababam Sınıfı kitabına imza atmasını isteyince, Bayar ona, "Allahınızı severseniz bana ciddi bir kitap getirin!" demişti.

Hababam Sınıfı 'Sulu Bir Komedi' mi?

Bu mizahın altındaki yergi, eğitim sisteminin o dantel gibi örülmüş ince eleştirisi hep gözardı edilmiş, zaman zaman sulu bir komediye dönüştürülmüş. Oysa bir şair duyarlılığını, devrimci bir yüreğin eğitim sistemindeki aksaklıklara isyanını görebilmek için daha onlarca kez sinemalaştırılması, yüzlerce kez oyunlaştırılması mı gerek?

"Mahmut Bey'e Kel Mahmut denemez!" gerekçesiyle geri çeviren sansür kurullarının, simitçilik, hamallık ve daha nicesi işlerde 'kaçamak' çalışan Kel Mahmut'ları algılayabilmesi için neler gerek?

OKAN DİNÇ
Cumhuriyet Katalog, Mart 1986

Her Gördüğünü Babanın Malı mı Zannediyorsun?

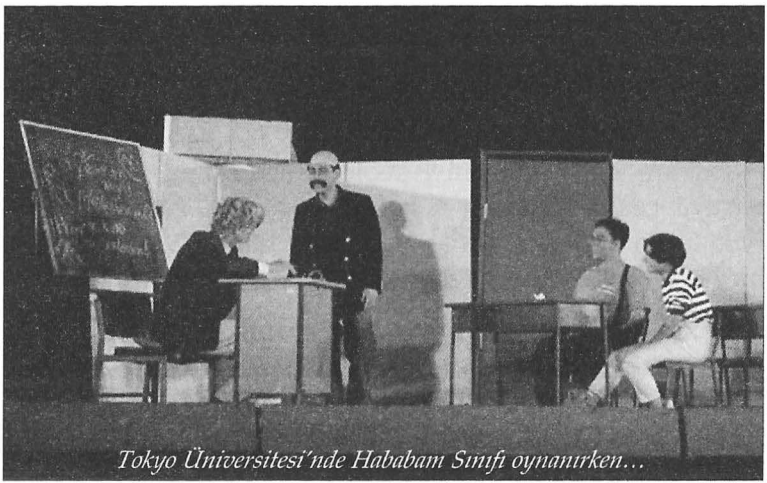
Hababam Sınıfı filminin videoları babamdan habersiz piyasaya çeşitli ellerden sürüldüğü zaman babamın telif haklarıyla ilgilenen ajansa gitmiştim. Bana, "Video ile film birdir; her ikisi de film demektir." dediler.

Halbuki bizim yapımcı firma ile aramızdaki anlaşmada, yapıtın filmlerinin dışında herhangi bir şekilde kullanılmasından endişelendiğimizde, ajans bize video bantlarının manyetik, filmlerin ise kimyasal olduğunu söylemişti. Yani, telif hakları yasasını kendi işlerine nasıl geliyorsa öyle yorumluyorlardı. Yasal boşluklardan yararlanmasını da iyi biliyorlardı...

Hababam Sınıfı filmlerini çeşitli kurumlar çeşitli zamanlarda telif hakkı düşünmeksizin kendileri ürettikçe hakların kendilerine ait olduğunu, malın kendilerinin olduğunu öne sürecek kadar yazarını hiçe saydılar.

Bütün bu olumsuz durumlara rağmen biz daha çok, güzel gelişmelerle mutlu olmak istiyorduk; çünkü babam yıllarca acı çektiği sanat yaşamında artık sevinmek, mutlu olmak istiyordu.

Hababam Sınıfı'nın yurt içinde çeşitli kentlerde oyunları oynanırken, yurt dışından da haberler gelmeye başladı. Japonya'da Tokyo Üniversitesi'nde oynandı örneğin. Bugünlerde Avusturya'da oynanıyor. Bundan ekonomik açıdan bir kazanç beklemiyoruz. "Biz bunu yapıyoruz, haberiniz olsun!" diye izin alınmasını istiyoruz, sadece bunu duymak yeterli bizim için.

Tokyo Üniversitesi'nde Hababam Sınıfı oynanırken...

Biz, bununla bile yetinirken şu an, bundan büyük paralar kazananlar ise ne hikmetse yazarın adını bile anmak istemiyorlar.

Geçmişte TRT, Hababam Sınıfı filmleri büyük reytingler alırken, filmin jeneriğinde akan Rıfat Ilgaz adını makaslıyordu.

Bir gün babam ve İlhan Selçuk evde otururlarken izliyorlar filmi... Babamın adının makaslandığını bir kez daha görüyorlar.

Ertesi gün, 11 Ocak 1986'da, *Cumhuriyet* gazetesindeki köşesinde şunu yazmıştı İlhan Ağabey:

"Geçenlerde TV'de *Hamlet*'i gördük, Şekspir'indi; *Kırık Hayatlar*'ı izledik, Halit Ziya'nındı; *Don Kişot*'u seyrettik, Servantes'indi; Küçük Ağa yayımlandı, Tarık Buğra'nındı. Şimdi, *Acımak* dizisi var, Reşat Nuri'nindir. *Hababam Sınıfı* kimin? TRT, neden Rıfat Ilgaz'ın adını sansür ediyor? Kırk yıl önce, kırk yıl sonra; sen adamı 1980'lerde haksız yere gözaltına al, hayatıyla oyna, ardından bunca emek döktüğü yapıtını TV'de oynat; ama adını anmak dürüstlüğünü, ahlâkını, hukukunu bir yana itele..."

Bütün bu çelişkilere karşın, Hababam Sınıfı'nın yıllar önce tırmandığı zirveden bir gün olsun inmemesini halkın Rıfat Ilgaz'a duyduğu sevgiye bağlıyorum. Bunu kitaplarına gösterdiği ilgiden biliyorum, imza günlerinin nasıl bir coşkuyla geçtiğini gördüğüm için biliyorum.

Bu kitabı yazarken de asıl amacım, Türkiye'deki bazı kişi ve kurumların kültüre-sanata verdikleri değerin ne durumda olduğunu Hababam Sınıfı'nın öyküsüyle birlikte gözler önüne sermekti.

TRT, babamın adını makasladıkça, bu yapıtı sahiplenen oyuncular ve senaristler de türemeye başladı.

Bir gün, bir arkadaşın evinde toplandığımızda, babama bir sürpriz yapıldı. Hababam Sınıfı'nda oynayan bir tiyatrocu da oraya çağrılmıştı. Tiyatrocunun yanında eşi ve kızı da vardı. Adam, babama dönüp, "Hocam, Hababam Sı-

nıfı'nı ben sahneye koyduğum zaman ne güzel olmuştu, değil mi?" deyince babam donakaldı. "Ne demek istiyor bu?" diye sordu şaşkınlıkla. Adam büyük bir soğukkanlılık içinde, oyun metnini kendisinin hazırladığını söyledi.

Daha önce de anlattığım gibi, sözkonusu metni babam Karamürsel'de üçüncü sınıf bir otelde yazmıştı.

Babam ciddi bir şekilde adama şu yanıtı verdi:

"Bak arkadaşım, sen karına ve çocuğuna Hababam Sınıfı'nı senin yazdığını söyleyebilirsin. Ben seni bozmam. Seni mahcup etmemek için, öyleymiş gibi de davranırım; ama ben oğluma ve gelinime de aynı şeyi söyledim. Şimdi ben ne durumuna düştüm? 'Sen yazdın.' dersem, sen haklı çıkacaksın. 'Ben yazdım.' dersem, seni küçük düşürmüş olacağım. Oğluma ve gelinime ne diyeceğim şimdi? Ben, yalancı durumuna mı düşeyim?"

Adam, bu yanıtın üzerine daha da saygısızlaşarak:

"Hocam, siz yaşlandınız; anımsamıyorsunuz. Hababam Sınıfı'nı ben yazdım." dedi.

Bunun üzerine babam daha önce kendisinden hiç duymadığım bir küfrü ederek salonu terk etti. Sonra birlikte evimize geri döndük.

Zaman içinde, benzer iddiaları duydum. Geçen yıl bir televizyon programında, Kemal Sunal'ın ölümü nedeniyle yapılan bir toplantıda, senaristlerden biri, "Hababam Sınıfı'nın yazarıyım." diyerek tanıttı kendini.

Şimdi, bu kurduğu cümleyi ona sorduğum zaman, bana büyük olasılıkla, "Ben öyle demek istememiştim, senaryosunun yazımında bizzat bulunduğumu söylemek istemiştim." gibi bir yanıt verir; ama burada asıl önemli olan,

genç kuşakların bazı bilgileri direkt olarak televizyondan edinip üstüne soru sorma gibi bir olanağının olmamasından dolayı yanlış bilgilenmeleri... Hababam Sınıfı, anonim bir yapıt yapılmaya çalışılıyor, kısacası.

Üzülerek söyleyeyim ki, en az, verdiğim bu örnekler kadar acı olan başka bir yanlış ise çok sık yinelenir oldu.

"Benim yaptığım dizi, Hababam Sınıfı'na hiç benzemiyor." diyen yazarlar türemeye başladı.

Bunlardan birisinin yaptığı dizi filmin bir bölümünü izlediğimde gördüğüm manzara Hababam Sınıfı'na çok benzediği idi. Oysa, o kişi kendisine "Benziyor mu?" diye sorulmadığı halde, "Benzemiyor!" demişti. Birkaç hafta sonra aynı kişi, bir başka televizyon programında, "Rıfat Ilgaz'ın oğlu kendini ne zannediyor? Her gördüğünü babasının malı mı sanıyor?" dedi.

Elbette ki, okulla ilgili herhangi bir dizi veya benzeri bir çalışma olduğunda merakla izlemek benim hakkım. Ve 'zanneder' gibi yola çıkmak da benim hakkım... Benzemiyorsa da zannettiğimle kalırım; ama aynı dizi filmde oynamakta olan bir oyuncuya soruyorlar röportajda:

"Neden kafanızın önünü saçınız olduğu halde kazıttınız?"

"Rol icabı..." diyor adam.

Ben şimdi burada kafasının önünü kazıtıp okul yöneticisi olan adamı Kel Mahmut'a benzetirsem, her gördüğümü babamın malına mı benzetmiş olacağım? Ustasını hatırladığını, kendi ürününü verirken onun yapıtlarından yola çıktığını söyleyerek kendinden çok şeyler yitireceğini sanıyor. Tam tersine, alçakgönüllülüğü ile değerbilirliği ile, herkesin gözünde yücelecek...

Nedense, yaratıcılık güçlerini kullanmadan, geçmişte usta yazarlarımızın ürettiklerinden kopya çekerek bir yerlere gelmeye çalışıyorlar. İşin ilginç yanı, Hababam Sınıfı kopyayı yeren bir kitaptır; ondan kopya çekiyorlar!..

Yaratmadan, kopya çekip bir de üstüne "Her gördüğünü babanın malı mı zannediyorsun? Her sınıf sözcüğünün altından baban mı çıkacak?" demeleri, medyada gözönünde bulunan bu insanların nasıl bir acz içinde olduklarını da kanıtlıyor. Yalnızca onlar değil, profesör ünvanı almış 'bilimadamı' diye anılan bazı kişiler bile yazdıkları kitaplarda bu 'hırsızlığı' yapabiliyorlar. Kaynak göstermeden yaptıkları alıntılar ve kullandıkları cümlelerin aynılığı bunu apaçık ortaya koyuyor.

Aynı sorun edebiyat dünyasında da yaşanıyor. Yazarlarımız ya da şairlerimiz, yabancı edebiyatçıların yapıtlarından dilimize çevirdikleri yazıları-şiirleri "Ben yazdım!" diyerek sunabiliyorlar. Televizyon dizilerinin yerlileri de öyle değil mi?

Hababam Sınıfı'nda mizah yoluyla eleştirisi yapılan kopyacılık bu. Okumadıkları kitabı 'ciddiye almamayı' sürdürdükleri için bilemezler; ama bazı aydınların sahte belgelerle halka sahte sunumlar yapmaları ile Hababam Sınıfı'ndan bir öğrencinin öğretmene kopya çekerek doldurduğu sınav kâğıdını uzatması arasında ne fark var?

İşte sanatta en tehlikeli şey bu kopya, bu çalma... Emeğini vermiş, gücünü vermiş ve karşılığında da bundan birçok şey elde etmeyi düşünen birinin ürettiklerinin taklitleri ve korsanları çıktığında, kültür ve sanat dünyamız bir darbe daha alıyor. Sonuçta da, üretimin olmadığı yerde, gelişme de olmuyor.

Okul sıralarında doğruları göstermeyen eğitimcilerin yetiştirdiği çocuklar öğretmen de olsalar, rektör de olsalar, eğitimci kimlikleri ile aynı hatayı sürdürdüklerinden bu zincir uzayıp gidiyor. Bu çarpık gidişatın bir an önce durdurulması gerek...

Bunu bir futbol maçına benzetirsek; futbol tekniğimiz uluslararası bir platformda yapacağımız maçlarda karşı tarafın futbola getirdiği yeni taktiklere, kurallara uyum sağlayamadığı için geçmişte nasıl 7-0, 8-0 yeniliyorsak bilim ve sanat dalında da bu hale düştük. Golü yiyen bizleriz, yeniliğe hep kapalı olduğumuz için.

Hababam Sınıfı'nın dışındaki kitaplar da benzer olaylara maruz kaldılar.

Apartıman Çocukları'nı televizyonda yıllarca kendi yarattıkları bir öyküymüş gibi gösterdiler; ağzımızı açmaya bile fırsat bırakmadılar bize.

Bir zamanlar *Pijamalılar* da başka bir adla tiyatroda oynandı; ama konu Türkiye'de değil, Girit adasında geçiyordu.

Meşrutiyet Kıraathanesi'nin bile bir diziye konu olduğunu söyleyebilirim. Dizideki kahvede geçen olaylar ile babanın kitabındaki konular örtüşüyor. Üzülüyorum, şu nedenle:

Rıfat Ilgaz'ın kitapları birkaç bin adet basılıp kitabevleri raflarında satılırken, bunlar milyonlarca televizyon izleyicisini kendilerinin ürettiği yalanıyla kandırıyorlar. Yıllar önce yazılmış birkaç kitabı alıp ondan bundan alıntılarla bir dizi film yapıyorlar; insanın aklı o kadar karışıyor ki, hangi kitaptan nasıl çaldıklarını çözmekte bile zorlanıyoruz.

Hababam Sınıfı, Özellikle Genç Okurların Gözdesi...

Hababam Sınıfı, eğitim sorunlarını irdelemesi ile olduğu kadar, ilkgençlik sorunlarını yarı ironik yansıtışıyla da, özellikle genç okurların gözdesi olmuştur. Romanın ünü, Rıfat Ilgaz'ın tüm yazdıklarının ününü geçmiş, tiyatroda ve sinemada uyarlamaları, taklitleri türemiştir.

SENNUR SEZER
Varlık, Aralık 1991

Aaa, Rıfat Ilgaz Küçük Emrah Şarkıları Söylüyor!..

1986 yılında babam ilk defa yurt dışından resmî bir çağrı aldı, 1968'den yıllar sonra. Bu, Kıbrıs Hükümeti zamanıydı. Birçok yazar arkadaşı ile birlikte oraya gidecekti. Ben o sırada Türk Hava Yolları'nda çalışıyordum. Yanında arkadaşları da olsa, tek başına uçağa binecekti, yanında olmayı çok arzu ettim; ama olmadı.

Ne yazık ki, gittiğinin ikinci günü başına kötü bir olay geldi. Türkiye'den giden kitap pazarlama arabası, İngiliz trafiğine göre yolun solundan gitmesi gerekirken, dalgınlıkla sağ taraftan gidince, karşı yönden gelen bir araçla çarpıştı. Babam, arabanın ön koltuğunda oturuyormuş; dizi torpido gözüne çarpınca kalçasında bir ağrı duymuş. Ancak ortada fiziksel olarak bir sakatlanma görüntüsü ve kanama olmadığı için, gruptaki diğer insanları inandırması zor olmuş.

Hastaneye kaldırıldı. Ayağıyla yere basamadığı halde, hastane yetkilileri kaza anında herhangi bir kırık çıkık olmadığını ve bu varolan ağrının da geçeceğini söylediler. Röntgen filmlerinde de hiçbir sorunun görünmediğini belirttiler. Sonunda, babam orada uzun bir süre yatmak zorunda kaldı. Ben de o sırada, görevli olarak yurt dışına çıkmıştım. Babamı alıp hemen İstanbul'a getiremedim.

Bizi asıl üzense, o günlerde çıkan bir dedikodu oldu. O bizim inandığımız dostlarımız(!), aydınlarımız(!), Rıfat Ilgaz'ın kasıtlı olarak bu numarayı yaptığını, Kıbrıs'a sığınmak için kaçtığını ve bu kazayı da bahane ettiğini söylediler.

Babamla konuşamıyor, telefonda hemşire aracılığıyla haberini alıyordum. Hastanede mutlu ve rahat olduğunu söylüyordu. Bir ay geçti böyle. Sonra, ben de gittim Kıbrıs'a. Hastaneye vardığımda başhekim bana:

"Rıfat Bey, buraya sığınmak için, sağlıklı olduğu halde yere basamadığını, sakat olduğunu söylüyor ve çok kapris yapıyor." dedi.

Babamı o hastaneden çıkardım hemen ve ambulansla havaalanına getirdik. İstanbul'daki evimize geldiğimizde, babam çok yorgun ve bitkin görünüyordu. Hemen bir yere oturmasına yardımcı oldum. Uzun uzun sohbet ettik. Ağrısı müthişti; basamıyordu yere; ama onu tanıyan ya da o an yanında olan bazı kişilerle görüştüğümde, "İyi numara yaptı Rıfat Bey! Niyeti Kıbrıs'a kaçmaktı; biz anlamadık mı?" deyip yarı şaka yarı ciddi yorumlar yapıyorlardı.

Üzülerek söyleyeyim, sonunda beni bile inandırdılar. Bir gece pusuya yattım evde. Babam, gece yarısı tuvalete

kalktı; ben de onu izliyordum. Oysa, duvara abanarak zar zor yürüyebiliyor, gündüz özenle attığı adımlarına o an yalnız olduğu için aynı özeni göstermiyor, ızdırap çekerek basıyordu yere.

İşte o an anladım ki, edebiyat dünyasında Rıfat Ilgaz'ı çekemeyenler, böyle ucuz bir yalanı bile ortaya atıp herkesi inandırabiliyorlardı. Kıbrıs'a sığınmak için numara yaptığını söyleyenlerin, babamın onca yıldır hapishane-hastane tüm eziyetlere karşın direnmesini anlamadıkları görülüyordu. Onun zaafından yararlanıp onu suçlamak istiyorlardı. Evet, bizim dostlarımız, yakınlarımız yalan olduğunu söylediler.

Gerçekten bu söylentiyi, bu kadar çeşitli ağızdan duyduktan sonra, kendi öz babamın, Rıfat Ilgaz'ın böyle bir şey yapacağı aklımın köşesinden dahi geçmiyordu. Kendinden emin bir şekilde "Acaba?" diye soran insanlardan sonra ben bile kuşkulandım. Pusuya yatıp, onun gece tuvalete gidişini izledikten sonra, çektiği ızdırabı gözlerimle görmem, yıllardır bu konuda suçluluk duygusuna kapılmama neden oldu. Hâlâ da bir bakıma vicdan azabı çekiyorum, nasıl böyle bir şey düşündüm diye... Hiç düşünmedim mi; ona bunca yıldır yapılan haksızlıkların, çok yakın dostlarınca da yapılabildiğini... Hiç düşünmedim mi; bir şairler toplantısına Ahmed Arif katılmamakta ısrar edip, "Ustamı çağırın!" dediği zaman, 40 Kuşağı'nın temsilcisi olduğu herkes tarafından bilinen Rıfat Ilgaz'ın çağrılmayışını... O organizasyonu yapan edebiyatçı-şair dostumuza sorduğunda, "Ben Rıfat Ilgaz'ın şair olduğunu bilmiyordum; onu romancı zannediyordum!" diyecek kadar, Rıfat Ilgaz'ın şiirini küçümseyen bu insanların varlığını nasıl unutabilirim? Bu nedenle, şu yazıları yeniden

yazarken bile aynı utanmayı, aynı üzüntüyü hissediyorum. Türkiye'nin aydınları edebiyat-sanat dünyasında birbirlerinin kuyularını kazacaklarına, birbirlerine destek olsalar, birçok sanatsal etkinlikleri destekleseler, Türkiye şu an bulunduğu yerden çok çok ilerilere gider. Unutmak, ad karalamak, adı yok bilmek, bir çırağın ustası için yapmaması gereken bir şey. Bazen nedense çıraklar ustalarını boynuz-kulak örneğinde olduğu gibi geçtiğini düşünüyorlar. Hatta ustalarını, onların yaşadıkları ortamı değerlendirmeden, kendi şartlarının onlarınkine göre çok daha iyi olduğunu düşünmeden "Neden şöyle yapmadı? Neden böyle yapmadı?" diye yargılamaları beni cidden üzüyor.

Öyle günler olmuştur ki, Türkiye'ye yabancı gazete-dergi benzeri hiçbir şey girememiş, yabancı radyo dinleyenler tutuklanmıştı. Hatta savaş yıllarında radyonun düğmesini gizli gizli karıştırır, dışarıdan geçen birisi duymasın diye kulağımızı hoparlöre dayar, yabancı radyolardan savaş haberleri alırdık. Türkiye'de söylenmeyen haberleri böyle öğrenirdik... Böyle, edebiyat ve sanattan uzak bir ortamda kendilerini yetiştiren sanatçıların varmış oldukları noktayı, bugünkü rahat dünyayla karşılaştırıp onların yetenekli veya yeteneksiz oluşunu gökdelenlerden seyreden aydınlarımızı biraz olsun kınama duygusu hissediyorum.

Hastanelerden birinde tanıştığı dostu, Başhekim Ayhan Songar'ın girişimiyle babamı Cerrahpaşa Hastanesi'ne yatırdık. Yapılan tetkikler sonunda anlaşıldı ki, babamın kalça kemiğindeki zar yırtılmış ve sıvı aktığı için kalça kemiğinden sakatlanmıştı. Orada uzun süren tedavi sırasında, birçok dostumuz bizi yalnız bırakmadı.

Milliyet gazetesinin Genel Yayın Müdürü Doğan Heper ve Melih Aşık beni özel olarak davet ettiler gazeteye. Babamın bu durumuna üzüldüklerini, hastalığını sürekli izlediklerini söylediler ve ona moral vermek için neler yapabileceklerini sordular. Ben de, babamın kafasındaki bir tasarıdan söz ettim. Hababam Sınıfı'nın öğrencilerinin yıllar sonraki öyküleri, yani güncel gelişmelerin yer alacağı bir Hababam Sınıfı...

Doğan Heper'e böyle bir hazırlığın olduğunu söyledim; "Hemen başlasın!" dedi.

Yedi günlük bir yazı dizisi olmasını istediler. Fazlasının okuru sıkacağını, yazı dizilerinin yedi günden fazla sürmesinin ilgiyi azalttığını, okurun dikkatini dağıttığını söylediler. Oysa ben, on beş günlük bir yazı dizisi düşünmüştüm. Onlar, "On beş günün bedelini verelim; ama Rıfat Bey bir hafta yazsın!" dediler.

Hastaneye sevinçle gittim. Yanımda *Cumhuriyet*'te çalışan Yalçın Çakır da vardı. Babama hastanede geçen boş zamanlarını bu yazı dizisini hazırlamakla değerlendirebileceğini söyledik. Hatta Yalçın Çakır da, günlük gazetelerde çıkan haberleri inceleyerek, güncel bir Hababam Sınıfı yazması için yardımcı olacağını ve her akşam gazeteleri kendisinin getirebileceğini söyledi.

Hastanede o günlerde onarım vardı. Duvarların kireç badanaları sökülüyor, yerine alçıpan kaplanıyordu. Plastik boya sürülüyordu. Babam, tozların ciğerlerini rahatsız ettiğini söyledi.

"Sen bir yolunu bul, beni bu hastaneden çıkar. Evde rahatça yazayım; bu hastanede, bu kireçli ortamda soluk almakta zorluk çekiyorum." dedi.

Ben, cumartesi günü, kendisini hastaneden çıkarıp eve getirerek, sonra da hiç götürmemekte kararlıydım. Ayhan Songar, başasistana talimat vermiş babamla ilgilenmesi için. Hastaneden çıkarmak o yüzden pek kolay olmadı. Nüfus kâğıdımı rehin bırakarak, babamı akşam geri getirmek şartıyla eve götürdüm. Babam eve gelir gelmez işe koyuldu, bir daha dönmemek üzere. Ben, nüfus kâğıdımı zorla geri alabildim. Ayhan Bey de, biraz sitem etmişti bize...

Babamın amacı, günlük gazetelerdeki haberleri mizahî yönden yakalayıp güncel gelişmeleri Hababam Sınıfı ile yermekti.

O günlerin modası, 12-13 yaşlarındaki küçük çocukların cırtlak seslerle kaset doldurmasıydı. Onları kullanan İMÇ'deki kasetçileri eleştirecekti örneğin.

Konu boldu. Her dakika, çocuklarla veya öğrencilerle ilgili çeşitli haberler alıyorduk.

Kartal'da futbol oynayan bir çocuğun, okullararası bir maç sırasında, on altı yaşında olmasına karşın kontrolsuz bir şekilde spor yaptığı için ansızın yıkılıp ölmesi...

Gazetelerin okullar arasındaki müzik yarışmalarında çocukların yaptıkları müzikler...

Turgut Özal'ın tarihî değeri yüksek olan asırlık okulları otele çevirme projesi... Kabataş Erkek Lisesi de sahilde olduğu için, buradan alınarak Maslak'ta bir yere taşınacağı haberi duyuluyordu. Bu okul gibi, artık üniversite olan birçok okul da boşaltılıyordu. Hepsi turistik amaçla otel olmak üzere boşaltılmaya başlamıştı. Taşkışla, Kabataş Erkek Lisesi ve onun yanındaki bina, Galatasaray Üniversi-

tesi'nin olduğu bina; hepsi pazara çıkarılmış, yabancılara burada otel yapmaları için peşkeş çekiliyordu.

İşte bütün bu konuları işleyen bir yazı dizisi başladı *Milliyet*'te.

Gazetedeki değerli gazeteci-yazar dostumuz Nail Güreli babamla bir önkonuşma yapmak üzere bize geldi. Yazıların nasıl yazılıp, gazeteye nasıl ulaştırılacağı konusunda konuştular.

Babam, yazıları gece yazıyordu. Ben o yazıları sabah 7:30'da gazetenin Cağaloğlu'ndaki yerine bırakıyordum, sayfa sekreteri onu hemen düzeltiyor ve tape ettirtiyordu.

O arada babam Turhan Selçuk ile telefonlaşıyor, Turhan Ağabey de ertesi gün çıkacak olan yazının vinyetlerini hazırlıyordu. Gazeteden bir araba Akatlar'a gidiyor, oradan Turhan Ağabeyin hazırladığı vinyetleri alıyor, 14:30'a kadar gazeteye yetiştiriyordu. 14:30'da gazete basılıyordu. İlk baskıyı almak için ben Yeşilköy'deki iş yerimden Cağaloğlu'na geliyor, onu da Florya'daki evimize getiriyordum. Babam kendi yazısını gördükten sonra, ertesi günkü yazısına hazırlık yapıyordu. Konuyu saptadıktan sonra, gece yazıyı yazıyor ve ben sabah 7:30'da gazeteye gidiyordum...

Bu hızlı ve yorucu tempo nasıl olsa bir hafta sürecek diye, ayak uydurmaya çalışıyorduk; ama bir hafta sonra Doğan Heper, yazıların çok beğenildiğini ve bu diziyi bir hafta daha uzatmak istediğini söyleyince, biz hiç bozuntuya vermeden "Hazırız!" dedik. Yani, bu tempo bir hafta daha sürecekti şimdi.

Dizide, *Milliyet* gazetesinin açtığı okullararası müzik ya-

rışmalarına babam Hababam Sınıfı öğrencilerini de sokuyordu. O yarışmaya hazırlanan ekibe, bir kişi daha dahil ediliyordu; okuldan başka nedenlerle uzaklaştırılmış sesi güzel bir çocuk okula yeniden çağrılıyordu. O sırada, gündemdeki arabesk şarkıları da babam yazılarda konu ediyordu; fakat sözlerini bilmememiz sorun yaratıyordu. Küçük Emrah'ın adını Emrullah diye değiştirip yazmıştı; biz Emrullah'ın söyleyebileceği bir şarkıyı saptıyorduk. Şarkının sözleri için de kardeşim Yıldız'ın kızları Zeynep ve Deniz'e telefon açıyorduk. Ya da, benim kızım Elif ve oğlum Kerem'e soruyorduk, "Siz bu şarkının sözlerini biliyor musunuz?" diye...

Hiçbiri o şarkının sözlerini bilmiyorsa eğer, gece kıvranıp duruyorduk, bu sözleri nasıl öğreneceğiz diye.

Babamı Cide'den tanıyan ve o sırada Ayhan Songar'ın yanında hizmetli olarak çalışan biri vardı, Tilki Yaşar adında...

Babam bir gece onu buldu telefonda. Ona, "Şimdi derhal Beyoğlu'ndaki sazevlerine gidiyorsun ve orada bu meşhur kaseti bir şekilde çaldırıp sözlerini dinleyerek yazacaksın. Oradan da telefon aç bana; çünkü yazıyı yetiştireceğim baskıya..." demişti.

Yaşar, Cerrahpaşa'daki işini bırakıp hemen Taksim'e gitmişti. Gecenin birinde biraz içkili halde, çatlak bir sesle, "Yaz hocam!" deyip not aldırmaya çalıştı babama; fakat arkadan gelen sesler bu iletişimi kesiyordu, onu yeterince duyamıyorduk. Babam bağırarak yinelemek zorunda kalıyordu, şarkının sözlerini... En sonunda, baktı böyle olmayacak, Tilki Yaşar'a "Sen git hastaneye, ordan beni ara. Daha sakin bir ortamda konuşalım!" dedi. Saat dörde doğru şarkının sözlerini ancak alabildik. Babam da Ya-

şar'a sözleri bağıra bağıra tekrar okuyordu, bir yanlışlık olmasın diye. Sonra, yazıyı sabaha yetiştirdi.

Sabah, erken saatlerde kapımız çalındı; kahvaltı ediyorduk. Kapıda, yan dairede oturan komşumuz... "Ya," dedi, "hocam akşam epey coştu. Herkes uyurken kendi başına, bağıra bağıra Emrah'ın şarkılarını söylüyordu!"

Onların yatak odaları ile babamın odası yan yanaydı.

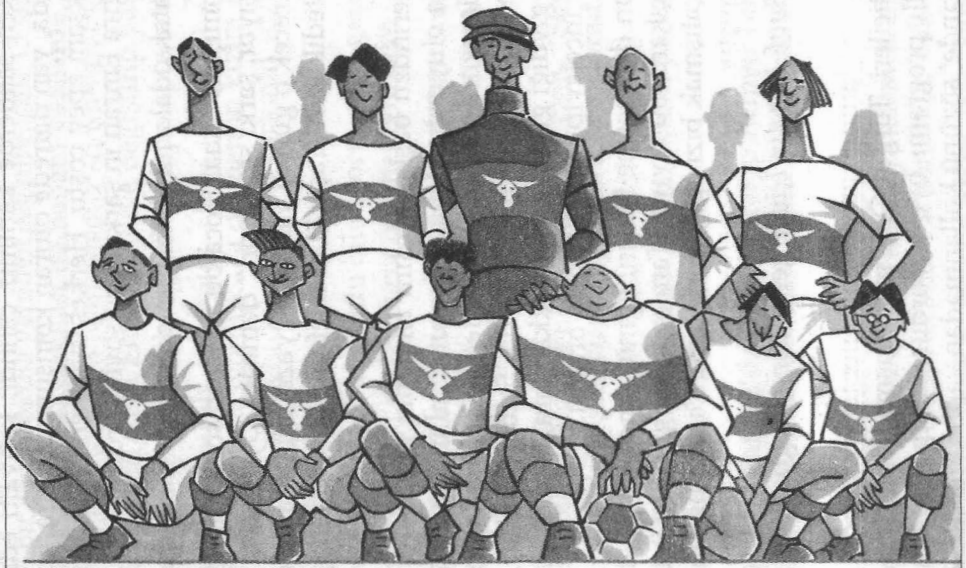
Gece uyanmışlar, "Aaa! Hoca bu şarkının sözlerini öğrenmeye çalışıyor, şarkı söylüyor!" demişler. Oysa babam ilk baskıya girecek o günkü yazısında yazacaklarına dair öğrenmek istediklerini Yaşar'dan telefonla almakla meşguldü...

Şarkı sözlerinden başka yardım almamız gereken başka konular da oluyordu. Babam Turgut Özal'ın eşini giydirmekte zorlanıyordu; eşim Nilgün'den ve kız kardeşim Yıldız'dan medet umuyordu. Onlar da, Semra Özal'ın toplantılarda giydiği giysilerden ayakkabılara, taşıdığı çantalara kadar inceleyip modeller çiziyorlardı.

On beş gün denmesine karşın, ilginin yine büyük oluşu, on sekize çıkardı bu sayıyı... Tam on sekiz gün, üst üste bu tempoda çalışmak bizi epey yormuştu. Dizi bittiği zaman biz de bitmiştik.

Hababam Sınıfı İcraatın İçinde gerçekten çok güzel bir yazı dizisi oldu. Hatta o günlerde 'Hababam Sınıfı İcraatın İçinde' diye reklamını yapmak istediler televizyonda; ama TRT yöneticileri, Turgut Özal'ın konuşma yaptığı *İcraatın İçinden* adlı programı tiye alıyordur zannıyla, anonsları 'İcraatın İçinde' sözünü kullanmadan yaptırdılar. Reklamlarda kullanılan sözler üzerinde ciddi bir titizlikle çalışıyorlardı. Anonsları, "Bakalım Rıfat Ilgaz Hababam Sınıfı'nda ne yapıyor?" diyerek geçiştirdiler.

EN BÜYÜK HABABAM BAŞKA BÜYÜK YOK!

Hababam Sınıfı Futbol Takımı:
Ayaktakiler : Domdom Ali, Veli Özbakır, Sırım Sadık. Kelek Orhan. Selman Ocaklı,
Oturanlar :Güdük Necmi. Refüze Ekrem. Kalem Sakir. Tulum Havri. Düdük İsmet. İnek Saban.

Bu yazı dizisinde yayımlanan on sekiz öyküyü, biz bir kitapta topladık sonra. Kitap da aynı yoğun ilgiyi gördü. Bu, Hababam Sınıfı'nın ikinci romanı olmuştu. Günümüzdeki gelişmelerden de söz ettiği için, bize tanıdık gelen birçok olayı içine alan bir kitap çıktı ortaya. Toplam beş kitabı vardı artık Hababam Sınıfı'nın; ikisi roman, üçü oyun... İlk dördü gibi, sonuncusu da çok beğenildi ve Hababam Sınıfı'nın bu şekilde bitişi, *Milliyet*'te okurların coşkuyla izlemesi babamın moralini yerine getirmişti.

Yeni Çağın Kaset Müziği*

(...)
Yıllar yılı dert yolunda
Ne ilk ne de sonuncuyum
Kahrediyor hayat beni
Acıların çocuğuyum

Söylemiyor kimse derman
Öyle zor ki sensiz olmak
Ben acıların çocuğuyum
Acıların çocuğuyum!

Mehmet Yanıkses, Emrullah'ın kucağındaki bağlamadan gelen seslere kulak verince, onun bu işte pek yaya olduğunu anlayıvermişti. Sesine gelince, yontulmamış bir sesti; ama gene de bir çekiciliği vardı, ilkellikten gelme.

Tanıdığı türkücülerden söylüyordu. Emrah'tan, Ceylan'dan, Zeyno'dan, Hemmo'dan...

(*) *Hababam Sınıfı İcraatın İçinde* adlı kitabından...

"Bu da, Küçük Ceylan'dan!" diye bağlamasını tımbırdattı:

Saçlarını dağıtırsın
Rüzgârlara bırakırsın
Bana sen yakışırsın
Seni sevmeyen ölür!

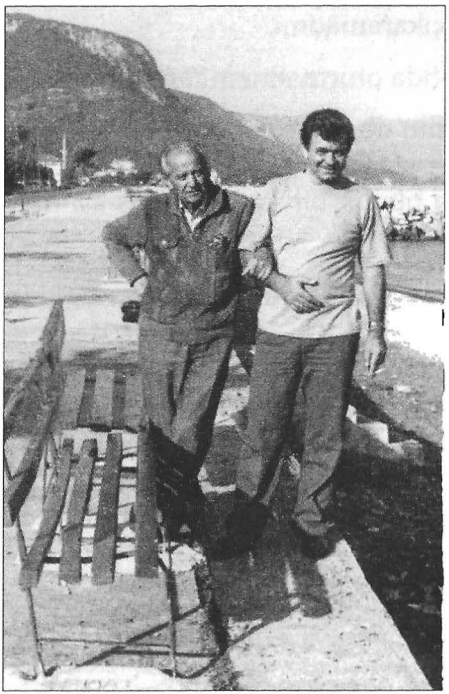
Dışarıda, zille birlikte son dersten çıkan Hababam Sınıfı, müzik odasından sızan sesleri duymuş, kapı önünde birikmişti. (...)

Babamla Balkonda Oturmak Bile 'Sakıncalı'...

1980 yılı 30 Ağustos Zafer Bayramı tatilinde Cide'ye, babamın yanına gitmiştim. Türk Hava Yolları'nda çalışıyordum ve tatili fırsat bilerek babamı görmek istedim. Gittiğimde beni coşkuyla karşıladı. Akşam saatleriydi.

Yemek yemek üzere masayı hazırlayacağımızda, babamın ısrarla balkonda, açıkta yemek istediğini gördüm. Oysa, gündüz karadan yükselen buhar, güneş battıktan sonra, gökyüzünde yoğunlaşarak çiy şeklinde yağıyordu. Elinizi sürdüğünüz her yer ıslak olurdu. Cide'nin bu nemli iklimi, babam için çok da elverişli değildi. Ciğerlerinin beşte üçü yoktu ve böyle havalarda soluk almakta zorluk çekiyordu. Yemeği balkonda yemek, onun sağlığı açısından doğru değildi. Ben, bunu düşünerek, "Pencereyi açar, denizi yine görürüz baba..." dedim. O ise, ısrarını sürdürdü ve biz masayı balkona kurduk.

İstanbul'daki eski tramvay vatmanlarından Ekrem Tekiner adında bir tanıdığımız vardı. Onun Cide'deki beş katlı apartmanının son katındaydı babamın kiracı olarak oturduğu ev.

Güneş artık kaybolmaya, evlerde ışıklar yanmaya başlamıştı. Uzun bir süredir baba-oğul oturup dertleşememiştik, ayrılığın verdiği özlemle konuştuk uzun uzun. Cide'de durumun pek de iyi olmadığını, aydın kesimdeki insanların baskı altında tutulduğunu, onların çeşitli nedenlerle sürüldüğünü ve Cide'ye de dışarıdan sürgün gelenlerin olduğunu anlattı. Okulun, sağlık ocağının ve devlet kurumlarının gittikçe bozulduğunu üzülerek söylerken, kapı çalındı. Gelen, ev sahibimizdi. İçeri girer girmez, elinde silah tutuyormuş gibi bir hareket yaparak "Dın dın dın!.." yaptı. Babam da, "Bırak şimdi şakayı, şimdi oğlumla konuşuyoruz!" dedi ve ev sahibini tersledi. Sonra o gidince, biz sohbetimize kaldığımız yerden devam ettik. Gece geç saatlere kadar balkonda oturup, geçmişten konuştuk, geleceğe dair düşüncelerimizi paylaştık.

Sabah kalktığımızda, gazete almak için kasabaya indim. Orada beni gören dostlarım, hemen çevremi sararak, "Hangi akla hizmet dün akşam balkonda oturdunuz?" diye sordular.

Bu sorudan hiçbir anlam çıkaramadım.

"Ne sakıncası vardı balkonda oturmamızın?" dedim.

Bir önceki gündüz, babamın oturduğu apartmanın karşısında olan, sandalların depolandığı ve korunduğu salhanenin yola bakan kısmına büyük bir kâğıttan afiş asmışlar...

Apartman Taranacak!*

1980 yılı sonbaharının güzel bir günüydü... Her zamanki gibi erken kalkmıştım. Komşularımda bir tedirginlik seziliyordu. Hele kat komşularında... Çok geçmeden açıkladılar, çekinerek. Evimizin tam karşısındaki yapı yıkıntısına bir pankart konmuştu.

"Rıfat Ilgaz, bu apartmandan çıkarılmazsa 31 Ağustos gecesi taranacak!" diye yazılıydı pankartta.

Bunu ilk gören, komşumuzun geliniydi. Okumuş, öfkelenmiş, yırtıp bahçeye atmıştı. Evdekilere anlatınca olay açığa çıkmış, pankartın yırtıkları yetkililerin eline geçmişti.

Olanı biteni sanki İstanbul'da duymuş gibi, oğlum Aydın, Cide'ye beni görmeye gelmişti, akşama doğru. Keyfi kaçmasın diye olanları anlatmamıştım kendisine.

(*) *Kırk Yıl Önce Kırk Yıl Sonra* adlı kitabından...

Hava kararırken akşam hazırlığına geçen Aydın, balkondaki masayı donatmış, lambaları da yakmıştı. Beş katlı evde lambaları yanan, yalnızca bizim kattı. Ev sahibi durumu görünce dayanamamış, kalkıp gelmişti, bizi uyarmaya. Aydın'ın, durumu anlamaması için Amerikan gangsterleri gibi sözde otomatik silahlarla ta ta ta tarama gösterileri yapıyordu. Yanımızda durmanın, birkaç bakımdan sakıncalı olacağını düşünerek bizi kaderimizle baş başa bırakmak zorunda kalmıştı. Baba oğul geç vakitlere kadar oturmuş, güzel gecenin tadını çıkarmıştık, taramacılara inat!

Cide'nin Papazını Yakaladık!

Yani, biz o gece ışıkları yakarak, bizi öldürmeye niyeti olan insanların karşısında daha rahat çalışabilmeleri için ortaya çıkmıştık!

Olanları duyduğum zaman koşarak eve geri geldim.

"Ya baba, sen ne yaptın? Madem böyle bir olay vardı, niye bana söylemedin?" diye sorduğumda, "Niye rahatını kaçırayım ki?.. Baba oğul oturduk içtik. Eğer öldüreceklerse öldürsünler!" dedi.

Yetmiş yaşına gelmiş bir insandaki bu cesaret bende büyük izler bıraktı. Rıfat Ilgaz'ın hedef olması ve o evde oturduğu için öldürüleceğinin söylenmesi, çok geçmeden sıkıyönetimin geleceğinin sinyallerini de veriyordu. Demek ki, kasabada bazı kişiler artık birileriyle uğraşmaya başlamıştı.

Babamı, istemeye istemeye Cide'de tek başına bırakıp İstanbul'a döndüm. Eş, dost, savcı ve hakimden, babama göz kulak olmalarını istemekten başka yapacak bir şeyim yoktu.

Bu olayın üstünden bir yıl geçmemişti ki, haziran sonlarında *Milliyet Sanat* dergisinden bir dostumuz röportaj yapmak için babamın Cide'deki evini aramış. O sırada Cide telefon santralı manyetoluydu; önce santral aranıyordu, sonra santraldaki memur, aranılan kişiye bağlıyordu. Dostumuz memurdan kendisini Rıfat Ilgaz'a bağlamasını istediğinde, ondan "Rıfat Ilgaz tutuklandı!" yanıtını almış.

Merakla beni aradı, bunun doğru olup olmadığını sordu. Benim de henüz haberim olmamıştı, bilgim yoktu.

Kendi olanaklarımla konuyu araştırdığımda, konuştuğum Cideli dostlarım bana olayı anlattılar...

Babam, evinden alınıp aşağıya indirilmiş. Evin çevresinde otuz sekiz kişilik mavi bereliler ekibi!

Babam o sırada *Yıldız Karayel* adlı romanını yazmaktaydı. O kitabı yazdığı sırada odası basılmış. Romanın da bitmesine otuz sayfa kadar kalmış. O yetkililer, babama tutuklandığını ve bir an önce hazırlanması gerektiğini söylemişler.

İşte bir Rıfat Ilgaz mizahı daha:

Babam, "Tamam, evi terkedeyim; ama burada bulunan gazete, dergi ve kitapların tek tek önümde zabıt tutularak kayda geçirilmesini istiyorum!" demiş.

Beş saat süren bir zamanda, bütün belgelerini de listelettirmiş. O günkü sıkıyönetim yasalarına göre; evinde bulu-

nan bir kitaptan, bir gazeteden ya da bir dergiden fazla sayıda varsa, onları başkalarına dağıtmak üzere elinde bulunduruyor diye suçlanabiliyordu insanlar. Babam da bunu engellemek için, gelen askerlere saatlerce evde ne var ne yoksa yazdırmış. Bu arada, askerler aynı zamanda babamın kitaplara düştüğü notlara ya da kitaplarda altını çizdiği satırlara da bakmışlar, suç unsuru bir 'açığını' yakalayabilir miyiz diye...

Sonra babamı kasabanın biraz dışında kalan evinden alıp merkeze kadar üç-beş kilometrelik yolu yürütmüşler.

"Cide'nin papazını yakaladık!" diyerek...

Yetmiş yaşındaki bir adamı, elleri kelepçeli ve gözleri bağlı bir şekilde hemşehrilerinin önünde yürütmek, çağımız için utanç verici olaylardan biridir. Bu tamamıyla Cidelilere gözdağı vermek için yapılmıştı.

Ne gerekçeyle tutuklandığını sonradan araştırdığımda şunu gördüm:

Cide sahilinin en güzel noktasına, bir kereste fabrikası kurulmuştu. Babam yerel bir gazetede; tek gelir kaynağı turizm olan Cide'de bu fabrikadan yükselen pis koku ve duman yüzünden sahilde durulmaz hale geldiğini yazmış.

Fabrikanın sahibi de bu yazı üstüne sıkıyönetim komutanını fabrikasında misafir edip ona babamla birlikte öğretmenden mal müdürüne kadar altmış beş aydın insanın adını vermiş. Adını verdiği insanlar arasında, oğlunu sınıfta bırakan öğretmenden buna ses çıkarmayan lise müdürüne, kendisinden fazla vergi istediğini düşündüğü vergi memurundan mal müdürüne kadar uzanan altmış beş kişilik bir liste... Bu liste, fabrikanın kafeteryasında içilen içki eşliğinde sunulmuş komutana. Komutan da,

"Bunların hepsini alın götürün!" diye emir vermiş.

İşte, Rıfat Ilgaz, böyle bir listede adı geçtiği için, yetmiş yaşına ve rahatsızlığına bakılmadan Kastamonu'ya götürülmek için tutuklandı. Önce stadyumun orda bulunan jandarma komutanlığının avlusunda bu kişiler toplanmış, stadın ortasında biriktirilmişti. Ne acı ki, çevrede bulunan evlerde oturan yüzlerce kişi, babamın 'başı çeken kişi' olarak ortaya oturtulduğunu ve sonradan gelenlerin de babamın çevresine yerleştirildiğini görmüşler... Bu korku ve dehşeti herkes yaşamış, hissetmiş.

Babam sonradan içeri alınmış. İfadesi alınırken, "Otur buraya!" denmiş ve zorla oturtmuşlar. Babam da, tepki göstermek isteyerek gözlerini açıp oturmuş, "Ne yaparsanız yapın!" demiş.

Ön ifadeler alındıktan sonra, sağlık kontrolu yapılıyor. Cide'nin en gözde doktorlarından biri babamı muayene edip, sağlam raporu veriyor... Ciğerlerinden hasta olan ve yıllardır tüberkülozla boğuşan bir adamı hapishane koşullarının ne duruma sokacağını düşünmeden sağlam raporu vermek, doktorluk açısından da utanç vericidir!

Toplanan mahkûmların Kastamonu'ya sevkiyatı askerî araçlarla olmuş. Araçlara bindirilen bu tutuklular, gruplar halinde, anayollardan değil de dağ yollarından Kastamonu'ya götürüldüklerinde, sıkıyönetim komutanlığı ve Ankara'dan sivil ekipler babamı ve birlikte olduğu aydınları suçlu bularak, hapishaneye gönderme kararı almışlar; fakat Kastamonu'daki ve çevre ilçelerdeki hapishaneler çoktan dolup taştığı için akıllarına bir yer gelmiş:

Kastamonu Et ve Balık Kurumu mezbahası!..

Orada, mahkûmlar gözleri bağlı ve ayakta bekletiliyor, nöbetleşe çalışan jandarmalar tarafından da gözetleniyorlar. Babamın orada bulunduğu dört günde verilen emir şuydu:

"Sürekli ayakta duracak, gözleri bağlı, duvara ellerini dayayacak, bacaklarını açacak!"

Eve döndüğü zaman gördüm ki, babam bu verilen emre ara sıra uymamış; çünkü dizinden aşağıda değişik yerlerde ödemler oluşmuştu. Yetmiş yaşındaki Rıfat Ilgaz'ı dört gün boyunca ayakta bekletenler, en ufacık bir yorgunluk belirtisi gösterdiğinde de onu sözle değil tekmeyle uyarmışlardı!

Askerlerin içinden Samsunlu Azem adlı bir genç, babama "Amca, ben nöbetteyken sen kaçamak oturabilirsin; gelen olursa ben sana söylerim." demiş.

Yıllar sonra Azem bizi aradı, İstanbul'a gelmişti çünkü... Yalnız gelme nedenini duyunca çok üzüldük.

Azem'in geçirdiği trafik kazası sonucunda iki bacağı kesilmiş ve Şişli Etfal Hastanesi'nde tedavisi bittikten sonra bizimle görüşmek istemiş. İstanbul'a ilk gelişinde, birinci bacağının kesildiğini, o günlerde bize ulaşamadığını; ikinci gelişinde ise babamın karşısına iki bacağı da olmayan birisi olarak çıkmaya utandığını söyledi. Çok duygulanmıştım...

Babamın yaşlı olmasına karşın iki bacağını açarak ayakta durmasına gönlü el vermeyen asker Azem, bugün iki bacağı da olmadığı için utanıyordu babamdan...

Cezaevinde*

(...)

"Adın ne?" diye soruyorum, yanımda oturan mavi bereliye.

"Azem..." diyor.

Karadenizliydi, belliydi; ama neresinden, doğusundan değildi. Yanıtladı sorumu:

"Samsunlu'yum amca... Samsun'un Havza'sından..."

"Samsunlu sayılırım ben de!" dedim, "Terme'de bitirdim ilkokulu. Altı sınıflıydı bizim zamanımızda okullar... Ne iş görürdün Havza'da sen?" diye sordum, "Askerlikten önce?.."

(*) *Kırk Yıl Önce Kırk Yıl Sonra* adlı kitabından...

"Sobacıydım. Kardeşlerim de... Kömür sobaları yaparız biz... 'Sözen' sobaları... Samsun'da bile satarız bu sobaları..."

Birden doğruldu. Bir patırtı duymuştu. Ayak sesleri...

"Yüzbaşı gelirse, kalkıp dikiliver duvarın dibinde... Bakmayın siz, iyi adamdır..."

Akşama doğru bizim Samsunlu Azem, yeni gelen nöbetçi arkadaşına koğuşun mevcudunu bildirirken Yılmazer'le ikimizi ayrıca tanıttı. Gözlerimiz bağsız oturabilecektik, şu yatakların üzerinde, yaşlıydık.

(...)

Bir Kitap – Üç Kuşak
İmza: Rıfat Ilgaz

Kastamonu'da yaşadığımız bu olaylar babamla birlikte bizi çok sarstı. Bu ülkede yetmiş yaşına rağmen hâlâ bir sanatçı işkence görebiliyordu demek ki...

1986'da yayımlanan *Ocak Katırı Alagöz* adlı şiir kitabında *Her Dilde* adında bir şiiri var. O şiiri okumanın tam zamanı:

Hangi dilde ağlar çocuklar,
Hangi dilde güler
Ağlamak her dilde tek anlamda
Çince, İngilizce, Türkçe...

Burnunu çeke çeke ağlamak
Belki biraz çocukça.
Ağlamak, hüngür hüngür,
Ağlamak, içini çeke çeke
İnsanca!

Benim güzel çocuğum,
Ya ağlatmak nece?
Kölelerden, tutsaklardan başlatıp
Günümüzün ozanlarına kadar...
Gözleri bağlı
Sorgularda, işkence evlerinde?

Çağına yakışır yaşamayı
Sevmeyi, düşünmeyi, çalışmayı
Kısıtlayan tüm yasaklar
Yasalardan değil yalnız,
Sözlüklerden bile atılmalı!

Zorla güzellik yok!
Ozan da olsa dizelerinde
Ağlatmaya zorlamak bizi,
Ne ozanca, ne insanca, ne uygarca

Bu şiirde, o günlere dair tüm duyguları saklıdır. Cide'den alınıp götürülüşü ile başlayan Kastamonu serüveni tam iki ay sürdü.

Babamı alıp İstanbul'a getirdim. Avcılar'daki evimizde bizle birlikte kalmaya başladı.

Ben, bir Türk vatandaşı olarak, Türk Hava Yolları'nda görevimi yaparken hep ülkemin çıkarları doğrultusunda hareket etmiş, yurt dışında katıldığım elliye yakın toplantıda devletimi temsil etmiştim; ama benim bu emeğimin ve çabamın değeri karşısında gördüğüm şu oldu:

Babam, bir sanatçı olarak tutuklandı, toplumdan dışlanmak istendi, işkenceler gördü.

Bu, baba-oğul bizi gerçekten yıktı...

Ekonomik veya başka nedenlerle, babamın yanına gidip geldikçe, onun hastane giderlerini karşılamak üzere, iş yerimden birkaç aylık avans çekmiş olmam, bizi madden zor durumda bıraktı o günlerde.

Bir vesileyle bu konu açıldı, babamla bu konuyu konuştuk. Babam kalktı, içeriye gitti ve yanında getirdiği çantalardan birinin içinden bir plaket aldı getirdi. Türk Basın Birliği Kastamonu Şubesi'nin Yılın Seçkin Hemşehrisi olarak birincisini kendisine verdiği ve üzerinde "Hemşehrimiz Rıfat Ilgaz'a saygı ve sevgi borçlarımızla..." yazan gümüşten plaketi bana uzattı ve "Bunu sat!" dedi.

Ben, böyle bir şey yapmanın doğru olmayacağını söyledim, "Hem bu ne kadar para getirir ki?.." dedim.

"Bugün için bizim işimize yarar!" dedi.

Onun ısrarı üzerine, ertesi gün Bakırköy'e gidip plaketi satmaya çalıştığımda, bu duruma alıcı konumundaki kişiler bile tepki gösterdiler, almadılar.

En sonunda eve geri döndüm. Babama, satamadığımı söyledim. O, ısrarını sürdürüyordu. Sonra bir aracı bulundu ve plaket satıldı. Aldığım parayla eve döndüğümde, "Şimdi git küçük bir rakı al, oturalım biraz balkonda!" dedi.

Balkonda otururken, yıkılmışlığımı fark etmişti.

"Ne yapacağız baba bundan sonra? Bütün kitapların kitapçılardan toplatılmış, yazı yazman yasaklanmış, adının anılması yasaklanmış..."

"Eh, bir yerinden başlayacağız!.." dedi.

Bizzat Sıkıyönetim Komutanlığı'nın gönderdiği yazıyı görmüştüm. *Cumhuriyet* gazetesinin panosunda, eğer hakkında yazı çıkarsa gazetelerin sıkıyönetim komutanlığı tarafından toplatılacağı uyarısı asılmıştı. Yani, birisi Rıfat Ilgaz'ın tutuklanıp hapishaneye konulduğunu bile yazsa, o gazete toplatılacaktı. Böyle bir kişinin, birkaç ay sonra ortaya çıkıp yazı yazması ya da kitap imzalaması olanaksızdı.

Tam o sırada, Egemen Bostancı, İstanbul'dan turneye çıkan ve İzmir'deki Enternasyonal Fuarı'nın 2300 kişilik açık hava tiyatrosunda Hababam Sınıfı Müzikali'nin halka sunulacağını ve bir ay süreyle her gece gösterileceğini söyledi.

Babam, yıllar önce bu oyundan alacağı paranın bir kısmını avans olarak çekmiş olduğundan, birkaç hafta oradan para alamayacağımızı söyledi; avansa sayılacaktı çünkü... Bizim oraya gitmemiz gerekiyordu; benim kırık dökük Murat 124 arabamla İzmir'e gidecektik. Babam, orada hem moralimizin düzeleceğini hem de bir miktar para bulabileceğimizi söylüyordu. Ben, görevli olduğum için sık sık izin alamıyordum. Bir de düşündüğüm, oraya gidecek kadar bile paramız yokken, İzmir'de nerede ve nasıl kalacağımızdı...

Babamsa, umudunu hiç yitirmiyor, "Hele bir yola çıkalım, benim bazı yayınevlerindeki kitaplarımı toplar, ondan sonrasını hallederiz!" diyordu.

Bana bu, hayalmiş gibi geliyordu; bu kadar umut dolu konuşmasını da anlayamıyordum. O bazı ayrıntıları düşünemiyor da benim onu frenlemem gerekiyormuş gibi geliyordu.

Sonunda yola çıktık. Yola çıkarken bana şunu söyledi:

"Susurluk'a saat dörtten önce girmeyi başaralım; ondan sonrası kolay..."

Hâlâ ne demek istediğini anlayamıyordum. Orada kimi göreceğimizi, ne yapacağımızı hiç anlatmıyordu. Bir bildiği olduğunu düşünerek, fazla da sorgulamıyordum.

Arabanın bagajı ve arka koltuğu silme kitapla doluydu. İzmir'e fuar merkezine vardığımızda onları imzalayacağını, o paranın en kötü olasılıkla bizim İstanbul'a dönmemize yeteceğini, o yüzden endişelenmememiz gerektiğini söylüyordu.

Benimse asıl merak ettiğim, İzmir'e nasıl varacağımızdı...

Susurluk'a saat dörtten önce vardık. Emlak Bankası'ndan bir bayanın adını verdi bana ve onu bulmamı istedi.

Bayanı bulduğumda çok şaşırmıştım; çünkü Cide'den bir yargıç dostumuzun eşiydi, anımsamıştım. Sevinçle birbirimize sarıldık. İzmir'e gitmekte olduğumuzu anlattık ona...

O da, eğer o gece onlarda kalmazsak eşinin çok üzüleceğini söyledi. Eşine telefon açtı hemen. O da geldikten sonra, bizi evlerine götürdüler.

Akşam yemek yerken, babam konuyu kitap imzasına getirdi.

"Bize burada kitap imzalayacak bir yer bulabilir misin?" diye sordu yargıç dostumuza.

Onun Susurluk'ta bize bu konuda yardımcı olabilecek bir çevresi vardır, diye düşünmüş.

"Derhal hocam! Yarın iki üç yerde imza yaparsın..." dedi.

Ben hâlâ nasıl bir izin alınacağını düşünüyordum. O zamanın kaymakamları, yöneticileri bu tür etkinliklere izin vermiyorlardı.

Sabahın erken saatlerinde, bu konuda küçük bir araştırma yapıldı ve sonunda Yargıç Bey'in ricası üzerine bir kitapçı, dükkânında babamın imza yapmasına izin verdi. Susurluk'ta bu haber hemen yayıldı. Öğretmenler, memurlar, öğrenciler kuyruğa girdiler...

Akşama varmadan, arabanın bagajına ve arka koltuğuna yığdığımız kitapların hepsi bitmişti. Geriye bir tane bile kalmadı. Parasal açıdan da rahatlamıştık; hatta neredeyse İzmir'e bu nedenle gitmemize gerek bile kalmamıştı.

Yargıç dostumuz da buna çok sevinmişti; bizimle bu coşkuyu paylaşmak için İzmir'e birlikte gitmeyi önerdi.

Susurluk'tan yola çıkıp İzmir'e varana kadar, Çerkez Ethem'den Atatürk'e; Birinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar birçok konu konuşuldu, tartışıldı.

İzmir'e geldiğimizde, artık ertesi gün Açık Hava Tiyatrosu'nda düzenlenecek olan geceyi düşünmeye başlamıştık.

Yargıç dostumuz bana Rıfat Ilgaz'ın o gecede halkın karşısına yeni giysileriyle çıkmasını söyledi. Ayrıca, "Bu geceyi de kız kardeşimde geçirirsek biraz tasarruf etmiş oluruz." dedi. Babamın giyinmesinin daha önemli olduğunu ekledi...

O zamanlarda, babamla ölçülerimiz birbirine tutuyordu. Hemen gittim, baştan aşağı bir takım elbise aldım. Gömleğinden ayakkabısına, kravatına kadar ne aklıma geldiyse hepsini aldım. Bu aldıklarımı kendisine giydirdiğimiz zaman, artık o da havaya girmişti.

"Bari bir de saç-sakal traşı olayım; beni berbere götürün..." dedi.

Ertesi gün, hiç unutmuyorum cumartesiydi, Açık Hava Tiyatrosu'na gittiğimizde, 2300 kişilik yerin tıklım tıklım dolduğunu gördük ve gururlandık. Herkes, Hababam Sınıfı Müzikali'nin başlamasını bekliyordu. 20:30'da birdenbire karardı bahçe ve sahne aydınlandı.

Ahmet Gülhan sahneye çıktı ve "Bu gece aramızda Rıfat Ilgaz var!" dediğinde, müthiş bir alkış koptu. 2300 kişiden yükselen alkış sesleri ve uğultular dinmek bilmedi...

Sonra babamı çıkarttık sahneye. Kendisini hep sevmiş, desteklemiş ve zor günlerinde yanında olmayı bilmiş halkı işte karşısındaydı!.. Saygıyla eğildi, selamladı halkını... Birkaç söz söyledikten sonra Ahmet Gülhan'a sarıldı. Alkış ve ıslıklar, sevinçle, coşkuyla sürüyordu.

Babam, yerine geçip oturduğunda, benim elimden tuttu. Avucu ter içindeydi, o nemli elini elime aldığım zaman kulağıma eğildi ve "Bak Aydın, halk bizi yine eski yerimize oturttu!" dedi...

Yetmiş bir yaşında Rıfat Ilgaz adeta yeniden doğdu. Ona yapılan bütün zulümler ve işkenceler karşısında, halk duyarlılığını göstermiş, o an sıkıyönetim olsa bile alkışlarıyla, sevinç çığlıklarıyla ona sahnede güç vermişti. Rıfat Ilgaz'ın yeniden doğuşu, İzmir'de fuarda, Hababam Sınıfı Müzikali ile gerçekleşti.

İstanbul'a döndüğümüz zaman, artık olaylara daha farklı bakıyorduk. Biraz daha umut, biraz daha cesaret ile dolmuştuk.

Yine o günlerde, Egemen Bostancı, Doğan Hızlan ve Yaşar Kemal, bir araya gelerek "Rıfat Ilgaz'a bu çektiği sıkıntıları unutturmak için neler yapabiliriz?" diye düşünmüşler; Şan Tiyatrosu'nda 70. yaş toplantısı yapmaya karar vermişler. Hazırlıklarını yaptık, kimlerin geleceğini planladık.

Ve 21 Aralık gecesi geldiğinde İstanbul'daki dostlarımız, Yunan, İngiliz ve Rus elçiliklerinden ateşeler, elçiler, benim iş yerimden arkadaşlarım, salonu olağanüstü bir kalabalıkla doldurmuştu. Rahmi Saltuk ve Selda Bağcan, sahneye çıkıp türküler söyledikçe, şiirler okudukça salondaki coşku doruğa ulaşmıştı. Konuşmacılar, Atilla Dorsay, İlhan Selçuk, Leyla Erbil, Şükran Kurdakul ve Doğan Hızlan'dı. Sunan, Candan Sabuncu idi. Her yapılan konuşma, söylenen söz alkışlarla karşılanıyordu. Babam, Doğan Hızlan'la birlikte sahneye çıkınca, kulakları sağır eden bir ıslık başlamıştı. Bu gece, Rıfat Ilgaz'ın İstanbul çıkartma-

sıydı. Sıkıyönetimin katı kurallarına karşın, aydın insanlar Rıfat Ilgaz'ın çevresinde toplanmış, bir araya gelmenin sevinciyle, babamın yeniden doğuşunu kutluyorlardı.

İşte bu kutlamadan sonra hızımızı aldık.

Rıfat Ilgaz, kitap fuarlarında sabah on birden akşam sekize kadar, durmaksızın dokuz-on saat kitap imzalamaya başladı. Her fuarda seksen saatten, on bir senede yaklaşık bin saat kitap imzaladı. Onun bu olağanüstü başarısı, Guiness rekorlar kitabına girecek denli büyüktü; bunu da okurlarının kendisini bir an olsun yalnız bırakmamasına borçluydu.

Babamın fuarda saatlerce kitap imzaladığı günlerden birinde, 12-13 yaşlarında bir çocuk, sırası gelince babama yaklaştı ve sayfaları yıpranmış eski bir kitap getirip önüne açtı. Aralarında biraz konuştuktan sonra babam bana seslendi:

"Bu çocuk elinde, dedesinin yıllar önce okul çağlarında aldığı kitabı getirmiş. İçinde Rıfat Ilgaz imzası var!"

Ondan sonra oğlu yine babama imzalatmış aynı kitabı kendi adına. Şimdi ise, üçüncü kuşaktan bu torun, dedesinin kitabını eline almış, getirmiş kendi adına imzalatmaya...

"Dedeme imzalamışsınız, babama imzalamışsınız; şimdi sıra bende!" diyordu; ama kimbilir o çocuk bugün belki de babam sağ olsaydı kendi çocuğuna imzalatacaktı.

Rıfat Ilgaz'ın Hababam Sınıfı, üç kuşak tarafından yaklaşık iki buçuk milyon adet okunmuş, beş kitap hemen hemen Kuran-ı Kerim'den sonra evlere en çok giren kitap olmuştur.

Merhaba Hababam Sınıfı!

1974'lerde arka arkaya yapılan ve hepsi de izleyiciler tarafından beğenilen altı film, yapımcı şirketin bir yenisi için sık sık girişimde bulunmasını getirdi beraberinde. Yıllardır, benimle yapılır yapılmaz tartışmasına girildi.

Babam, 1981 yılındaki tutuklamadan çıktığı zaman, bizi nasıl bir geleceğin beklediğini bilemiyorduk. 1983'te benim yayıncılığa başlamamla birlikte, önce babamın bütün kitaplarını tek çatı altında topladık. Baba-oğul dolu dolu tam on yıl yayıncılık dünyasında omuz omuza verdik. Birçok yayınevinin onun kitaplarının baskılarını yapıp yapmayacağı belli değildi; o kitapların hepsini alıp teker teker yeniden bastık. Anadolu'nun çeşitli illerinde, ilçelerinde ve hatta köylerinde konuşmalara çağrıldı babam, imza günleri düzenlendi. Onu çağrıldığı yerlere götürmek, o etkinlikleri organize etmek, o günlere kitap yetiştirmek bizi tatlı bir koşturmacaya sürüklemişti. Kitaplarının tamamını yayı-

HABABAM SINIFI
Merhaba
ARZU FILM - FİDA FİLM
RİFAT ILGAZ
HALİT AKÇATEPE HÜLYA KOÇYİĞİT MEHMET ALİ ERBİL ZEKİ ALASYA SÜMER TİLMAÇ ZİHNİ GÖKTAY
MEHMET ALİ ALABORA ŞAFAK SEZER CENGİZ KÜÇÜKAYVAZ MELİH EKENER PEKER AÇIKALIN NEHİR ERDOĞAN
ERCÜMENT SERPİL YELİZ YEŞİLMEN ÇETİN ÇİFTÇİOĞLU TUNCAY AKÇA OLYHUN YILMAZ OFELYA KÜÇÜKAYVAZ
VE AYŞEN GRUDA VE BÜLENT KAYABAŞ VE EROL BÜYÜKBURÇ
MUSTAFA ZİYA ÜLKENCİLER İSMAİL KALKAN ŞENOL ZENCİR CENGİZ ÇAĞATAY
MELİH KİBAR KEMAL KENAN ERGEN ERTUNÇ ŞENKAY
KARTAL TİBET
www.hababamsinifi.com
SİNEFİLM
FİDA

nevi çatısı altında toplamak tam on bir yılımı aldı. 1993 yılının 7 Temmuz günü, Sivas'taki katliamın hemen ardından gözlerini yumdu, gitti.

Ölümünden on beş gün önce, sanki kendisi de bir şeyler hissetmiş gibi, aniden Akçakoca'dan başlamak üzere, Zonguldak, Bartın, Cide'yi kapsayan bir yolculuğa çıkacaktı. Arkasından Kastamonu'daki Gölköy Öğretmen Okulu'nda yapılacak olan toplantıya katılacaktı. Bu program, benim bile kaldıramayacağım zorlukta bir turne olacaktı. İlk olarak Karabük'ten başladık. Babam, Karabük'te olağanüstü bir ilgi gördü. Geçmişte de oraya sık sık gider, dostlarıyla görüşürmüş. Orada çıkan bir dergide de arada bir yazıları yayımlanırmış. Karabük, onu bağrına bastı yeniden. Ve son kez... İlginç bir rastlantı olsa gerek; Dursun Akçam'ın oğlu Alper Akçam da oradaki SSK hastanesinin başhekimiydi. Bizi o ağırladı. Alper'in evi yedi katlı bir apartmanın son katındaydı. Babam, yorucu bir imza gününün ardından oraya çıkamazdı. Bir sandalyeye oturdu ve ben de Alper ile birlikte sağlı sollu tutarak onu üst kata kadar taşıdık. Dost evinde o geceyi geçirdik. Ertesi gün yeniden yollara düştük. Zonguldak'a geldiğimizde çok ilginç bir durumla karşılaştık. O anda bir festival düzenleniyordu Zonguldak'ta. Vilayet binasının önündeki boş alanın bir bölümünü de yazarların imza günü etkinlikleri için ayırmışlardı. Babamın imzasını da, vilayet binasının hemen önüne koydukları masada düşünmüşlerdi. Masanın önünde de, uzayıp giden bir kuyruk oluşmuştu çoktan. Babam bunu gördüğü zaman çok mutlu oldu ve şunu söyledi:

"Ben hiçbir zaman bir vilayet binasının önünde duramamıştım. Böyle binalara ben yalnızca soruşturma için girip

çıktım. Bak, ilk defa önünde oturup saatlerce kitap imzalıyorum."

Zonguldak Valisi de geldiği zaman, kuyrukta imza için bekleyen insanlara, "Aman, bu valiyi kaçırmayın! Kültürden, sanattan anlıyor." demişti babam.

Asıl son Bartın'da başladı.

Bartın, babamın çocukluğunun da geçtiği bir yer olduğu için önemliydi. Orada da, Esen Aliş'in sahibi olduğu Azim Kitabevi'nde kitaplarını imzaladı. Kitap imzalaması bittikten sonra otele döndüğümüzde çok yorgun görünüyordu. Mehmet Saydur geldi, "Hocam, bir saat sonra da Bartın Kültürevi'nde konuşmanız var." dedi. Babam bunu duyunca şok oldu; çünkü ateşi de yükselmeye başlamıştı. Cide'de babamın en yakın dostlarından Minibüsçü Süleyman'ın Cide'den getirdiği ekibin içinde yer alan Doktor Sıtkı Kesedar geldi. Ateşinin 39,5'a yükseldiğini gördük. Yarım saat sonra da konuşması başlayacaktı. Vazgeçirmeye çalıştık; ama salon dolmuştu şimdiden. Köylerden, dağ okullarından gelen büyük bir kalabalık sabırsızlıkla babamı bekliyordu. Programın iptal olması için çok geçti. Babam, çare olarak, orada bulunanlara, "Bana Cide'den söz ederseniz ateşim düşer." dedi. Herkes, Cide'de olan olayları anlatmaya başladı. Oradaki dostlardan haberler verdiler. Onların selamlarını ilettiler. Cide'de olup bitenleri dinledikçe, babamın ateşi düşüyordu. Memleketinden haberler almanın psikolojik olarak nasıl büyük bir etki yaptığını ve Cide'yi ne kadar çok sevdiğini, o ortamda bulunan dostlarla birlikte bir kez daha gördük. Sonra çıktı ve konuşmasını yaptı.

Ancak, Bartın'dan daha ileriye gidemedik, kendini yorgun hissetti. İstanbul'a döndük.

Ne acı ki, İstanbul'a dönüşümüzden sonra da Sivas Olayı oldu. Sivas Olayı bütün moralimizi bozdu. Biz olayı babamdan sakladık; ama çok yakın dostları Asım Bezirci ve Nesimi'nin ölüm haberi gelmekte gecikmedi. Olayı duyduğu zaman bana, "Bak Aydın!" dedi, "Firavunlar tabletleri kütüphanede kırdı. Hitler orduları Avrupa'da bütün kütüphaneleri yaktı. Dünya tarihinde ilk kez aydınları bir binaya koyup yaktılar."

Ertesi gün, *Cumhuriyet* gazetesinde şu görüşü yayımlandı:

"Artık hiçbir şeye inanmıyoruz. Yaşama da inanmıyoruz. Artık yaşam yalama oldu. Evden dışarı çıkmamak mı lâzım? Bizim aklımız ermez oldu. Asım benim çok eski dostum. Benim için yıllarca çalışıp kitaplar yazan değerli bir yazar. Yazar, kitapları yalnız kendisi için yazmaz. Kitaplar birer sevgi derlemeleridir. Asım aylarca günlerce benimle yattı, kalktı. İyi günlerimde gülmüş, hapishanelerle, kelepçelerle ağlamış. Gözlerinin önünde 81'de kelepçeliyim. Asım yanımda, Türkiye'de yaşama da ölüme de inanılmıyor. Asım Bezirci yaza yaza kayboldu gitti işte. İnsanca yapabileceğimiz tek şey şimdi Asım'ı saygıyla anmak."

Asım Bezirci, Nesimi ve Ankara'da beraber olduğu folklorcu gençler, şairler... Hepsinin öldüğü haberini alınca, babam da çekti perdeyi, kapattı kepengi, göçtü gitti.

Bu ansızın gelen ölüm, beni gerçekten çok üzdü. Nasıl toparlayacağımı, kitapların telif haklarına sahip olan kişilere nasıl bir hukuksal yöntemle yaklaşacağımı düşündüğüm sıralarda, bir de kültür merkezi binası satın almıştım Taksim'de, dolar karşılığı... Türk lirasının da dolar karşısında günden güne değer yitirmesi sonucu, borçlarını ödeyemez duruma gelmiştim. Diğer yandan da, ölüm sonrası hak iddia eden, telif isteyenlere karşı on yıl sürecek yorucu bir hukuksal savaş verdim.

Bir yandan da, basılmayan ve baskısı biten kitaplarını belli bir biçime koymak için bir grafiker arkadaşa gereksinim duyduk. 1998-1999'larda arka arkaya çıkan reklam tanıtım ve benzeri grafik çalışmaları için Cem Günübek adında birisiyle tanıştırıldım. Eşi Emine Günübek ile birlikte çalışıyorlardı. Onların grafik çalışmalarından destek alacağımı umut ederek, güvendim ikisine de. Gelişen teknolojiyle birlikte, bilgisayar, tarayıcı, yazıcı ve programların en son modellerinin edinilmesi gerekiyordu; çünkü ellerinde var olan teknik olanaklar çalışmalarımız için yeterli değildi. Çalışmalarımızın altyapısının tamamlanması için ben de elimden geldiğince destek olmak istedim; böylece birlikte çalışmaya başladık. O yılların modası leasing yoluyla bir firmadan dolar bazında yüklü bir fiyata program satın alındı. Teknik donanımın bir an önce sağlanması için, karşılıklı güvene dayanarak, yaptıkları harcamalara kefil oldum. Ne yazık ki, bu, benim yaşamımın en zor günlerini geçirmeme neden oldu. Cem ve Emine Günübek'in yapmış oldukları hileli iflas yöntemleri, klasik intihar numaraları, arabalarına giren hırsızların vergi ve çek defterlerini çaldığını bahane ederek bunalıma girdiklerini söylemeleri, beni anlatılması güç zorlukta geçen bir sürece soktu. Onların ortadan kaybolmalarıyla korkunç bir borcu ben yüklenmiş oldum. Birlikte çalıştığımız günlerde bana verdikleri çeklerin de ödenmemiş olması, çeklerin arkasına kendi imzamı koyup bankalarda krediye dönüştürmem o süreci benim için daha da zorlaştırdı. O günkü hükümetlerin yaptığı belki piyasa için en olumsuz davranış, çek sahiplerinin hapis cezalarının affedilmesi ve bu kişilerin borçlarının ancak icra yoluyla alınacağı yönteminin seçilmesiydi. Piyasada ödenmeyen binlerce çek, bir anda, elinde son kalan ve onu başka yerde kullanan kişilerin elinde patladı. Çekleri ödememe niyetinde olan kişiler de

karşımıza "Canını mı alacaksın?" diye çıktılar. Borçlarını inkar ettiler, ödememe yöntemini seçtiler. Benim de yapacağım tek şey kaçmaktı; ama onuruma yediremedim. O ödenmeyen çekleri, uzun bir sürede, neredeyse gece-gündüz çalışarak ödedim. Cem Günübek, eşiyle birlikte hâlâ kaçmakta. Kendileri yüzünden doğan bu borca en ufacık bir destekte bulunmamakta... Sonuç olarak, işsiz ve parasız olmalarından sözederek borçlarını bana ödetmiş oldular. Bu olaya benzer birçok olay, 1920'lerin ABD'sinde de olmuş. Hep "Türkiye, ABD'nin elli altmış yıl gerisinde!" deriz; demek ki doğru... Yaklaşık seksen yıl sonra, Türkiye'de borçlarını ödemeyen bir grup, bilinçli olarak yapmış oldukları bir hile sonucunda, hükümetten aldıkları güçle, diğer kişilere ödettiler.

Aynı günlerde Arzu Film ile geçmiş filmlerin bağlantılarını kurmaya çalıştım. Ertem Eğilmez'i de kaybetmiştik babam gibi; şimdi karşımda oğlu Ferdi Eğilmez vardı. Ferdi de yapısı gereği, genç ve birçok konuya şimdiki kadar vakıf değildi. On yılda onunla diyaloğumuzu geliştirerek, teliften kaynaklanan sorunları konuştuk, tartıştık. Benim tek sezdiğim, Ferdi'nin içten tutumuydu. Beni güçlendiren, onunla diyaloğumu geliştiren de onun olumlu yaklaşımıydı. Ferdi'nin de tek arzusu, babasının bir dizi halinde yaptığı Hababam Sınıfı filmlerinin devamını getirmekti. Bu benim için, sonunu göremediğim bir macera da olabilirdi; fakat Ferdi'nin bağlantı kurduğu kişiler, benim de güvendiğim, önemsediğim dostlarımızdı. Onlarla yaptığı konuşmaları, bana da aktarıyordu. Bense bir türlü filmin yapılabileceğine inanmadım, ne olacağını kestiremiyordum. Yeni filmin yapılması konusunda, benim senaryoya karışıp karışmayacağım da tartışılıyordu.

Yalnız babamın değişmeyen bir düşüncesi vardı:

Bir gün bu filmi birisi doğru dürüst yapacak, tiyatroları yeniden gündeme gelecekti.

Hatta onun en büyük arzusu, Küçük Sahne gibi bir yerin, bir okul gibi sürekli Hababam Sınıfı öğrencileri yetiştirmesi ve oyunun sürekli orada oynanmasıydı.

Yaşları büyüyünce o öğrenciler, belki de o okulun yöneticileri olacaktı. Bu tiyatro, İstanbul dışındaki illerde de nam salacaktı...

Örneğin, Amerika'da veya Londra'da oynayan Cat Oyunu... Ben ne zaman oralara gitsem, gazetelerde hep reklamlarını görürdüm. Bu, bitmeyen, sürekliliği olan bir tiyatro oyunuydu.

Babam da böyle bir tiyatro istiyordu. Oradan yetişen öğrencilerin, Türkiye'ye dağılarak, çeşitli kentlerde aynı geleneği sürdürmelerini hayal ediyordu.

Hababam Sınıfı kitaplarından üçü zaten tiyatro oyunu; roman da oyunlaştırılabilir yeniden...

Devlet ve Şehir Tiyatroları, Hababam Sınıfı'na 'çoluk çocuk işi bir müsamere' olarak görmekten vazgeçip bunu 'ciddi' olarak ele alsa, tiyatroya olan ilginin artmasında katkı sağlayacağına eminim...

Benim de bu konuda şöyle bir düşüncem var:

Bir sponsor, bir destek bulabilirsek eğer, (ya da birkaç kurum ortaklaşa da yapabiliriz), bir yarışma açmak... Belirli illerde lise öğrencilerinin kendi aralarında verecekleri karar doğrultusunda oyunlardan bir tanesini seçerek sahneleseler. Yedi bölgede yedi jüri belirlense ve o bölgelerde seçmeler yapılsa... Buralardan seçilecek ilk üç oyun, daha sonra büyük jüri karşısına çıksa... Yedi bölge yarışsa...

"Oyuncu bulamıyoruz, izleyici bulamıyoruz!" diye yakınan tiyatrolar için de olumlu bir ortam yaratır bu yarışma. Hababam Sınıfı'nın yeniden doğuşu ile birlikte, tiyatromuz birçok genç yetenekle de tanışır.

Geçmiş yıllarda Anadolu'dan okullar ararlar, "Biz Hababam Sınıfı'nı oynamak istiyoruz." diyerek izin isterlerdi bizden.

Artık bu tür istekler gelmez oldu. Anadolu'daki çocuklar, yaşadıkları kentlerde artık tiyatro göremedikleri için, tanımıyorlar ne olduğunu ve bu yüzden de hiç heveslenmiyorlar.

2003'ün son aylarında Malkara'dan bir çağrı aldım. Oradaki lise öğrencileri, kış demeyişler, yağmur çamur demeyişler, Hababam Sınıfı'nın tiyatrosunu hazırlamışlar. Büyük bir salonda da, oyunlarını sahnelediler. İnanın, geçmişteki Ulvi Uraz Tiyatrosu'nda oynayan oyuncuları izliyormuşum gibi geldi. Oyuna kendimi kaptırıp, defalarca kahkahalarla güldüğümü anımsıyorum.

Bu neden başka yerlerde de olmasın?..

Malkara'daki gençlerin başardıklarını, diğer kentlerimizdeki gençlerimiz de başarabilir. Yeter ki, benim bu düşünceme sıcak bakacak eğitmenlerimiz olsun. Elbirliği ile, karşılıklı bir yardımlaşma ve dayanışma ile, gerçekleştirilmesi hiç de zor olmayan projeler bunlar. Belki, Hababam Sınıfı oyunları okullarda başlayacak, Devlet Tiyatroları'nda son bulacak... O günkü öğrecilerin eski çocuksu deneyimleri, onlara büyüyünce şevk verecektir.

Ben filmi de böyle düşündüm. Çoğu kişi, Hababam Sınıfı filmlerinin eski oyuncularının yine olmasını istiyor; ama o

oyuncuların bir kısmı aramızdan ayrıldı, bir kısmı da çok yaşlandı. İçimizde onlardan daha yetenekli demiyorum; ama çalıştıkça, deneyimleri arttıkça onların yeteneğine erişebilecek güçte genç oyuncular var. Yeni Kel Mahmut'lar, yeni İnek Şaban'lar, Güdük Necmi'ler, Refüze Ekrem'ler neden yetişmesin?..

Hep örnek olarak veriyorum; Shakespeare'in *Hamlet* oyunundaki başarı bir kere yaşanmadı ki... Yüzyıllardır oynanıyor ve her defasında aynı ilgiyle karşılanıyor. Yapıtın iyi oynanması tümüyle oyunculara ve yönetmene bağlı. *Hamlet*, kalıcı bir yapıt olmasıyla bugün bile sahnelenebiliyor; izlediğimiz oyundan hoşnut kalmazsak, Shakespeare'in yapıtını değil, o yapıtı sahneleyemeyen oyuncuları eleştiriyoruz. Demek ki, Hababam Sınıfı da yapıt olarak bu kadar beğenilirken, oyunlarında ya da filmlerinde değişik adlar görev alabilirler... Önemli olan, o oyuncuların o yapıtın hakkını vererek oynayabilmeleri; adları önemli değil...

Bu nedenle, Ferdi Eğilmez'in genç bir film yapımcısı olarak, bu çabasına hemen "Olmaz!" demek istemedim ve üzerinde çok düşündüm. Yeni film için bütün hazırlıkların tamam olduğunu söyleyip de ben de bu filmin yapımına izin verdiğimde de doğru karar verip vermediğim konusunda derin endişelerim vardı.

Babam, Ulvi Uraz'ın oyunu ilk sahneye koyduğu anda neler hissettiğini anlatmıştı; oynanırken oyunu izleyememiş, kulisteki bara oturarak salondan gelen alkışları duymaya çalışmış. İçeriden gelen beğeni haberlerini beklemiş.

Belki tiyatrosu başarısız olsaydı, ardından yeni oyunlar da gelmeyecekti. Her başarı, yeni bir umut da getiriyor beraberinde...

Üç sanatçının oğlu olarak; ben, Ferdi ve Ferruh Doğan'ın oğlu Fida Film'den Murat Akdilek, bir araya geldik. Yeni filmin adı üzerinde tartıştık önce. *Merhaba Hababam Sınıfı* olmadan önce, filmin adı olarak *Hababam Sınıfı Forever* düşünülmüştü. Bu addaki 'forever' sözcüğü bana itici gelmişti. Amerikan özentisi bir addı... Hele Türk şiirinde söz sahibi olan, *Türkçemiz* şiirinin sonunda *"Sev Türkçe'ni çocuğum / Dilini sevenleri sev"* diyen bir şairin bir yapıtının yabancı bir sözcükle birlikte anılması beni üzerdi. Sağolsunlar, bana anlayış gösterdiler. Daha doğrusu, anlayış dahi göstermelerine gerek kalmadan, beni haklı buldular.

Senaryo konusunda ise; insanların yazdıklarına bile sahip çıkmadıkları, yazdıklarının arkasında bile durmadıkları bir ortamda, senaryo hakkında benim konuşmamın ne kadar anlamlı olacağı ya da 'olmaz' dediğim yerler değiştirildikçe ve bu iş uzadıkça belki aradaki iyi niyete dayanan ilişkinin de tamamıyla kopacağı gibi olası durumlar üzerine düşününce deyim yerindeyse havlu attım. "Hadi bakalım, hiç karışmadan, hiç görüşmeden ne çıkacak ortaya?.." diyerek geri çektim kendimi...

Ferdi, babasından kalan filmleri ortaya döküp tek tek inceledi ve o filmlerden bir kolaj yapmaya çalıştı. Filmde Rıfat Ilgaz'ın asıl tiplemeleri daha farklı yorumlanarak sunuldu; çünkü önceki filmlerde oyuncusuyla birlikte özdeşleşen o tiplerin izleyiciler üzerindeki nostaljik etkisini kırmak çok zor olabilir diye düşündüler. Benim gördüğüm, genç oyuncuların bu filmde oldukça başarılı olduğudur. Filme değişik bir hava, ayrı bir renk kattılar. Filmin gişede başarılı olmasıyla birlikte, gelen tepkilerin de olumlu olması, bu yetenekli gençlerin daha sonraki filmler için cesaretini de artırdı; üzerlerindeki baskı kalktı artık.

Benim filmler ve tiyatrolar ile ilgili yapılmasını asıl istediğim, Hababam Sınıfı romanının dışına çıkılmadan, asıl karakterler ve öyküler korunarak bir filmin yapılması ya da bir oyunun oynanması... Daha iyi senaryolar ve daha iyi oyuncularla bir gün bunun da başarılacağına inanıyorum.

Kitaba sadık kalınmasını isterken, bununla tek kitabı kastetmiyorum. Tek kitabı ele alarak senaryo çıkarmak belki zor gelebilir; ama eldeki beş kitaptan güzel bir kolaj çıkarılabilir.

Hatta hedef de büyütülebilir; neden yalnızca Türkiye'de olsun ki bu film?..

Yabancı filmlere bu kadar özeniyoruz ve bunlardan kendimize pay çıkarıyoruz da, neden bizim bir filmimiz dünyanın değişik toplumları üzerinde aynı etkiyi yaratmasın? İnsanın yapısal ve kişilik özelliklerine kadar inen öğretmen-öğrenci ilişkileri konusunda, bizimle aynı düşünceleri paylaşacak olan yabancı izleyiciler de olacaktır. Hababam Sınıfı, evrensel düzeyde izleyici yakalayacak içerikte bir yapıttır. Elimizdeki bu müthiş hazineyi değerlendirmeliyiz. Masraftan kısılmadan, yeterli bütçe ayrılarak girişilecek bu çapta bir çalışma, zaten kısa zamanda uğruna harcanan parayı da çıkaracaktır; yeter ki, biz kendimize güvenelim.

Sonuçta, 2004 başlarında ortaya yeni film çıktı. En doğru kararı zamanla yine halk verecek...

Hababam Sınıfı romanının kahramanları, üzerinden elli yıl geçmesine karşın bugünkü genç kuşaklar tarafından hâlâ benimsenebiliyorsa, bunu iyi değerlendirmemiz gerekir. Hababam Sınıfı'nın asıl felsefesi, daha çağdaş bir eğitim, çocuklara doğru yaklaşım, büyüklerin küçükleri

anlaması... Yapılan filmlerin içinde, bu felsefeye az da olsa yer verildi; ama hiçbir zaman yeterli derecede değil...

Hababam Sınıfı filmleri bana hep 1970'lerdeki o çok oyunculu, kalabalık kadrolu İtalyan filmlerini anımsatıyor. O filmler de bugün bile severek izleniyor; çünkü aynı Hababam Sınıfı filmleri gibi içinde insan sevgisini barındıran, daha doğrusu 'insan'a değer veren bir yaklaşımın olduğu filmler. Halk, içinde ne kadar kendini bulursa o kadar seviyor izlediği filmi.

Bugün yapılan filmlere genel olarak baktığımızda, özellikle Amerika'da bu işin ciddi bir endüstri halini aldığını görüyoruz. Bu, öyle bir endüstri ki; ürettiği sinema filmleri ya da dizi filmler, hep reyting kaygısıyla, dünya pazarına mal yetiştirme telaşıyla, nitelikten ödün verilerek üretiliyor. Filmler, sansasyonel haberlerle duyuruluyor. İnsanın sahip olduğu yaratıcı güçlerin beyinsel olarak değil de, teknolojik olarak bu filmlere aktarıldığını görüyoruz. Matrix ve benzeri bilimkurgu filmlerini buna örnek gösterebilirim...

Saydığım özelliklere sahip filmler, bize bir 'kurgu film' havasında sunuluyor. Bence düşünmemiz gereken bir gerçek var:

İçinde insan öğesinin öne çıkarıldığı, toplumsal sorunlara yer verilen filmlerin artık yapılmıyor oluşunun altında acaba, 'insan'ı konu alan yaratıcı edebiyatçıların ya da diğer sanatçıların artık yetişmemesinden olabilir mi?

Avrupa kültürü, Avrupa uygarlığı diyoruz; ama 19. yüzyıldan günümüze kadar hangi edebiyat yapıtı öne çıkabildi Avrupa'da?..

Hep 'geri kalmış' dedikleri ülkelerden, bizden çıkıyor. Oy-

sa, biz yıllardır, hep gözümüzü dışarıya çevirmişiz, kendi içimizdeki değerleri görmeden...

Çin edebiyatında, Uzak Doğu edebiyatında veya Vietnam edebiyatında da çok değerli yapıtlar, yazarlar, şairler var; ama biz sanıyoruz ki, yalnız ve yalnız gelişmiş ülkelerden çıkan yapıtlar bize bir şeyler verebilir. Hangi ülkeden, hangi ırktan, dinden, düşünceden olursa olsun, her insanın yazdığının büyük değeri var. Kendi ülkesinde ya da evrensel olarak... Ben yayıncı kimliğimle ya da bir okur olarak, onları nasıl arayıp buluyor ve anlamaya çalışıyorsam, bizim ülkemiz de gelecekte yaptığı iyi filmlerle, edebiyatını oluşturan kitaplarıyla dünya kültürüne daha büyük katkılarda bulunacaktır. Rıfat Ilgaz'ların, Sait Faik'lerin, Sabahattin Ali'lerin, Nâzım Hikmet'lerin ve Orhan Kemal'lerin soyundan gelen gençlerin de üreteceği nitelikli birçok yapıt olacak. Sanatın her dalında...

Babam hep, "Kulağım halkta, gözüm toplumda!" derdi. Böyle düşünen sanatçılarımızın yarattığı yapıtlar, yurt dışında da aynı değeri görüyor. İçinde 'insan' olduğu için, kendi ülkelerinde yakaladıkları aynı başarıyı oralarda da yakalayıp ödüllere layık görülebiliyorlar.

Filmler için 'gişe'yi baz alırsak, kurgusal filmler de içindeki teknolojik öğeleri filmle iyi kaynaştırdığı için çok sayıda izleyici toplayabiliyor; ama dikkat edilirse artık eskisi kadar ilgi görmemeye başladılar. Kültür de, sanat da dönüp dolaşıp konuyu yine 'insan'a getirmeye başladı. Artık evrilip çevrilerek aynısı yapılan kurgulara doyum sağlamış dünya toplumu gerçeğini iyi görebilirsek, bizim büyük sanatçılarımızın verdikleri büyük yapıtlarının filmleştirilmesinin tam sırası olduğunu da anlarız.

Bu yüzden, Hababam Sınıfı'nın sırf yeni bir film yapmış

olmak için kullanılması taraftarı değilim; kitabın sanatsal ağırlığına yaraşır nitelikte iyi bir ürün ortaya konulmasının kaygısı taşınmalı hep... Bu özenle çalışıldığı takdirde, Türkiye'de bu filmin yapımı sırasında geçmişte belki çekimser davranan birçok değerli sanatçının da desteği alınacaktır. Düşünce olarak ya da bizzat oynayarak...

Yalnızca Hababam Sınıfı değil, Rıfat Ilgaz'ın bütün kitaplarının filmleştirilebilecek özellikleri taşıdığını düşünüyorum. Bunu *Karartma Geceleri* filmini yapan Yusuf Kurçenli de söylemişti. Filmin senaryosunda kesinlikle zorluk çekmediğini belirtip, "Kitap, diyaloglarla yazıldığı için neredeyse senaryolaştırılmış bir roman gibi geldi bana." diye de eklemişti. *Karartma Geceleri* filmi, yurt içinde ve yurt dışında toplam on iki ödül aldı. Bu başarının altında yatan, Yusuf Kurçenli'nin sanatsal yaratıcılığı ile film için seçtiği konuyu ustaca birleştirebilmesidir. Konu da bizden, film de bizden; ama yurt dışında da çok beğenildi ve ödül verildi.

Şimdiye kadar Rıfat Ilgaz kitaplarının ikisinden film yapıldı ve ikisinde de büyük başarı sağlandı. Ben düşünüyorum ki; *Pijamalılar, Don Kişot İstanbul'da, Meşrutiyet Kıraathanesi, Apartman Çocukları* ile birlikte çocuk kitaplarında geçen tiplemelerden olan *Bacaksız*'lar, *Cankurtaran Yılmaz*'lar çok güzel bir şekilde film konusu olabilir. Hepsi bir yana, *Bütün Şiirleri* kitabı incelendiği zaman bazen bir şiirinde bile film yapılabilecek konu bulunabileceği görülecektir.

Ben, bu *Merhaba Hababam Sınıfı* filmi ile şunu anladım ki; konusu iyi olmaya yönelik filmler, aceleye de gelse, felsefesine sadık kalınıp diğer öğeleri zayıf da tutsalar, filmin

konusu güçlü oldu mu toplum tarafından beğeniliyor, destekleniyor.

Gelecekte Rıfat Ilgaz'ın diğer kitaplarının da bu anlamda değerlendirileceğine inanıyorum. Babamın 'insan'a duyduğu sevginin ne olduğunu anlamak için şu dizelerine bakalım:

İnsanları alabildiğine sevmeyi,
Bırakmazlar yanına.
Böyle çekersin cezasını
Üç duvar bir kapı arasında;
Onlardan ayrı
Böyle onlardan uzak.

Benim tüm dileğim, insanları seven ama yıllarca üç duvar bir kapı arasında yalnız bırakılan o Rıfat Ilgaz'ın daha fazla yalnız kalmasına göz yummayalım; o kapıyı aralayarak sevgi dolu o insanı dışarı çıkarıp, ondan ve yapıtlarından yararlanalım.

Biz, Büyük Ustalarımızın Kadrini Ancak Seng-i Musallada Biliriz!

Ilgaz Usta, inanılmaz çilelerin, yiğitliklerin adamıdır. O, çağımıza onur veren namuslu kişiliklerden birisidir. Hiçbir çile, hiçbir acı, hiçbir engel, hiçbir bela, onu insanlık yolundan döndürememiştir. Onun elinin değdiği her şey altın olmuştur. Mizah yazmıştır, en güzelini. Şiir yazmıştır, ülkemiz şiirinin en güzel örneklerinden. Romanı, hikâyesi de öyle. O, bizim edebiyatımızın doruklarından biridir. Ama ne yazık ki, biz böylesine özverili, böylesine halkımıza timsal olmuş, böylesine büyük ustalarımızın kadrini ancak seng-i musallada biliriz.

YAŞAR KEMAL

RIFAT ILGAZ'IN YAPITLARI

ŞİİR
Yarenlik
Sınıf
Yaşadıkça
Devam
Üsküdar'da Sabah Oldu
Soluk Soluğa-Karakılçık-Uzak Değil
Güvercinim Uyur mu
Kulağımız Kirişte
Ocak Katırı Alagöz
Bütün Şiirleri (1927-1991)

ROMAN
Sarı Yazma
Karartma Geceleri
Karadeniz'in Kıyıcığında
Yıldız Karayel
Halime Kaptan
Hababam Sınıfı
Hababam Sınıfı İcraatın İçinde
Apartıman Çocukları
Pijamalılar (Bizim Koğuş)
Geçmişe Mazi
(Meşrutiyet Kıraathanesi)
Hoca Nasrettin ve Çömezleri

ANI
Yokuş Yukarı
Kırk Yıl Önce Kırk Yıl Sonra

GÜNCEL
Nerde Kalmıştık
Cart Curt

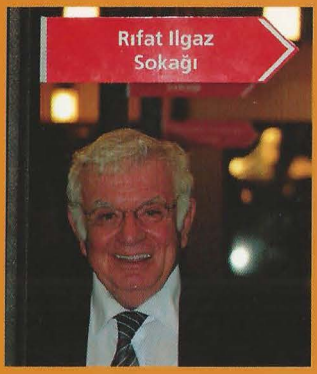
ÖYKÜ
Rüşvetin Alamancası
Nerde O Eski Usturalar
Çalış Osman Çiftlik Senin
Sosyal Kadınlar Partisi
Don Kişot İstanbul'da
Şeker Kutusu
Garibin Horozu
Radarın Anahtarı
Dördüncü Bölük

OYUN
Hababam Sınıfı Uyanıyor
Hababam Sınıfı Baskında
Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı

ÇOCUK
Öksüz Civciv
Küçükçekmece Okyanusu
Cankurtaran Yılmaz
Kumdan Betona
Çocuk Bahçesi
Bacaksız Kamyon Sürücüsü
Bacaksız Sigara Kaçakçısı
Bacaksız Paralı Atlet
Bacaksız Okulda
Bacaksız Tatil Köyünde

Sınıf'ın Efsanesi

Aydın Ilgaz

Rıfat Ilgaz'ın 1956 yılında haftalık mizah dergisi *Dolmuş*'ta yayımlamaya başladığı *Hababam Sınıfı* adlı eseri, bugün hepimizin gülümseyerek andığı bir efsaneye dönüşmüş durumdadır. Tiyatro oyunları kapalı gişe oynayan, filmleri sinema ve televizyonlarda defalarca izlenen böylesine benimsediğimiz bir eserin yazılmasının ardında hiç bilmediğimiz, kimi zaman hüznün, kimi zaman kahkahanın egemen olduğu bir öykü vardır...

Aydın Ilgaz, babasının *Sınıf* adlı şiir kitabından başlayarak, *Hababam Sınıfı* efsanesinin ardındaki öyküyü anlatıyor. Bu efsanenin bilinmeyen yönlerini ortaya koyarak ve Rıfat Ilgaz'ın eşsiz eserini toplumsal açıdan sorgulayarak alandaki bir boşluğu da dolduruyor...

ISBN: 978-975-348-190-8

9 789753 481908

11 TL
KDV Dahil